

T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**60-66 AYLIK ÇOCUKLARIN KENDİLİK ALGILARI İLE
ANNELERİNİN ÖZ YETERLİKLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Havva KURNAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI

DANIŞMAN

Prof. Dr. Mesude ATAY

İSTANBUL, Temmuz 2019

T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**60-66 AYLIK ÇOCUKLARIN KENDİLİK ALGILARI İLE
ANNELERİNİN ÖZ YETERLİKLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Havva KURNAZ
(162036014)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mesude ATAY

İSTANBUL, Temmuz 2019

T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**60-66 AYLIK ÇOCUKLARIN KENDİLİK ALGILARI İLE
ANNELEİNİN ÖZ YETERLİKLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Havva KURNAZ

(162036014)

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI**

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih :
Tezin Savunulduğu Tarih : 9.7.2019

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mesude ATAY
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Servet BAL
İstanbul Okan Üniversitesi

Prof. Dr. Elif ÇELEBİ ÖNCÜ
Kocaeli Üniversitesi

İSTANBUL, Temmuz 2019

ÖNSÖZ

İnsanoğlunun hayatı boyunca sergilediği davranışları, düşünce ve tutumları onu diğerinden ayıran, doğuştan ve sonradan kazandığı kişilik gelişiminden etkilenmektedir. Bu süreçte bireyin, kendi ile ilgili birçok yargı, inanç ve değerleri şekillenir. Kişiliğin merkezinde yer alan, bireyin fiziksel, sosyal ve duygusal özellikleri, dilekleri ve başarılarına yönelik görüşlerini içeren en temel özellik kendilik algısıdır. Kendilik algısı, kişinin doğuştan sahip olduğu kalıtım özelliklerinin çevre ile etkileşimi sonucunda açığa çıkmaktadır. Bu etkileşim sürecinde bireyin en yakın çevresi olan ebeveyni özellikle annesi büyük önem taşımaktadır. Bebeğin dünyaya geldiği ilk andan itibaren özellikle annenin, ebeveyn olarak kendini yeterli görmesi çocuğunun kendilik algısını etkileyebilecek bir etkidir.

Araştırmamın başından sonuna kadar yön gösteren fikirleriyle bana rehberlik eden, akademik birikimlerinden yararlandığım, her anımda katkılarını esirgemeyen ve bu süreci kaliteli bir şekilde geçirmemi sağlayan tez danışmanım ve değerli hocam Sayın Prof. Dr. Mesude ATAY'a ve bu süreçte çalışmalarıyla bana yön gösteren, kullandığım ölçekleriyle çalışmamın şekillenmesine vesile olan değerli hocam Sayın Dr. Öğretim Üyesi Çiğdem Kotil'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatta bana her zaman güç veren, annelik duygusunu mükemmel bir şekilde bana yaşatan, bu süreçte büyük sabır ve anlayış gösteren oğullarım İlter Utku KURNAZ ve Ediz Ata KURNAZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Aynı zamanda yüksek lisans yapmama vesile olan, bu süreçte beni cesaretlendiren, hayatım boyunca her zaman hoşgörüsüyle desteğini hissettiğim eşim Mehmet KURNAZ'a sonsuz teşekkürler.

Hayatımın her anında maddi manevi desteğini esirgemeyen, her şartta varlıklarıyla yanımda olan ve beni koşulsuz seven, iyi ki dediğim biricik annem ve babama teşekkürü bir borç bilirim. Bana her an güvendiğiniz ve desteklediğiniz için size minnettarım.

Hayatıma sonradan giren, hayata karşı bakış açıma olumlu katkılar sağlayan, fikrine görüşüne güvendiğim, sevgisiyle hep yanımda hissettiğim, özellikle tez hazırlık sürecinde her koşulda desteğini esirgemeyen, arkadaştan öte biricik dostum Selda ATEŞ'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Temmuz 2019

Havva KURNAZ

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

ÖNSÖZ	i
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
TABLO LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Giriş	1
1.2. Araştırmanın Önemi	4
1.3. Araştırmanın Amacı	4
1.4. Problem Durumu	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5

BÖLÜM II

LİTERATÜR

2.1. GELİŞİM	6
2.1.1. Gelişimin Temel İlkeleri	7
2.1.2. Gelişimi Etkileyen Faktörler	8
2.1.2.1. Kalıtım	8
2.1.2.2. Çevre	8
2.1.3. Okul Öncesi Dönemde Gelişim	9
2.1.3.1. Psikomotor Gelişim	10
2.1.3.2. Bilişsel Gelişim	11

2.1.3.3. Dil Gelişimi	12
2.1.3.4. Sosyal ve Duygusal Gelişim	13
2.1.4. Okul Öncesi Dönem Çocuğun Gelişiminde Rol Oynayan Unsurlar ...	17
2.1.4.1. Aile	18
2.1.4.2. Yakın Çevre	20
2.1.4.3. Oyun	22
2.1.4.3. Kitle İletişim Araçları ve Teknoloji Kullanımı.....	23
2.2. ÖZ YETERLİK	24
2.2.1. Ebeveyn ve Anne Öz Yeterliği İnancı.....	28
2.2.2. Anne Çocuk Etkileşimi	29
2.2.2.1. Bağlanma Kuramı	30
2.2.2.2. Ekolojik Yaklaşım	32
2.2.2.3. Temel Güven Duygusu Sevgi ve Şefkat	33
2.3. KENDİLİK ALGISI.....	35
2.3.1. Kendilik Algısı Tanımı	36
2.3.2. Kendilik Algısı Gelişimi	37
2.3.3. Kendilik Algısını Etkileyen Etmenler	38
2.3.3.1. Aile Faktörü	38
2.3.3.2. Akran Okul ve Öğretmen Etkisi	39
2.3.3.3. Çevre Faktörü	41
2.3.4. Erken Çocukluk Döneminde Kendilik Algısı	41
2.4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	44

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ	51
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM	51
3.2.1. Evren	51
3.2.2. Örneklem	51

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	55
3.3.1. Demografik Bilgi Formu	55
3.3.2. Purdue Okul Öncesi Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği	56
3.3.3. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği	57
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI	57
3.5. VERİLERİN ANALİZİ	58

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Annelerin Öz Yeterlikleri İle Çocukların Kendilik Algıları Puan Ortalamaları.....	59
4.2. Anne Öz Yeterliğinin Annenin Tanımlayıcı Özelliklerine Göre Karşılaştırılması.....	62
4.3. 60-66 Aylık Çocuğun Kendilik Algısının Annenin Tanımlayıcı Özelliklerine Göre Karşılaştırılması	72

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. 60-66 Aylık Çocukların Kendilik Algısı İle Anne Öz Yeterliği Arasındaki İlişki Bulgularının Tartışılması Ve Yorumlanması	79
5.2. 60-66 Aylık Çocukların Kendilik Algısı Ve Annelerin Tanımlayıcı Özelliklerinin Değişkenler Açısından Tartışılması Ve Yorumlanması,	82
5.3. Anne Öz Yeterlik Ve Annenin Tanımlayıcı Özelliklerine İlişkin Bulguların Tartışılması Ve Yorumlanması	91

BÖLÜM VI
SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. SONUÇLAR	99
6.2. ÖNERİLER	101
KAYNAKÇA	103
EKLER	117
Ek-1 PURDUE Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği Kullanım İzni	
Ek-2 Ebeveyn Öz Yeterlik Kullanım İzni	
Ek-3 İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü Anket ve Araştırma İzni	
Ek-4 Demografik Bilgi Formu	
Ek-5 PURDUE Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği Örneği	
Ek-6 Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Örneği	
Ek-7 Veli Olur Formu	

ÖZET

60-66 AYLIK ÇOCUKLARIN KENDİLİK ALGILARI İLE ANNELERİNİN ÖZ YETERLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Havva KURNAZ, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Bu çalışmada, 60-66 aylık çocukların kendilik algıları ile annelerinin öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ele alınmıştır. Aynı zamanda çocuğun cinsiyeti, annenin yaşı, öğrenim düzeyi, sahip olduğu çocuk sayısı, meslek sahibi olma durumu, çalışma durumu, gelir düzeyi ve çocuğun doğum sırasına göre 60-66 aylık çocukların kendilik algıları ile annelerin öz yeterliklerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Araştırmanın örneklemini, 2017-2018 öğretim yılında İstanbul Anadolu yakası Ataşehir ilçesinde bulunan devlete bağlı bağımsız anaokulu, ilköğretim anasınıfları ve ortaokula bağlı anasınıfları içinden basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile belirlenmiş 5 bağımsız anaokulunda eğitim alan 60-66 ay arasındaki 224 kız, 212 erkek olmak üzere toplam 436 çocuk ve onların annelerinden oluşmaktadır. Örneklem grubunu oluşturan anneler araştırmacı tarafından geliştirilen "Demografik Bilgi Formu" ve Priscilla K. Coleman ve Katherine H. Karraker (2000) tarafından geliştirilen (Self – Efficacy for Parenting Tasks Index) ve Çiğdem Kotil (2010) tarafından Türkiye’de kullanılmak üzere standardize edilen "Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği" formlarını doldurmuşlardır. Ayrıca araştırmacı tarafından çocuklara bireysel olarak Cicirelli (1974) tarafından geliştirilen ve Özcan,

Gümüş ve Kotil (2009) tarafından yapı geçerliği çalışması yapılan ‘‘Purdue ocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği’’ uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemleri olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır. İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında t-testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında Tek yönlü (One way) Anova testi kullanılmıştır. Anova testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analizi olarak Scheffe testi kullanılmıştır.

Araştırma sonucuna göre, örnekleimde bulunan 60-66 aylık çocukların kendilik algıları ile annelerinin öz yeterlikleri arasında genel puanlarda farklılık bulunmasa da alt boyut ve değerışkenlere göre farklılıklar bulunmaktadır. Anne öz yeterlik alt boyutları olan ilgi, bakım, disiplin, katılım, sağlık puanlarının 60-66 aylık çocukların kendilik algısı üzerine etki etmediği görölmüştür. Annenin gelir düzeyi, yaşı, öğrenim düzeyi, mesleğe sahip olma durumu, çalışma durumu ve çocuğun doğum sırası annenin öz yeterliğini farklılaştırırken; çocuğun cinsiyetinin annenin öz yeterliğine etki etmediği tespit edilmiştir. Araştırmada yer alan değerışkenlerin 60-66 aylık çocukların kendilik algılarını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Temmuz 2019, xii + 125 sayfa

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi eğitim, kendilik algısı, öz yeterlik, anne öz yeterliği

ABSTRACT

INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN SELF- PERCEPTION OF 60-66 MONTH OLD CHILDREN AND SELF- EFFICACY OF THEIR MOTHERS

In this study, the relationship between self-perception of 60-66 month old children and maternal self-efficacy has been analyzed. In doing so, it was investigated whether self-perception of 60-66 month old children and self-efficacy of their mothers differ according to the variables which are child's gender, age of mother, education status, number of children she has, current employment, level of income and birth order of the child.

The sample of this study involves 224 girls, 212 boys, in total 436 children, 60-66 months of age, who were educated in 5 independent kindergartens determined by simple random sampling method in state-dependent independent kindergartens, elementary kindergartens and kindergartens that are dependent middle school which are located in Ataşehir districts of the Asian side of İstanbul, and their mothers in the 2017-2018 academic year. Demographic Information Form, developed by the researcher and Self – Efficacy for Parenting Tasks Index, developed by Priscilla K. Coleman and Katherine H. Karraker (2000 and Parental Self-Efficacy Scale, standardized by Çiğdem Kotil for use in Turkey, are filled by the mothers in the sample group. In addition, Purdue Self-Concept Scale for Children was developed by Cicirelli (1974) and constructed its validity by Özcan, Gümüş and Kotil (2009) is conducted by researcher individually. Number, percentage, mean and standard deviation were used as descriptive statistical

methods in the evaluation of the data. The t-test was used to compare quantitative continuous data between two independent groups, and the One-way Anova test was used to compare quantitative continuous data between more than two independent groups. After the Anova test, Scheffe test was used as a complementary post-hoc analysis to determine the differences.

According to result of this study, even though there is no difference in the general scores between self-perception of 60-66-month-old children and parental self-efficacy in the sample, there are differences depending on the sub-dimensions and variables. The findings of the study revealed that maternal self-efficacy sub-dimensions of care, nurture, discipline, participation, health scores have no effect on the self-perception of 60-66 months old children. While mother's income level, age, education level, occupation status, working status and birth order of the child differentiate the mother's self-efficacy; it was found that the gender variable of the child has no effect on the mother's self-efficacy. It was concluded that the variables in the study did not affect the self-perception of 60-66 months old children. It was concluded that the variables in the study have no influence on the self-perception of 60-66 months old children.

July 2019, xii + 125 page

Keywords: Early Childhood Education, self-perception, self-efficacy, maternal self-efficacy

TABLO LİSTESİ

SAYFA NO

Tablo 3. 1.	Araştırmaya Katılan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	52
Tablo 3. 2.	Araştırmaya Katılan Annelerin Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	52
Tablo 3. 3.	Araştırmaya Katılan Annelerin Öğrenim Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	53
Tablo 3. 4.	Araştırmaya Katılan Annelerin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	53
Tablo 3. 5.	Araştırmaya Katılan 60-66 Aylık Çocuğun Doğum Sırasına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	54
Tablo 3. 6.	Araştırmaya Katılan Annelerin Meslek Sahibi Olma Durumuna Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	54
Tablo 3. 7.	Araştırmaya Katılan Annelerin Çalışma Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	54
Tablo 3. 8.	Araştırmaya Katılan Annelerin Gelir Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	55
Tablo 4. 1.	Annelerin Öz Yeterlik Puan Ortalamalarının Alt Boyutlara Göre Dağılımı	59
Tablo 4. 2.	60-66 Aylık Çocukların Kendilik Algısı Puan Ortalamalarının Alt Boyutlara Göre Dağılımı	59
Tablo 4. 3.	Anne Öz Yeterliğinin Çocuğun Kendilik Algısı Üzerine Etkisi ...	60
Tablo 4. 4.	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarının Çocuğun Kendilik Algısı Üzerine Etkisi	60
Tablo 4. 5.	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarının Çocuğun Fiziksel Yeterlik Üzerine Etkisi	60
Tablo 4. 6.	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarının Çocuğun Akademik Yeterlik Üzerine Etkisi	61
Tablo 4. 7.	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarının Çocuğun Sosyal Yeterlik Üzerine Etkisi	61
Tablo 4. 8.	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarının Çocuğun Anne Kabulü Üzerine Etkisi	62
Tablo 4. 9.	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Anne Yaşına Göre Dağılımı.....	62
Tablo 4.10	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Gelir Düzeyine Göre Dağılımı.....	63

Tablo4.11.	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı.....	64
Tablo 4.12.	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Annenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Dağılımı.....	65
Tablo 4.13	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Anne Meslek Sahibi Olma Durumuna Göre Dağılımı.....	66
Tablo 4.14	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Anne Öğrenim Düzeyine Göre Dağılımı.....	68
Tablo 4.15.	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Anne Çalışma Durumuna Göre Dağılımı.....	70
Tablo 4.16.	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Çocuğun Doğum Sırasına Göre Dağılımı.....	71
Tablo 4.17.	Çocuğun Kendilik Algısı Puan Ortalamasının Annenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Dağılımı.....	72
Tablo 4.18.	Çocuğun Kendilik Algısına İlişkin Puan Ortalamasının Annenin Gelir Düzeyine Göre Dağılımı.....	73
Tablo 4.19.	Çocuğun Kendilik Algısına İlişkin Puan Ortalamasının Annenin Yaşına Göre Dağılımı.....	74
Tablo 4.20.	Çocuğun Kendilik Algısına İlişkin Puan Ortalamasının Annenin Meslek Sahibi Olma Durumuna Göre Dağılımı.....	74
Tablo 4.21.	Çocuğun Kendilik Algısına İlişkin Puan Ortalamasının Annenin Öğrenim Düzeyine Göre Dağılımı.....	76
Tablo 4.22.	Çocuğun Kendilik Algısına İlişkin Puan Ortalamasının Çocuğun Doğum Sırasına Göre Dağılımı.....	77
Tablo 4.23.	Çocuğun Kendilik Algısına İlişkin Puan Ortalamasının Annenin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı.....	77
Tablo 4.24.	Çocuğun Kendilik Algısına İlişkin Puan Ortalamasının Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı.....	78

Şekil LİSTESİ

	<u>SAYFA NO</u>
Şekil 1. Davranışın Etkenleri.....	9
Şekil 2. Ekolojik Yaklaşım.....	33

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

İnsan, doğumu ile birlikte ilk adımını; içinde yaşayacağı, iletişim kuracağı, kişiliğini şekillendirecek sosyal bir yaşama atar. Birey sosyal çevreye uyum sağlama sürecinde bir takım ihtiyaçlara sahiptir ve bu ihtiyaçları giderme becerisiyle yaşamına devam eder. Kişinin yaşamı boyunca sergilediği bütün çabası onun sosyal hayatta toplum tarafından kabul edilen davranışları kazanmasını gerçekleştirir. Birey bu sayede topluma uyum sağlamak ve sağlıklı ilişkiler kurabilmek için toplumsal kuralları öğrenir.

Sosyal olan insan, yaşamını başka insanlar ile etkileşim kurarak şekillendirir. Bireyin gelişiminde çok önemli bir yere sahip olan sosyal çevresiyle girdiği bu etkileşim süreci, anne babasının içinde bulunduğu en yakın çevresinden başlar diğer bireyleri de içine alarak devamlılığını sürdürür (Kıldan, 2012).

Dünyaya geldikleri andan itibaren çevre ile etkileşim halinde olan çocuğun gelişiminde öncelikli olarak anne-baba-çocuk etkileşimi ve ilişkisinden söz edilse de, bu süreçte özellikle anne ön plandadır. Bu nedenle anne - çocuk ikilisinin ilişkisine odaklanmak gerekmektedir (Schaffer, 1996). Bireyin hayatındaki ilişkiler arasında anne- çocuk ilişkisi en önemlisi ve kıymetlisidir (Kıldan, 2012). Bu ikili ilişkide bağlanma kuramı oldukça önemli bir yere sahiptir (Ainsworth ve Bowlby, 1991; Hinde; 1989; Parke, 2002; Fisher vd., 2010; Akt. Yazıcı, 2018).

Bebeğin ilk yıllarında gerçekleşen nitelikli bağlanma ilişkisi bireyin sağlıklı kişilik gelişimindeki en önemli etmenlerden biridir. Bu kaliteli ilişki bireyin yaşamı boyunca sürdürdüğü ilişkilerini de şekillendirmektedir. İlk yıllarda oluşan bağlanma stili kişinin çocukluk ve ergenlik döneminde akranlarıyla, yetişkinlikte eş ve iş arkadaşlarıyla, anne baba olduğunda da çocuğuyla olan ilişkilerine etki etmektedir (Evirgen Geniş, 2017). Yaşamın çok erken dönemlerinde oluşmaya başlayan bağımlılık davranışları, toplumla kurulan ilişkiyi ve toplumsal etkileşim akışını sağlama ve şekillendirme görevini üstlenecektir. Bu dönemde bebek, kendisinin bakımı ve korunması ile ilgilenen ebeveyne bilhassa anneye tam anlamıyla bağımlıdır. Bebeğin annesi ile girdiği birebir

ilişki bebeğin sağlıklı gelişiminde oldukça önemlidir (Güngör Aytar, 2015). Bu gelişim sürecinde çocuğuyla samimi, sevgi dolu, duyarlı bir ilişki kurmayı başarabilen anne babalar çocuklarıyla güvenli bağ kurmuş olurlar. Bu şekilde kurulan bir ilişki neticesinde çocuk çevresindeki diğer kişilerle kurduğu ilişkilerde kendini güvende hisseder (Bowlby, 1969; Akt. Özgün, 2015). Bebeğin gereksinimlerinin bir yetişkin tarafından uygun bir şekilde giderilmesi, gelecekteki yaşamında sağlıklı gelişen bir birey olma şansını yükseltir (Baltaş, 2001). Bu noktada dünyanın hangi bölgesinde olursa olsun, her çocuğun uygun bir bakıma, düzenli beslenmeye, sevgi ve şefkat dolu bir aile ortamına ihtiyacı vardır. Özellikle annesi ile dış dünyayı tanıyan çocuk; sevildiği yetişkinlerle sevgi, saygı, şefkat dolu ilişkilerin yaşandığı ve tutarlı davranılan bir ortamda aynı zamanda bir başka temel ihtiyacı olan güven duygusunu da geliştirir (Oktay, 1999).

Tüm bu etkenler değerlendirildiğinde, çocuğun gelişimde önemli bir etkiye sahip olan öz yeterlik inancına ilişkin algının ebeveyn davranışlarına öngörü sağladığı ve öz yeterlik algısı yüksek olan annelerin çocuklarına karşı olumlu davranışlar sergiledikleri ortaya konulmaktadır (Coleman ve Karraker, 2000; Teti ve Gelfand,1991).

Bandura (1982) tarafından ifade edilen öz yeterlik kavramı, kişinin gelecekte karşısına çıkacağı engeller ve zor durumlarla baş etmede hangi düzeyde başarılı olabileceğine yönelik kendisi ile ilgili yargısı ve görüşüdür (Senemoğlu, 2018). Anne ya da babanın, ebeveyn rolünde kendilerini nasıl gördükleri ve buna ilişkin algıları ise ebeveyn öz yeterliği inancını şekillendirmektedir. Ebeveyn öz yeterliği, çocuğun gelişimine etki eden önemli bir etmen olarak bilinmektedir (Johnston & Mash, 1989).

Anne babaların çocuğuyla yaşadığı deneyimlerinde uygulamaya geçebilme becerisi, ilk olarak çocuk bakımı ve gelişimi hakkında yeterli düzeyde çocuk yetiştirme bilgi birikimine sahip olmasını gerektirmektedir. Bu noktada ebeveynler, yaşamları boyunca çocuklarının davranışlarında ve gelişimlerinde etki organı olduğunun ve çevresindeki diğer aile üyelerinin çocuğunun gelişimindeki desteğin farkına varmalıdır. Bu bağlamda ebeveyn öz yeterliği, ebeveyni tarafından çocuğunun gerekli ilgi ve bakımının karşılanması, çocuğunun büyüme aşamasında bazı görevlere sahip olduğu ve kapasitesine ilişkin yargıları ve inançları olarak açıklanmaktadır (de Montigny ve Lacharite, 2005; Akt. Ogelman ve Topaloğlu, 2015).

Okul öncesi dönemdeki çocuğun annesi ile etkileşiminde; çocukla pozitif iletişim kurma, çocuğa uyarıcı ortam oluşturma ve çocuğu benimseme gibi durumlarda annenin yüksek öz yeterlik inancı aktif rol oynamaktadır (Coleman ve Karraker, 2003). Çocuğu birey olarak kabul edip etkileşimde bulunan yetişkinlerin, çocukların kendilik algısının gelişimine katkı sağlayacağı gibi ileriki yaşamında kuracağı ilişkilerin kalitesini de etkileyecektir (Palut, 2003). Çocuk büyüdükçe edindiği deneyimlerle kendilik kavramı sürekli değişmekte, şekillenmekte ve netlik kazanmaktadır (Trawick Smith 2013). Aynı zamanda çocuğun etrafındaki yetişkinlerle girdikleri ilişkilerin niteliksel yapısı kendi öz kavramının gelişiminde belirleyici rol oynamaktadır (Palut, 2003).

Kişiliğin gelişimi sürecinde oluşan ve kişiliğin bir boyutu olan kendilik kavramı, kişinin doğuştan sahip olduğu özelliklerinin çevresi ile kurduğu etkileşim sonucunda oluşan bir olgudur (Kuzgun,1978). Süreç içerisinde gelişen kendilik algısı, kişilerin diğer kişiler ile etkileşiminden ya da kendi duyguları ve düşüncelerin iç diyalogundan ortaya çıkmaktadır (Gander ve Gardiner,1993). Çocuklar kendilik kavramına sahip olarak doğmaz. Çocuk kendilik kavramını dünyaya geldiği andan itibaren diğer insanlarla etkileşimi sırasında kazanır ve büyük oranda yaşamında onun için önemli olan bireylerin görüşlerinden etkilenir. Yani çocuğun yakın çevresi onun ideal kendilik algısının oluşmasında büyük rol oynar (Martin and Greenwood, 2000).

Çocuğun kendilik algısının gelişiminde en önemli dönemin çocukluk olduğu vurgulanmaktadır. Kendiliğin şekillenmeye başladığı gelişim süreci okul öncesi dönemdir. Bu dönemde özellikle anne babanın desteği, bu sürecin sağlıklı sürdürülebilmesinde son derece önemlidir (Demoulin, 1998; Akt. Özkara, 2014). Çocuğun doğduğu andan itibaren etkileşim kurduğu ilk kişinin anne olduğu düşünüldüğünde, çocuğun kendilik gelişimine etki edecek ilk kişi de tekrar anne olmaktadır. Bu bağlamda çocuğun annesi ile kurduğu niteliksel ilişki onun kendilik kavramının sağlıklı gelişmesine de etki etmektedir. Bu ilişkinin kalitesi anne çocuk arasındaki bağlanma tarzlarına göre de farklılık göstermektedir (Yukay Yüksel ve Kurtuluş, 2016).

Çocuk, yaşamında karşılaştığı ilk bilgileri öncelikle aile fertlerinden elde etmektedir. Bu bağlamda ailesinin sergilediği değerleri benimseyip edindiği deneyimleri kendine kılavuz kabul etmektedir. İşte bu noktada çocuğun kendilik algısının, aile içindeki tutum ve davranışlardan olumlu yönde etkilenebileceği vurgulanmaktadır (Özkara, 2014).

1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Kendilik kavramı ve anne öz yeterliliği ile ilgili yapılan tüm açıklamalar doğrultusunda, kendilik kavramının çocuğun doğumuyla birlikte gelişen bir süreci kapsadığı, kalıtımsal özelliklerin ve çocuğun sosyal çevresinin bir sentezi olduğu ifade edilmektedir. Çocuğun gelişiminde en önemli etkiye sahip birimin aile olduğu vurgulanmaktadır. Aile üyeleri arasında özellikle anne, çocuğun kendini algılamasında, kendisi ile ilgili düşüncelerinin oluşumunda birincil ve en önemli etkendir. Bu sebeple çocuğu dünyaya geldiği ilk andan itibaren annesi ile yaşadığı deneyimlerinin, annenin çocuk büyütme becerilerinin, çocuğuna karşı yaklaşımının, annenin kendisini ebeveyn olarak yeterli hissetmesinin ve anne öz yeterliğinin çocuğun kendilik algısı gelişiminde etkili olabileceği düşünülmüştür. Dolayısıyla 60-66 aylık çocukların kendilik algıları ile anne öz yeterliği arasındaki ilişki bu araştırmaya konu olmuştur. Aynı zamanda bu araştırmayla toplanacak veriler ışığında; annelerin öz yeterlik düzeylerinin belirlenmesi, okul öncesi eğitim çağındaki çocukların kendilik algısı gelişimine bu yönde katkı sağlayacağı, alanda yapılmış çalışmalara katkısının olacağı ve bundan sonraki çalışmaları aydınlatacağı düşünülmektedir.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı; okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 60-66 aylık çocukların kendilik algıları ile annelerinin öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, çocukların kendilik algıları ve annelerinin öz yeterliklerini etkileyen faktörlerin ele alınmasıdır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın problem cümlesi ve alt problemleri belirlenmiştir.

1.4. PROBLEM DURUMU

60-66 Ay Çocukların Kendilik Algıları İle Annelerinin Öz Yeterlikleri Arasında Anlamlı Bir İlişki Var Mıdır?

Alt problemler aşağıdaki gibi ele alınmıştır:

1. Annelerin öz yeterlikleri ile çocukların kendilik algıları arasındaki ilişki çocukların cinsiyetine göre farklılık göstermekte midir?
2. Annelerin öz yeterlikleri ile çocukların kendilik algıları arasındaki ilişki annelerin yaşına göre farklılık göstermekte midir?
3. Annelerin öz yeterlikleri ile çocukların kendilik algıları arasındaki ilişki annelerin öğrenim düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?
4. Annelerin öz yeterlikleri ile çocukların kendilik algıları arasındaki ilişki annelerin sahip olduğu çocuk sayısına göre farklılık göstermekte midir?
5. Annelerin öz yeterlikleri ile çocukların kendilik algıları arasındaki ilişki çocuğun doğum sırasına göre farklılık göstermekte midir?
6. Annelerin öz yeterlik algıları ile çocukların kendilik algıları arasındaki ilişki annelerin meslek sahibi olma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
7. Annelerin öz yeterlik algıları ile çocukların kendilik algıları arasındaki ilişki annelerin çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
8. Annelerin öz yeterlik algıları ile çocukların kendilik algıları arasındaki ilişki annelerin gelir düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?

1.5 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma, 2017-2018 eğitim öğretim yılında İstanbul İlinin Ataşehir ilçesindeki resmi okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 60-66 ay arası 436 çocuk ve çocukların anneleri ile sınırlıdır. Örneklem grubu sadece resmi bağımsız anaokulları, ilkokul bünyesindeki anasınıfları ve ortaokullara bağlı anasınıfları ile sınırlıdır. Özel okullar kapsam dışı bırakılmıştır. Araştırmanın verileri, 'Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği (POBKÖ)' ve 'Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği' ölçülebilen niteliklerle sınırlıdır.

BÖLÜM II

2. LİTERATÜR

2.1. GELİŞİM

Toplum halinde bir kültür şemsiyesi altında yaşamını sürdüren, konuşma ve düşünme becerisine sahip olan, evreni bir bütün olarak algılayabilen, edindiği bulgular sonucunda şekillendirebilen ve değiştirebilendir insan (Türk Dil Kurumu). İnsan; her ne kadar yerkürenin en yetenekli, en akıllı, sınırsız geliştirme ve değiştirme gücüne sahip varlığı olsa da sonuçta bir canlıdır ve de içinde yaşadığı dünyadaki diğer canlılarla birlikte bir bütünü oluşturmaktadır (Özbek, 2007).

Bu bütünün bir parçası olan insan, yaşamını devam ettirdiği sürece çevresi ile etkileşime girerek ve yaşayarak değişir, başka bir ifade ile gelişir (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sistemini Güçlendirme Projesi, 2009). Gelişiminin kimi evreleri duraksamaya geçerken, bir başka gelişim evresi hız gösterebilir. Örneğin, bebeklik döneminde yürüme faaliyetleri daha ön planda iken konuşma faaliyetleri duraksama gösterir (Senemoğlu, 2018). Yani fiziksel olarak ya da öğrenme yoluyla yaşamının her aşamasında belli evrelerle gelişimini sürdürür (MEGEP, 2009).

Gelişim; organizmanın anne rahmine düştüğü andan itibaren fiziksel, bilişsel, dil, duygusal, sosyal yönden; belirli şartları olan en son evreye varıncaya dek durmaksızın ilerleme kaydeden olgunlaşma ve öğrenmenin de etkili olduğu bir süreçtir (Senemoğlu, 2018). Aynı zamanda gelişim, organizmanın belirli bir sistem içerisinde ve kalıcı olarak gösterdiği değişimi kapsar. Bir başka ifade ile hastalık ya da diğer sebepler nedeniyle kısa süreliğine oluşan değişimler gelişim olarak kabul edilemez (MEGEP, 2009).

Gelişim kavramı genel olarak hem olgunlaşma hem de büyüme kavramları ile karıştırılmaktadır. Bu kavramları birbirlerinden ayırt etmek gerekirse, olgunlaşma; bireyin çabalamasına ihtiyaç duymadan, doğuştan kendisinde var olan yeteneğin, zaman içerisinde kendiliğinden oluşma sürecidir (Bacanlı, 2018). Bireyin olgunlaşması da öğrenme yaşantılarından bağımsız (Senemoğlu, 2018) tıpkı meyvenin olgunlaşması gibi zamanla meydana gelir. Buradan hareketle her bir olgunlaşma gelişimdir; ancak her bir

gelişim olgunlaşma değildir (Bacanlı, 2018). Büyüme ise; vücutta gerçekleşen sayısal değişimleri kapsamaktadır (Yavuzer, 1999). Genellikle fiziki nitelikler için kullanılır. Gelişim büyümeden farklı olarak fiziksel özelliklerin yanı sıra psikolojik özellikleri de içine alacak şekilde ifade edilir (Bacanlı, 2018).

2.1.1. Gelişimin Temel İlkeleri

Gelişimde evrensel ilkeler mevcuttur. Bu ilkeler doğrultusunda kişinin gelişimi gerçekleşir. İlkelere göz atmak gerekirse;

Gelişim, kalıtım ve çevre etkileşiminin bir ürünüdür. Gelişim için sadece kalıtım ya da sadece çevre etkisini düşünmek eksik olacaktır. Her iki etmenin de etkili olduğu bir etkileşimdir (Bacanlı, 2018).

Gelişim süreklidir ve belli aşamalarda gerçekleşir. Gelişim, ileriye hedef alan her aşamasının birbirine dayalı olduğu düzenli bir sıra ile birikimli olarak ilerleyiştir.

Gelişim nöbetleşe devam eder. Gelişim alanlarından biri hız gösterirken diğer bir gelişim alanı duraksama gösterebilir.

Gelişim baştan ayağa, içten dışa doğrudur. İnsan vücudunda öncelikle başın kontrolü daha sonrasında göğüs, karın, bacaklar ve ayakların kontrolü sağlanır. Bununla birlikte önce iç organların daha sonrasında da dış organların gelişimi sağlanır.

Gelişim genelden özele doğrudur. Çocukların gelişimi düşünüldüğünde, öncelikle kaba motor becerilerini kullanarak tüm vücudu ile hareket edebilirken daha sonrasında ince kaslarını kullanabileceği etkinliklerde yer alabilir (Senemoğlu, 2018).

Gelişimde kritik dönemler vardır. Gelişimde bir davranış ilgili dönemde kazanılmadığı takdirde, daha sonraki dönemlerde davranışın kazanılamayacağı ya da kazanılmasının çok zor olacağı dönemler vardır. Bu dönemlere kritik dönemler denilmektedir (Bacanlı, 2018).

Gelişim bir bütündür. Gelişim alanları içerisinde birbirleriyle etkileşim söz konusudur. Bir gelişim alanındaki negatif veya pozitif yönde oluşan bir durum diğer gelişim alanlarını da aynı yönde etkilemektedir.

Gelişimde bireysel farklar vardır. Gelişimde bireyler arasında büyük oranda farklılıklar mevcuttur. Bireyin biyolojik kalıtsal mirası ve içinde bulunduğu çevrenin etkisi sebebi ile gelişimdeki bu farklılık doğaldır ve normal karşılanmalıdır (Senemoğlu, 2018).

Bebeklerin ve erken yaştaki çocukların gelişimsel açıdan ilerlemelerini belirleyen temeli yorumlayabilmek için gelişimin temel ilkelerini kavramak önem teşkil etmektedir (Diken, 2018).

2.1.2. Gelişimi Etkileyen Faktörler

Çok yönlü ve karmaşık bir süreç olan gelişimin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için kalıtım ve çevre unsurlarının etkisini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu noktada öncelikle kalıtımın gelişime katkısı ortaya konulduktan sonra çevresel faktörlerin gelişime etkisi üzerinde durulacaktır.

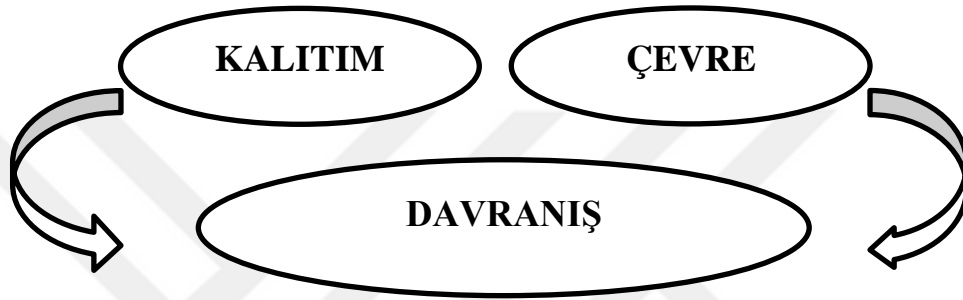
2.1.2.1. Kalıtım

Kalıtım, anne ve babasından kişiye aktarılan genetik yapı ile ilişkilidir (Tanhan, 2009). Genetiğin süreçleri ve içinde barındırdığı kuralları çok kompleks ve hızlı değişim göstermektedir (Senemoğlu, 2018). Genler kişinin oluşum sürecine ve doğasına etki ederek gelişiminin yönünü belirler (Tanhan, 2009). Örneğin, kişinin göz rengi, saçının kalınlığı, zekası, yaratıcılık becerisi gibi bir çok özellik genler aracılığı ile belirlenir. Genetik sahipliği her ne kadar aynı olsa da aynı anne babadan doğan çocukların özellikleri farklılık göstermektedir. Bu farklılık da çevrenin çok büyük etkisi vardır. Genetik unsurlar arasında önemli sayılan başka bir nokta, kimi özelliklerin baskın kimi özelliklerin çekinik olduğudur. Anne veya babanın herhangi birinde genlerin var olması sonucunda bireye aktarılanlar baskın özellikler, anne ve babanın her ikisinde de aynı genlerin var olması sonucunda bireye aktarılanlara da çekinik özellikler denilmektedir (Senemoğlu, 2018).

2.1.2.2. Çevre

Kalıtım aracılığı ile bireye aktarılan özelliklerin gelişmesine ya da gerilemesine sebep olabilecek çevresel faktörler doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olarak üç farklı açıdan ele alınmalıdır. Doğum öncesi faktörlere annenin beslenme şekli, alışkanlıkları (Miller,2008; Akt. Tanhan, 2009), annenin duygu durumları, yaşam koşulları gibi sebepler ile anne karnında oluşumunu sürdüren fetüsün bu durumlardan etkilenmesi örnek olarak gösterilebilir (Senemoğlu, 2018). Doğum sırasındaki çevresel faktörler olarak fetüsün oksijen alamaması ve annenin yaşayabileceği birtakım

travmalara maruz kalması (Miller,2008; Akt. Tanhan, 2009), kordon dolanması gibi durumlar sıralanabilir. Doğum sonrasında ise ebeveynler arasındaki ilişkilerin kalitesi, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzları, ailenin sosyo-kültürel yapısı, çocuğun beslenmesi, arkadaşları, aldığı eğitimin kalitesi, içinde yaşadığı toplumun yapısı gibi çevresel faktörler sayılabilir (Senemoğlu, 2018). Bu durumda çocuğun gelişiminde herhangi bir özellik için kalıtımın mı yoksa çevrenin mi daha etkili olduğu noktası dikkat çekmektedir. Çünkü çocuğun kimi özelliği için kalıtımın, kimi özelliği içinse çevrenin etkili olduğu söylenebilir (Bacanlı, 2018).

Şekil 1. Davranışın etkenleri (Bacanlı, 2018)

İnsan gelişimi ile ilgili açıklamalara kısaca değinildikten sonra çalışmanın bu bölümünde okul öncesi dönem çocuğunun gelişimi ve bu dönemde önemli yeri olan gelişimsel alanlara (Psikomotor gelişim, bilişsel gelişim, dil gelişimi, sosyal ve duygusal gelişim) değinilecektir.

2.1.3. Okul Öncesi Dönemde Gelişim

Okul öncesi dönem; çocuğun, toplumsal çevreye adapte olmak ve içinde bulunduğu toplumla bütünleşmek için çabaladığı; bu sebeple temel kazanımları ve sosyal becerileri edinmeye başladığı bir dönemdir (Arslan, 2015). 0-6 yaş dönemini içine alan okul öncesi dönem; kapsam, kalite ve hız bakımından insan gelişiminin en yoğun dönemidir. Çocuk doğduğu andan itibaren başlayan süreçte fiziksel, bilişsel, dil, öz bakım, sosyal ve duygusal gelişim yönünden oldukça önemli ve kendi geleceğine şekil veren becerilere sahip olmaktadır (Aydın, 2003). Çocuğun okul öncesi dönem boyunca kazanacağı bu beceriler, onun hayatı daha iyi kavramasına, içinde var olduğu topluma

sorunsuz bir şekilde ve kısa bir sürede uyum sağlamasına katkıda bulunur (Arslan, 2015).

Erken yaşlar (0-6 yaş), insan yaşamının altyapısını inşa eden bir dönemdir. Bir başka deyişle insanın hayatı boyunca yaşayacağı bütün dönemlerin ilk adımı olarak benimsenmektedir. Çocuğun kişilik ve fiziksel, bilişsel, dil, öz bakım, sosyal-duygusal olarak gelişimlerinin hız kazandığı okul öncesi dönem; aynı zamanda hem gelişmenin hem de büyümenin en hızlı olduğu yaşamın kritik dönemlerinden biri olarak bilinmektedir (Güven, 2018). Çocuğun küçük yaşta yaşayarak kazanacağı temel bilgi, beceri ve alışkanlıklar; çocuğun ileriki öğrenim hayatıyla birlikte sosyal ve duygusal hayatını da şekillendirecek güce sahiptir. İşte bu sebeple rastlantılara bırakılmayacak kadar önemli olan, bilime dayalı ve sistemli bir şekilde sürdürülmesi gereken okul öncesi eğitim sistemi, bütün eğitim sistemlerinin en önemli aşamasıdır (Arı, 2003).

Okul öncesi dönem, insan hayatında beyin gelişiminin ve sinaptik ilişkilerin kurulma oranının en yoğun olduğu ve en hızlı yaşandığı evredir. Beyin gelişimi çocuğun zihinsel, dil, psikomotor, sosyal ve duygusal gelişimine sağlam bir altyapı oluşturur. Buradan hareketle çocuklar bilhassa okul öncesi dönem olarak ifade edilen yaşamın ilk altı yılında oldukça hızlı büyürler ve bütün gelişim alanlarında (psikomotor, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal, öz bakım) şaşıracak hızda gerekli olgunluğa erişirler. Bu şekilde çocuğun kendi potansiyelini ortaya çıkarmasının ve topluma üreten, faydalı bir birey olarak katkı sağlamasının önü açılmış olur (Okul Öncesi Eğitim Programı, 2013). Bahsi geçen gelişim özellikler göz önünde bulundurulduğunda çocuğun potansiyelinin mümkün olduğunca en üst düzeye kadar ortaya çıkarılması ve bu şekilde yaşamı boyunca kendini gerçekleştirebilme gücünü elde edebilmesi, bu dönemin bilinçli, daha doğru ve anlamlı bir şekilde geçirilmesi ile ilgilidir. Okul öncesi dönemde elde edilen deneyimler, çocuğa sunulan eğitim ve yaşanan tepkiler, mevcutta var olan kazanımın ne düzeyde gelişeceğini ve ne tür bir kişiliğe dönüşeceğini tespit eder (Aydın, 2003).

2.1.3.1. Psikomotor Gelişim

Fiziksel gelişim veya hareket gelişimi olarak da ifade edilen psikomotor gelişim, boyun, kılının ve hacmin artmasının yanında insan vücudundaki sistemlerin kendisinden beklenen fonksiyonları gerçekleştirebileceği konuma ulaşmasını da

kapsamaktadır. Bu açıdan psikomotor gelişim, kişinin kendi bedenini kontrol edebilme yetisinin oluşumu olarak ifade edilebilecek devinimsel gelişimi de içine alır (Tanhan, 2009).

Çocuğunun gelişimini kapsamlı bir şekilde kavrayabilmek için psikolojik gelişimin yanı sıra çocuğun davranışlarını hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilemesi sebebi ile fiziksel gelişimi de hesaba katmak gerekmektedir. Fiziksel gelişim çocuğun neler yapabileceğini belirlediği için davranışına doğrudan etki eder.

Motor gelişim bedensel büyüme ve merkezi sinir sisteminin gelişmesiyle birlikte bireyin istekli hareket edebilmesidir (Haktanır ve Aktaş, 1994). Gelişimin “Gelişim baştan ayağa, içten dışa doğrudur” ilkesi çerçevesinde düşünüldüğünde büyük kaslar küçük kaslardan önce gelişmektedir (Şahin, 2018). Motor gelişim büyük (kaba) motor gelişim ve küçük (ince) motor gelişim olmak üzere iki açıdan ele alınmaktadır. Büyük motor gelişim, insan vücudunun başın, gövdenin, kolun bacakların hareketini kapsarken; küçük motor gelişim parmakların gelişimi, elin yakalama ve tutma fonksiyonlarını kapsamaktadır (Haktanır ve Aktaş, 1994).

2.1.3.2. Bilişsel Gelişim

Zihinsel gelişim olarak da ifade edilen bilişsel gelişim Piaget’e göre bilişsel gelişim, beyin ve sinir sisteminin belli bir olgunluğa ulaşması ile birlikte kişinin içinde yaşadığı çevreye uyum göstermesine zemin oluşturan deneyimleridir (Arslan, 2015). Bilişsel gelişim alt seviyedeki bir dengeden üst seviyedeki bir dengeye geçmek olarak da tanımlayan Piaget, dünyayı öğrenme ilerleyişinde denge, dengesizlik yeni bir denge süreci olarak ifade etmektedir. Bahsi geçen dengeleme sisteminin kesintiye uğramadan sağlıklı bir şekilde çalışabilmesi için rastlanan yaşantılara uyum sağlayabilmek önemlidir (Senemoğlu, 2018). Kişinin bilişsel süreçleri, doğumla birlikte gelişme göstermekte ve doğuştan var olan refleksler çevresini algılamasında kişiye yol gösterici olmaktadır. Bireyin dünyayı algılamasında araç olarak kullanılan bu refleksler, zamanla gelişim göstererek bilgi oluşumu olan şemalara yerini bırakmaktadır. Şemalar ise bebeklikten yetişkinliğe doğru olgunlaşma, yaşantı, örgütlenme, özümleme ve uyumsama süreçleri ile devamlı olarak gelişen yapılardır (Gündoğdu, 2010).

Bilişsel gelişim, kişilere somut ve soyut düzeyde akıl yürütme, varsayımları mantıksal düzeyde düşünebilme, çevresiyle ilgili edindiği bilgileri organize etme

yetisini kazandırmaktadır. Bunu yanı sıra zihinsel gelişim, tüm gelişim alanları ile bağlantılıdır. Herhangi bir sebeple bilişsel gelişimde oluşan bir sorun dil, sosyal ve duygusal gelişim gibi alanların da olumsuz etkilenmesine alt yapı oluşturabilmektedir (Kürkçüoğlu, 2018).

Senemoğlu (2018), bilişsel gelişimi bebeklik çağından yetişkinlik çağına kadar, insanın dünyayı anlama yöntemlerinin karmaşık ve etkili şekilde dönüşme süreci olarak tanımlamaktadır. Çünkü bireyin bilişsel gelişimi bebeklikten yetişkinliğe geçiş süreci içerisinde sistemli bir şekilde yaşa bağlı olarak gelişir; ancak yetişkinlikten yaşlılığa geçiş süreci boyunca da bu gelişim gerileme gösterir. Bu sebeple bilişsel gelişimin tanımı yapılırken ‘Bebeklikten yetişkinliğe kadar’ ifadesi kullanılır. Buradan hareketle insan yaşamı boyunca bilişsel yapının devamlı aktif olduğu söylenebilir (Tanhan, 2009).

2.1.3.3. Dil Gelişimi

İnsanoğlunu dünyadaki diğer tüm canlılardan ayıran en önemli niteliği konuşabiliyor olmasıdır. İnsanların bir arada yaşamını sürdürürken paylaşımında bulunabilmesi ve diğer kişilerle iletişim kurabilmesi için dile ihtiyaçları vardır (Öztürk, 2005). Dil, kişilerin birbirlerine bilgi birikimlerini, düşünce ve isteklerini iletmenin dışında, düşüncelerini geliştirebilme ve duygularını anlatabilmesinde en güçlü iletişim aracıdır (Yavuzer, 1999). İnsanlar arası iletişimde araç olarak kullanılan dil, bilgilerin kuşaktan kuşağa iletilmesidir (Santrock, 2003).

Dil ve öğrenme arasında sıkı sıkıya bir ilişki söz konusudur. Çünkü dil, bireyin öğrenmesini kolaylaştırma rolü üstlenir. Öğrenme süreciyle birlikte çocuğun dil becerileri gelişir. Dil gelişiminde önemli olan ses, sembol ve sözcüklerin duyulması ve konuşulabilecek ortamın oluşması gerekir. Çocuklar dili kullanmayı genellikle kendi yakın çevresinden öğrenirler. Çevresi ve özellikle annesi tarafından çocuğa verilen sözel uyaran zenginliği, aynı zamanda anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı ilişkiler çocuğun dil gelişimini olumlu yönde etkiler (MEGEP, 2013). Aile bireyleri ile günlük rutin dil alışverişi içerisinde konuşma becerilerini geliştirirler. Çocuk dilin kalıplarını belli yaşantılar sonucunda hipotezler geliştirip, uygun yerlerde kullanarak edinmektedir. Bu dil kalıplarını kazanabilmesi için yaşantıları içerisinde gerekli olan durumlarda kullanarak denemeler yapması gerekmektedir (Sevinç, 2003). Bu sebeple özellikle okul öncesi dönem çocuklarının söylemlerinde ses ve dil bilgisi kullanım eksikliği ya da

yanlılıkları gözlenebilir; ancak dönemin gelişim özelliğinden dolayı dil kullanımları önemli derecede hız gösterir ve büyük bir oranda gelişir (Senemoğlu, 1994).

2.1.3.4. Sosyal ve Duygusal Gelişimi

Sosyal duygusal gelişim yaşam boyu gelişimini sürdüren, bireyin kendini ifade edebilme şeklini, duygularını kontrol altına alma yöntemini, kendisi ve çevresi ile uyumlu ve olumlu ilişkiler kurabilme sürecini kapsamaktadır (Saarni, 2001).

Sosyal duygusal gelişim birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Kimi araştırmacılar açıklamalarında gelişimin sosyal yönüne vurgu yaparken (Jennings ve DiPrete, 2010), kimi araştırmacılar da gelişimin duygusal yönüne vurgu yapmaktadır (Denham, vd., 2003). Ancak birçok araştırmacı sosyal gelişim ve duygusal gelişim unsurları ayrılmaz bir bütündür ve birbirleriyle sıkı sıkıya ilişkilidir noktasını savunmaktadır (Rodker, 2013). Bu aşamada sosyal duygusal gelişimi sosyal ve duygusal gelişim olarak ayrı ayrı ele almakta, kavramları ayrıntılı olarak tanımlamakta, etki eden etmenlere değinmekte fayda vardır.

Sosyal Gelişim; bireyin sosyal uyarana, bilhassa içinde bulunduğu çevrenin baskı ve güçlüklerine karşı hassasiyet geliştirmesi, çevresinde ve ya kültüründe diğer kişilerle anlaşabilmesi, onlar gibi davranabilmesi olarak tanımlanmaktadır (Yavuzer, 1999). Toplumsal gelişim olarak da ifade edilen sosyal gelişim, en geniş anlamı ile kişinin doğumundan itibaren başlayan aşamayı, en dar anlamı ile günlük davranış gelişimini sınırları içine alır.

Çocuk bir başkasına bağlı kalmadan kendi başına ihtiyaçlarını karşılayabilecek zamana geldiğinde sosyal etkileşimde bulunduğu çevresi de büyür. Oyun becerisini kazanmış olan çocuk oyun yoluyla akranları ile sosyal etkileşim içinde bulunurlar. Bu yolla olumlu ve olumsuz ve ya diğer kişiler tarafından yapılması istenen ve istenmeyen davranışlar şekillenir. İşte bu sosyal etkileşim çocuğun sosyal gelişim sürecidir. Bu bağlamda çocuğun içinde yaşadığı çevrenin kültürel normları, inanç değerleri, örf ve adetleri çocukların sosyal gelişiminin biçimlenmesinde önemli etkenlerdir (Atay, 2014).

Sosyalleşme, çocuk gelişiminde önemli kabul edilen süreçlerden birisidir. Ana hatları ile çocukların herhangi bir topluluğun işlevsel bir üyesi oldukları, diğer üyeler ile etkileşim halinde grubun değerlerini, görüşlerini, tavırlarını, davranışlarını edindikleri süreçtir (Çimen, 2000; akt Orçan, 2016). Kısacası bireyi içinde bulunduğu toplumdaki

diğer bireyler ile uyum halinde yaşamını sürdürebilmesi sosyalleşmedir. Kişinin sosyalleşmesi için edindiği becerilerin belirli bir düzeye ulaşması gerekir. Bu demek oluyor ki bireyin sosyal olgunluğa erişmesi gerekmektedir. Bu sebeple sosyal gelişim becerileri, gelişim özellikleri paralelliğinde yaşlara göre farklılaşmaktadır (Atay, 2014).

Sosyalleşme terimi, insanoğlunun çaresizlik olarak bilinen bebeklik döneminden yaratıcılık olarak bilinen yetişkinlik dönemine geçmesi ile neticelenen öğrenme ve öğretme işidir. Bunun yanı sıra sosyalleşmenin temel öğeleri arasında koşullanmak, dahil olmak, tekrarlamak yer almaktadır. Belki de insan, yaşamında elde edeceği en büyük başarıya sağlam ve dengeli bir sosyalleşmeye ulaşması ile sahip olacaktır (Yavuzer, 1999).

Çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminde sosyal beceriler önemli bir yere sahiptir. Sosyal beceriler; bireyin çevresi ile olumlu sosyal ilişkileri başlatmasında ve sürdürmesinde faydalı olacak iletişim kurabilme, problem çözebilme, karar verebilme ve uygulama, kendini yönetme ve arkadaş ilişkileri gibi becerilerin tümüdür. Gelişim süreci boyunca çocuklar; ebeveyn, arkadaş, okul, öğretmen ve diğer sosyal kaynaklardan doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak etkilenecek bu becerilerin kazanımını sağlar (Şahin, 2018).

Sosyal becerinin alt boyutları incelendiğinde; *kişiler arası, kendisi ile ve sorumluluklarla ilgili davranışlar* olarak üç açıdan değerlendirilmektedir.

- *Kişiler arası davranışlar;*
 - *Otoriteyi tanıma ve kabul etme, konuşma becerileri, işbirliği, oyun davranışları*
- *Kendisi ile ilgili davranışlar;*
 - Duygularını ifade etme, ahlaki davranış, kendine karşı olumlu tutum*
- *Sorumlulukları ile ilgili davranışlar;*
 - uyarıları dikkate alma, sorumlulukları yerine getirme, yönergeleri izleme, bağımsız olarak çalışabilme* (Atay, 2014).

Sosyal beceri ile ilgili literatür incelendiğinde; bağlanma tarzları, sosyal yeterlik (arkadaşlık ve akran ilişkileri), ebeveyn ve çocuk ilişkileri gibi değişkenlerin sosyal beceri ile ilişkisi olduğu ortaya konulmuştur (Şahin, 2018). Kısaca bu değişkenlere göz atmak gerekirse;

Bağlanma Tarzları: İnsan yaşamının en başında bebeklerde gözlenen ilk sosyal davranış, annelerine karşı gösterilen bağımlılığıdır. Anne bebeğine sevgiyle, ilgiyle, şefkatle yaklaşarak, temas ederek, bebeğinin temel bütün ihtiyaçlarını karşılayarak anne ve bebek arasındaki sosyal gelişime yararlı olmaktadır. İşte bu şekilde başta var olan bağımlılık yerini bağılılığa bırakacaktır (Selçuk, 2007). Söz konusu bağılılığın çevreye uyum sağlama açısından önemli oldukça büyüktür. Bebeğin anneye yakın olmasını sağlayan bağılılıktır; bu şekilde bebek yaşamını sürdürmesi için beslenmiş olmanın yanı sıra çevresinden gelebilecek olumsuz durumlardan da korunmuş olur. Tabi ki bebekler büyümeye devam ettikçe annesine bu şekilde bağlı kalamazlar ve araştırma yapmak, keşfetmek için annelerinden uzaklaşırlar. Bebeklik döneminde anneden kopma davranışı da ilk gözlenen sosyal davranışlardan bir diğeridir (Zembat ve Unutkan, 2001). Bağlanma bebek-anne-baba üçgeninde duygusal olarak olumlu ve karşılıklı yardımlaşma sürecinin kurulmasını ifade eder. Karşılıklı yardımlaşma şu şekilde olur; ebeveynler kendilerini bebeklerine uydururlar ve bebekler de anne babalarına temel ihtiyaçları ile ilgili ipuçları verirler. Bu şekilde karşılıklı olan dönütlerle bebek ebeveynine güven geliştirmiş olur; aynı şekilde ebeveynler de anne baba olabilme becerilerine güven duymayı ve bebeklerine olumlu duygular beslemeyi kazanır (Gander ve Gardiner, 2004).

Sosyal Yeterlik: Sosyal yeterlik ile sosyal beceri kavramlarını birbirinden ayırt etmek oldukça zordur. Kimi zaman bu iki kavram birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu düşüncenin temelinde 'Birey sosyal beceriye sahipse sosyal olarak da yeterlidir' yatmaktadır (Bacanlı, 2014). Bu kavramlar anlam olarak birbirlerinde farklılık göstermektedir. Kerr ve Nelson (1989) kişinin sosyal yeterliliğinin kendisinde var olan sosyal becerileri yere, zamana ve ortama uygun şekilde sergilenmesi ile çevresinden edindiği dönütlerle geliştiğini ifade etmişlerdir (Akt; Sucuoğlu ve Çiftçi, 2012).

Mize ve Abel (2006), sosyal olarak yeterli olan bireylerin pozitif davranışlar gösterdiklerini, bu kişilerin anneleri ve babaları ile daha olumlu ilişkiler kurdukları, mümkün olduğunca eleştiriden kaçındıklarını ve arkadaşlarını daha az yönlendirdiklerini ifade etmişlerdir (Akt. Şahin, 2018).

Ebeveyn ve Çocuk İlişkileri: Çocuklar ilk okul deneyimini yaşayana kadar birçok sosyal beceriyi ailesinden ve başka yetişkinlerden öğrenir. Bu öğrenme çocuğun sosyal

gelişimine katkı sağlar ve içinde yaşadığı çevreye daha hızlı ve daha basit uyum sağlamasına destek olur. Aynı zamanda okul öncesi eğitim kurumları becerilerin planlı bir sistemde öğrenilmesinde önemli bir görev edinir (Yaşar, 2000).

Duygusal Gelişim, Sosyal gelişimin altyapısını oluşturmaktadır (Şahin, 2018). Duygusal gelişim olgunlaşma ve öğrenme sonucunda meydana gelen biyolojik temelleri olan bir süreçtir (Şahin, 2018).

Hiçbir bebek duygusal davranış kalıpları ile doğmaz. Çocuğun olaylar karşısında yaşadığı duygular ve tutumlar zaman içinde oluşur ve edinilir (Yavuzer, 1999). Sağlıklı gelişim gösteren tüm insanların olaylar ve durumlar karşısında yaşadıkları temel duygular benzerdir. Duygular yaşama uyum sağlama özelliğine sahiptirler. Farklı durumlar ve yaşantılara tepki olarak duygular meydana gelir ve yaşanan deneyimler karşısında her insan farklı duygu durumları hissedebilir. Buna bağlı olarak tepkisini de ortaya koyma şekli farklı olur (Arslan, 2015).

Yaşanılan duyguları ifade etmek de önem arz etmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda mutluluk, kızgınlık, şaşkınlık gibi temel duyguların dünyaya gelişin ilk haftalarında bile var olduğunu ve bu duyguların bebeklerin yüz ifadelerinden net anlaşılacağı araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir. Bebekler sözel iletişimden önce duyguları aracılığıyla iletişim kurmaktadır. Örneğin, bebeğin mutlu olduğu gülümsemesinden, mutsuz olduğu kaşlarını çatmasından kolaylıkla anlaşılabilir. Bunu yanı sıra okul öncesi dönem çocukları başka kişinin hissettiği duygular için neler yapabileceğini düşünebilir. Örneğin, üzgün olduğunu gördüğü bir arkadaşına sarılabilir ya da kızgın olan bir arkadaşına oyuncağını verebilir (Bayhan ve Artan, 2009).

Çocukların arkadaşları ile ilişkilerini başlatabilme, devam edebilme ve ikili ilişkilerde karşılaşılan sorunların üstesinden gelebilmeleri için bireysel özgürlüğün kazanılmış olmasının yanında duygusal sağlıklarının da yerinde olması gerekmektedir. Çocukluk döneminde gelişen duygular çocukların benlik algılarına, diğerleri ile ilişkilerine, doğru ve yanlış olarak bildiklerine etki etmektedir. Dolayısıyla çocukların kendi duygularını anlama, başkalarının neler hissedebileceğini düşünme, özellikle negatif duygularla baş edebilme becerilerini edinmeleri, daha sonraki dönemlerde gerekli olacak duygusal zekalarının temellerinin atılmasında önemli bir adımdır (Palut, 2003).

Gerçekleştirilen birçok çalışma, çocukların çok küçük yaşlarda mutluluk, kızgınlık, korkma gibi duyguları anlayabildiklerini, yaşa bağlı olarak gelişim göstererek şaşkınlık kıskançlık gibi daha karmaşık duyguları anlayıp yorumlayabildikleri sonucuna ulaşmışlardır. Çocuklara birtakım duyguların yaşanıldığı durum ve ortamları gözlemleme, bu duyguların nedenleri ve sonuçları ile ilgili kurulan sohbetler, çocukların hem kendi duygusunun ne olduğunu anlayabilmesine hem de diğerlerinin duygularını anlayabilmesine ve empati becerilerinin gelişmesine yardımcı olur (Arslan, 2015).

Okul öncesi dönem yaşam dönemleri olarak bilinen bebeklik, ilk çocukluk, orta çocukluk, ergenlik, genç yetişkinlik, yetişkinlik, yaşlılık (Bacanlı, 2018) ile karşılaştırıldığında gelişimin karmaşık yapıları arasındaki ilişkinin en çok olduğu dönem olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde fiziksel gelişim daha çok ön plandayken, bilişsel gelişim de başlangıçta fiziksel gelişimin içinde gibi kendini gösterir. Duygusal gelişim ile sosyal gelişim arasındaki bağ oldukça güçlüdür. Dil gelişimi hem çocuğun dil ile ilgili organlarındaki gelişme hem de sosyal çevresi ve yakın çevresi ile yaşadıkları deneyimlerle bağlantılıdır. İşte bu sebeple okul öncesi dönemdeki tüm gelişim alanlarını birbirleriyle sıkı sıkıya etkileşim halinde olarak değerlendirmek gereklidir. Bu ifadenin tüm yaşam dönemlerinde etkili olduğu düşünüldüğünde, okul öncesi dönemin özel bir dönem olduğu unutulmamalıdır (Oktay, 1999). Bu denli önemli olan okul öncesi dönemde çocuğun gelişimine etki eden unsurlara değinmekte fayda vardır. Unsurlar arasından aile, yakın çevre, oyun, kitle iletişim araçları ve teknoloji kullanımı ele alınacaktır.

2.1.4. Okul Öncesi Dönem Çocuğun Gelişiminde Rol Oynayan Unsurlar

Çocuklar bir kapsülün içerisinde değil, aile, toplum, şehir ve dünya içerisinde yetişirler. Çocuklar, yaşamını sürdürdüğü çevrede anne babası, arkadaşları, yaşlıları ve diğer kişilerle etkileşim halinde bulunurlar. Etkileşim içerisinde bulunan her insan, her topluluk, her okul çocuğun gelişimini olumlu ya da olumsuz etkiler. Çocuklar aynı zamanda teknolojiden de etkilenmektedir. Yani çocuk kendi kültür çerçevesi içerisinde dünyadaki her şeyden etkilenir ve kendi sosyal çevresinin bir ürünü haline gelir (Rice, 1997; Akt. İnanç ve diğ., 2009).

2.1.4.1. Aile

Aile çocuğun bakım ve yetiştirilmesinden sorumlu öncül kurum ve sosyalleşme aracı olarak görülmektedir. Aile, aynı zamanda çocuğun gelişim sürecinde diğer kurumlar üzerinde de öncü etkiyi göstermektedir (Güngör Aytar, 2015).

Aile kavramı, farklı disiplinler tarafından çok geniş bir açıdan ele alınmıştır. Aile, üyeleri arasındaki ilişkiler ve etkileşim açısından sosyal bir grup, toplumsal ve ekonomik açıdan bir birlik, sosyal hayatın ana göstergelerinden biri olarak bir örgüt, üyelerinin gereksinimlerinin giderilmesi ve yürütülmesinde bir takım kuralları olan sosyal bir kurum olarak açıklanmaktadır (Güler, 2012).

'*En küçük toplumsal kurum*' olarak tanımlanan, anne, baba ve çocuklardan meydana gelen ailenin hem kanunlarla hem de geleneklerle belirlenen birçok işlevi mevcuttur. Aile, içinde bulunduğu toplumun değer yargılarını, inançlarını, örf ve adetlerini, önyargılarını bünyesinde taşır. Aynı zamanda toplumla sürekli alışveriş içerisinde olan bir kuruluş olarak çalışır (Yörükoğlu, 2006).

Okul öncesi dönemde de çocuğun sosyalleşmesine etki eden en önemli kurum ailesidir. Anne baba ve diğer üyelerin çocukla etkileşim içerisinde olması çocuğun aile içindeki konumunu belirler. Aile, çocuğun ilk deneyimlerine sahip olduğu yerdir. Aile üyeleri tarafından çocuğa sergilenen davranış ve tavır bu ilk yaşantıların temelinde büyük öneme sahiptir (Yavuzer, 1999). Ailede, anne ve babanın çocuk üzerindeki rolü daha bebek doğmadan önce başlar. Anne ve babanın bebeği dünyaya getirmeye istekli ve ya isteksiz oluşu, ebeveynlik olma sürecine hazır olup olmamaları; bebeğin yaşama dair ilk deneyimlerinde ve çevresi ile olan duygusal etkileşiminde önemli bir rol oynar (Kandır ve Alpan, 2008). Bunun yanı sıra okul öncesi dönemde çocuğun sosyalleşmesinde kendisine tanınan deneyim fırsatlarının yeri de yadsınmaz (Yavuzer, 1999). Çünkü yaşam bir deneyimler dizisidir. Çocukların bu süreçteki ilk öğretmenleri, ilk rehberleri anne ve babalarıdır. Çocukların keşfetme, araştırma, merak etme yetileri en doğal şekliyle, aile deneyimleri ile gelişebilir. Bu doğal öğrenme ortamları anne babaya çocuğuyla birlikte gerçek bir deneyim fırsatı sunmasının yanı sıra, kültürel mirasın aktarımı için de etkileşim ortamı hazırlar (Şen, 2012).

Aile ortamı, çocuğun vaktinin geniş kısmını geçirdiği etkileşim yeridir ve her çocuk ileriki yaşantısında, büyüdüğü aile dünyasının izlerini taşır. Bu açıdan anne ve babanın aile içindeki davranış ve tutumları, çocuğun tüm yaşamında olumlu ya da olumsuz izler

bırakması açısından son derece önemlidir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki bu ilişki, çocuğun diğer kişiler ile kuracağı iletişime ve tüm yaşamını etkileyeceği tutumların şekillenmesine yardım eder (Bilgin, 2004; İnal,2006; Akt. Yıldız, 2015). Çocukların dünyaya geldikleri andan itibaren bedensel, sosyal, duygusal ve toplumsal temel ihtiyaçlarının öncelikle aileleri tarafından tamamıyla karşılanıyor olması; onların ileriki hayatlarında yaşamdan keyif alan, potansiyelinde var olan özelliklerini geliştirebilen, sorumluluk alabilen, kendine güvenen, üretken ve olumlu duygular yaşayan bireyler olarak yetişmesinde önemli bir etken olacaktır (Haktanır, 1994). Bilhassa aile bireylerinden annenin etkisinden bahsedilirken, bebeğin temel gereksinimlerini karşılamak adına; hamilelik dönemi ile doğumdan sonraki ilk saatlerin önemi vurgulanmaktadır (Atay, 2014).

Bebeğin temel ihtiyaçlarının giderilmesinde; sergilenen kararlı ve tutarlı yaklaşım, bebeğin güven duygusunu kazanmasında son derece önemlidir. Anne-bebek arasında oluşan bu güvenli bağ bebeğin duygusal açıdan rahatlamasına etki ederken; aynı zamanda bebeğin sosyal gelişim temellerinin atılmasında da önemli bir etkiye sahiptir (Şahin, 2018). Bu bağlamda ‘Bağlanma’ kuramının öncüsü olan Bowlby, çocuğun hem biyolojik hem de fiziksel açıdan sağlıklı birey olarak büyümesinde anne-çocuk ilişki niteliğinin önemli bir faktör olduğunu ifade etmiş ve bu sebeple kuramın merkezindeki anne-çocuk bağına geliştirmiştir (Weber, 2003).

Bireyin sağlıklı bir kişiliğe sahip olmasındaki en önemli faktörlerden biri erken dönemde gerçekleşen bağlanma ilişkisinin kalitesidir. Bu bağlamda ilişkisinin kalitesi bireyin hayatı boyunca diğer kişilerle kuracağı ilişkilerine de şekil verebilmektedir. Bu bağlanma şekli bireyin çocukluk ve ergenlik dönemlerinde akranlarıyla; yetişkinlik döneminde eş ve iş arkadaşlarıyla; ebeveyn olduğunda da çocuğuyla kuracağı ilişkilerini etkileyebilmektedir. Bunun yanı sıra özellikle bebeklik ve okul öncesi dönemde anneleri tarafından şefkat, sevgi, saygı gösterilen ve beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçları anında giderilen, yani güvenli bağlanan bebeklerin kendini algılayış biçimi olan kendilik algısı da olumlu şekilde etkilenmektedir (Evirgen Geniş, 2017).

Çocuğun gelişiminde ailenin, özellikle annenin rolüne değinildikten sonra çocuğun gelişimine etki edebileceği düşünülen akraba, arkadaş, okul, öğretmen olan yakın çevresini de ele almakta fayda vardır.

2.1.4.2. Yakın Çevre

İnsanoğlu sosyaldır ve yaşamını başka insanlar ile etkileşime girerek şekillendirir. Bu etkileşim süreci çocuğun kardeş, anne ve babası olan en yakın çevresinden başlar diğer kişiler de içine alarak devamlılığını sürdürür. İşte kişinin etkileşimde bulunduğu çevresi onun gelişiminde çok önemli bir yere sahiptir (Kıldan, 2012).

Çocuklar hayatları boyunca, ebeveyn sorumluluğu yüklenen bazı yetişkinlerin, bir başka ifade ile öteki ebeveynlerin tesiri altında kalacaklardır. Bu yetişkinler çocuklara karşı anne babalarının görevlerini üstlenirler ve çocukların yetişmesinde çok büyük etkiye sahiptirler. Öteki yetişkinler olarak adlandırılan bu kişiler; büyükanneler, akrabalar, çocuk bakıcıları, öğretmenler olarak sıralanabilir. Anne babalar çocuğunun bakımı ile ilgili bazı işlevleri yedek ebeveynlere bırakıyorlarsa; bu ebeveynlerin çocuğunu ne boyutta etkileyeceğini de düşünmeleri gerekmektedir. Öteki ebeveynlerin çocuklarla olan ilişkisi yapıcı mı yoksa yıkıcı mı olacak? Çocukları ne düzeyde etkileyecekler? Anne babalar çocuklara zarar vermeyeceklerine güvenebilecekler mi? Çocukların yaşamları iletişime geçtikleri yetişkinler yönünden ciddi oranda etkileneceği için bu sorular önem arz etmektedir (Gordon, 2017).

Diğer yetişkinlerle olumlu ilişki kuran çocuk, sevgi ve güven duygularını hissedeceklerdir. Bu duygular da çocukların kendilerini, diğerleri tarafından kabul edilmiş ve anlaşılmış olarak algılamasına etki edecektir. Bu yetişkinler arasından büyükanne ve büyükbabalar, çocukların diğer kişilere güvenmelerine, onları tanımalarına ve anlamalarına destek olmaktadır. Bunun yanı sıra geçmişle bugün arasında bir köprü kurabilmeleri için çocukları destekleyerek; çocuklarda kendi tarihi ile ilgili bilincin oluşmasında faydalı olmaktadır. Buna ek olarak kimi çocuklar büyükanne ve büyükbabalarının yaşadıkları hikayeleri dinlemekten de keyif alırlar (İnanç ve diğ., 2009).

Arkadaş ilişkileri unsuru da okul öncesi dönem çocuğunun gelişiminde etkili olan bir başka unsurdur. Çocukların arkadaşlığa verdiği değer, anne ve babalarının arkadaşlığa verdiği değerden çok daha fazladır (Yörükoğlu, 2006). Çocukların arkadaşlık ihtiyaçları bebeklik çağlarına kadar gider. Örneğin ağlayan bir bebek yanına bir kişinin geldiğini hissedince ağlamasını durdurur. Çocuklar arkadaşına, doyum

sağlamanın yanı sıra; deneyim şansına sahip olmak için de ihtiyaç duyarlar (Yavuzer, 1999).

Sosyalleşme yolunda aile faktöründen sonra en önemli göreve sahip olan unsur oyun ve akran grubudur. Bu süreçte anne ve babası doğru ifade etmiş olsa da kendi yaş grubunun söylediği çocuk için her zaman daha kıymetli ve mantıklıdır. Çocuk grubun bir üyesi olmak için çabalarırken, kendisi için önemli bir yeri olan ve örnek aldığı arkadaş ya da grubun söylediğini yapmak için uğraşır (Celep, 2010). Çocuklar, arkadaş ilişkilerinde grup içi etkileşim ve birlikte oynanan oyunlar aracılığıyla bir taraftan gruba uyum sağlayabilmek için gerekli olan bilgi, beceri ve alışkanlıklar edinirken, diğer taraftan sosyal çevresine uyum sağlayabilmek için gerekli olan bilgi, beceri, tutum ve davranış edinir (Orçan, 2016). Bir başka deyişle, okul öncesi dönemde kurulan akran ilişkileri, o dönemdeki toplumsal ilişkileri ve deneyimleri biçimlendirmekle birlikte; çocuğun daha sonraki dönemlerindeki sosyal-duygusal uyumuna da etki etmektedir (Gülay, 2009). Bu şekilde arkadaşlar güçlerini birleştirmeyi, dayanışma içinde olmayı, paylaşımda bulunmayı, işbirliği yapmayı, birlikte mutlu olup birlikte üzülmeyi öğrenirler Aynı zamanda çocuklar lider olma, idare etme, ekip çalışmasında bulunabilme, sorumluluk alabilme gibi becerilerini ev ortamından çok çevresinden ve özellikle birebir ilişkilerinden edinirler (Yörükoğlu, 2006).

Çocuğun toplumsallaşma yolundaki gelişiminin önemli aşamalarında yerini alan aile ve arkadaş ilişkileri bilinçli ve kontrollü bir şekilde planlanan toplumsallaşma sürecini kapsamada yetersiz kalabilir. Çünkü bilinçlilik ve kontrollük aile ve arkadaş grubunun eğitim seviyesiyle bağlantılıdır. Okul ortamı ise planlı ve programlı bir şekilde düzenlenen eğitim sürecini içine alır. Böylece bireyin okul yaşamına başlamadan önce edindiği olumsuz toplumsallaşma etkileri okul ortamında gerekli eğitim desteği ile azaltılmaya ve giderilmeye çalışılır (Celep, 2010).

Okul öncesi eğitim kurumlarının önemi, günümüzde herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Yalnız okul öncesi eğitim kurumlarını, çalışan annelerin çocuklarını gönderdikleri bir nevi bakım kurumu gibi değerlendirmek son derece hatalı bir yaklaşımdır. Okul öncesi dönem çocukların hepsi, annesi çalışsın ya da çalışmasın, ileriki eğitim sürecinin ilk basamağı olan okul öncesi eğitim kurumlarından geçmelidirler (Yörükoğlu, 1999).

Çocuğun aile çevresinin şartları ne kadar sağlıklı ve uygun olursa olsun, çocuğun akranları ile birlikte, öğrenme-öğretme sürecini dört duvar dışına çıkararak, aile okul işbirliğini en üst düzeyde gerçekleştiren elverişli ve donanımlı bir kurumda ve alanında uzmanlaşmış, insan ilişkilerinde başarılı öğretmenler eşliğinde bir arada bulunmak çocuğun gelişiminde oldukça olumlu sonuçlar doğurmaktadır (Yavuzer, 2002; Oktay, 2014).

En iyi okul ortamı, çocuğa en uygun oyun mekanını sunan bir ortam olarak düşünülmelidir. Çocuk bu ortamda evde deneyimleme fırsatını pek bulamayacağı ikili, üçlü ve grup oyunlarına yönelme imkanı bulacaktır. Yaşlılarıyla ilişkiye girerek; işbirliği yapma, paylaşma, hem kendi hem de başkalarının hakkını koruma, kendini ifade etme, savunma ve diğerleri ile uzlaşma davranışlarını kazanmış olacaklardır. En kısa tanımı ile çocuk bencillikten kurtulmuş olacaktır (Yörüköğlu, 1999).

Erken çocukluk gelişiminin bir bölümünü de eğitimin merkezinde olan **öğretmen** oluşturmaktadır. Bir kurumda donanım ve eğitim programı kadar önemli bir unsur da öğretmendir. Bu dönemde sunulan eğitimin gerekli olduğu şekilde yerine getirilmesi, eğitim kurumlarında öğretmene düşmektedir. Okul öncesi öğretmeni, annesinden ya da ona bakan kişiden ilk defa gün boyu ayrılmak zorunda olduğu çocuğun karşılaştığı ilk kişidir öğretmen. Aynı zamanda çocuk yönünden bakıldığında; öğretmen, öğretene, eğiten, seven, kucaklayan, dostluk ilişkileri kuran, ihtiyaçlarının giderilmesinde yardımcı olan kişidir. Bu bağlamda öğretmenin üstlendiği görevleri yerine getirebilmesi onun kişiliğine, öğretim teknik ve yöntemler konusundaki bilgisine, çocuklara her yönü ile örnek olabilme becerisine bağlıdır. Bu açıdan görünümüne, düşünce ve tutumlarına, davranışlarına dikkat etmeli ve kendini güncelleyen, gözlemci, araştırmacı ruhlu bir tavır sergilemelidir (Sevinç, 2003; Oktay, 1999). Öğretmenlerin bu vasıfları aracılığıyla çocukların bilişsel, fiziksel, sosyal ve duygusal yönden gelişimlerinde önemli izler bırakabileceği düşünülebilir.

2.1.4.3. Oyun

Sonucunun ne olacağıyla ilgili kestirimde bulunmadan, amacının sadece eğlenmek olduğu oyunun çocuğun yaşamında önemli bir yeri vardır. Bunun aksine birçok aile tarafından oyunun çocuğun gelişimin ve eğitimdeki etkisi göz ardı edilir ve bu kıymetli zaman dilimini boşuna harcanmış bir zaman olarak değerlendirir. Halbuki çocuk biriken

enerjisini herkes tarafından kabul gören bir yöntem ile boşaltma imkanına sahip olur (Yavuzer, 2002).

Oyunu tanımlamak gerekirse; oyun, çocukların birbirleriyle iletişim kurduğu, sosyalleştiği, içinde bulunduğu dünya ile ilgili bilgiler edindiği, hem kendisini hem de diğerlerini anladığı, karşılaştığı sorunlar ile baş ettiği, ileriki yaşamında kullanacağı kimi becerilerin alıştırmalarını yaptığı bir araçtır. Oyun, çocuğun yaşamının her döneminde yapısında ve sayısındaki değişmelerle birlikte farklılık gösteren en önemli ciddi uğraşdır (Atay, 2014). Oyun, çocukların dünyayı ne şekilde algılayıp nasıl yorumladıklarını dile getiren, çocuğun gelişimi hakkında bilgi veren ve çocukluk gelişimine katkı sağlayan bir faaliyettir (Şen, 2018).

Çocuk oyun oynarken yeni tecrübeler kazanır. Nasıl ki yetişkinlerin kişilikleri yaşamları süresince kazandıkları deneyimler ile şekilleniyorsa, çocuklarındaki de kendilerinin içinde bulunduğu ya da bulunmadığı oyunlar yolu ile şekillenir. Çocukluk döneminden önceki süreçte çocuklar oyun arkadaşı olarak çok fazla kişiye ihtiyaç duymadan ya yalnız ya da anneleriyle oyun oynarlar. Fakat çocuk oynaya oynaya arkadaşlarının bağımsız varlıklarını kabul etmeye başlar ve zaman içerisinde oyun arkadaşlarını çoğaltır (Yavuzer, 2002).Oyun, çocuğun gelişmesi ve sağlam bir kişilik yapısına kavuşabilmesi için sevgi unsurundan sonra ikinci sırada yerini alan kişinin ruhsal gıdasıdır. Nasıl sevgiden yoksun bir çocukluk düşünülemezse, oyunsuz bir çocukluk da kesinlikle düşünülemez (Yörüköğlü, 2006).

2.1.4.4. Kitle İletişim Araçları ve Teknoloji Kullanımı

Bilginin hızla üretildiği ve yayıldığı 21. YY 'da kitle iletişim araçlarının yeri ve önemi oldukça büyüktür. Çok sayıda kişiye aynı anda ulaşabilme imkanı sunan kitle iletişim araçları arasında sadece radyo, televizyon ve basılı yayın kanalları değil aynı zamanda internet, bilgisayar, hatta cep telefonu gibi teknolojiler de sayılmaktadır (Celep, 2010). Kitle iletişim araçları ve teknoloji hoşça vakit geçirmek, bilgi edinmek, üretim hızını artırmak, kolaylık sağlamak gibi nedenlerle insanlar tarafından geliştirilmiş kaynaklardır. Fakat bu araçlarla etkileşim zaman içerisinde bireyin sosyal, teknolojik, kültürel yaşantılarında değişim ortaya çıkarır ve bu değişim kültürün yapısına da yansır. Bu bağlamda farklılaşan kültürel yapının çocuğun eğitiminde ve yaşantısında dolaylı olarak gelişiminde etkili olması kaçınılmazdır (Adak Özdemir,

2016). Çocuklar kitle iletişim araçları vasıtasıyla başka insanlar, değişik hayat biçimleri, ailesinden ve kültüründen başka, farklı insanlar hakkında bilgiler edinir. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarının, çocuğun bakış açısını genişletme yönünden önemli katkıları olmasının yanında; içinde buldukları gelişim dönemi sebebiyle olaylar ve davranışlar üzerinde kendi başına sağlıklı değerlendirmeler yapamadıkları için yanlış izlenimler kazanımına neden olarak çocuğun gelişimine olumsuz yönde etki edebilmektedir (Oktay, 1999).

Kontrollü olarak teknoloji ve kitle iletişim araçlarını kullanıyor olmak, çocuğun hayatını etkileyebileceği olumsuz davranışların ortaya çıkmasını engelleyip kendisi için faydalı becerilerin kazanımına yardımcı olabilecektir. Bu bağlamda çocukların çok erken yaşlardan başlayarak doğru ve planlı bir şekilde bu araçları kullanabilme alışkanlığını kazandırmak önemli bir noktadır (Atay, 2014).

Bireyin gelişiminde önemli etkilerinin olduğu yukarıda bahsedilen (Aile, yakın çevre, Okul ve eğitim, oyun, kitle iletişim araçları) unsurlar aynı zamanda bireyin öz-yeterlik gelişimine de etki eden faktörler arasında sayılmaktadır (Aydın ve Demir Atalay, 2015). Buradan hareketle '*Öz-Yeterlik*' kavramının ne olduğu ve ne şekilde ortaya çıktığını açıklamak gerekmektedir.

Çalışmanın bu bölümde öz-yeterlik kavramı, ebeveyn öz-yeterliliği, annelerin öz-yeterliliği ile ilgili açıklamalara değinilecektir.

2.2. ÖZ-YETERLİK

İnsanoğlu yaşamı boyunca becerilerinin çok üstünde olduğunu düşündüğü etkinliklerden uzak dururken, yapabileceklerine olan inancı doğrultusunda bir takım görevler üstlenme eğilimindedirler. Bireyin davranışlarına etki eden önemli faktörlerden biri de çevrenin istekleri ile bireyin baş etme potansiyeline ilişkin algısıdır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2016). Bu bağlamda öz-yeterlik, kişinin belli bir performansı sergilemek için uygun olan etkinlikleri düzenleyip başarılı bir şekilde yapabilme becerisine bağlı kendi yargısıdır (Bandura, 1986). Yani kişinin gelecekte karşısına çıkacağı engeller ve zor durumlarla baş edebilmede hangi düzeyde başarılı olabileceğine yönelik kendisi ile ilgili yargısı, görüşüdür. Öz yeterlik kişinin becerisinden yararlanarak yapabilecekleriyle ilgili yargılarının bir sonucudur, becerilerinin bir

fonksiyonu değildir. Kişinin değişik durumların üstesinden gelme, belli bir faaliyeti başarma becerisine yönelik kendini algılayışıdır, görüşüdür, yargısıdır (Senemoğlu, 2018).

Öz yeterlik algısı, kişinin kendi becerilerini ne şekilde algıladığını gösterir. Sosyal Öğrenme Kuramında öne çıkan Bandura, gözlem yolu ile öğrenmenin öneminden bahsetmiştir. Bu bağlamda gözlemcinin kendi performansını gözden geçirmesi ve buna bağlı olarak değerlendirmesi gerekmektedir. Kendini değerlendirme yetisine sahip olan kişi, herhangi bir davranışı öğrenebilmek için gerekli olan beceriye sahip olup olmadığı yönünde doğru karara varabilir. İşte bu noktada öz yeterlik, kişinin bir performansı ortaya çıkarabilmesi için gerekli olan tüm faaliyetleri düzenleyip başarılı bir şekilde yapabilme yetisine bağlı algısıdır. Yani bireyin zor durumların üstesinden gelme durumunda ne ölçüde başarılı olacağına ilişkin algısıdır. Bu algılanan yeterlik, kişinin ortaya çıkan zorluklar, engeller karşısında görevine ne derecede devam edeceğini, görev karşısında kararlılığını ve bu engellere ne kadar dayanabileceklerini şekillendirir. Kendisini yeterli olarak gören birey, karşılaştığı zorluklar karşısında daha çok gayret gösterebilmektedir (Ulusoy, 2015).

Bireyin öz yeterlik algısının güçlü olması demek karşılaştığı zorluklarla baş edebilme yeteneğinin de o oranda güçlü olması demektir. Bunun yanı sıra öz yeterlik, bireylerin nasıl düşünmesi, ne hissetmesi, kendi kendini motive etmesi ve hareket etmesi gerekliliğini de etkiler. Bu etkilerin bir neticesi olarak kişinin davranışlarına yansıyan öz yeterlik inancı kişilerin ortaya koyacağı çabayı, azmi ve girişkenlik seviyelerini belirlemede önemli bir rol oynayacaktır (Aydın ve Demir Atalay, 2015). Bir kişinin karşılaştığı zorlu bir problemin çözümüne yönelik herhangi bir şey yapabileceğine olan inancı onu harekete geçirerek kararlı bir şekilde uygulamaya yönlendirir. Bunun yanı sıra işte bu 'yapabilirim' inancı bireyin kendi çevresini denetleyebildiği düşüncesini de oluşturur. Bu şekilde kişi gerekli olan davranışları uygulayarak çevresinde karşılaştığı güçlüklerin üstesinden gelebileceği inancına bürünür (Schwarzer, 1993).

Öz yeterlik inancı, kişinin olası durumların üstesinden gelebilmek için gerekli işleri ne kadar başarılı bir şekilde yapabildiklerine yönelik kişisel yargıları ile bağlantılıdır (Bandura, 1982). Birey güçlü bir öz yeterlik inancına sahipse, zorluklar, engeller, caydırıcı olaylar karşısında daha da sağlam ve güçlü davranabilir. Bunun aksine

becerisine ilişkin öz yeterlik inancı zayıf olan bireyler kendilerini bu zorluklar karşısında daha savunmasız daha güçsüz hissedebilirler ve olayların görünenden daha da zorlu olduğunu düşünebilirler (Aydın ve Demir Atalay, 2015).

Bandura'nın benimsediği Sosyal-Bilişsel Öğrenme Kuramın bilgileri ışığında bireyin davranışlarında oldukça önemli olan öz yeterlik inançları dört temel kaynağa bağlıdır. Bu kaynaklar şu şekildedir;

Geçmiş Yaşantılar (Dolaylı Yaşantılar): Kişinin geçmişte yaşadığı başarılı etkinlikleri, bireysel üstünlük deneyimleri ile ilişkili olduğu için öz yeterlik inancının en güçlü bilgi kaynağıdır. Başarılı olarak değerlendirilen deneyimler bireyin öz yeterlik algısının yükselmesine etki ederken, ardı ardına yaşanan başarısız deneyimler, bilhassa ilk denemelerde oluşursa ve yeteri kadar çaba göstermemekten ve ya olumsuz dış etmenlerden kaynaklanmıyorsa, bireyin öz yeterlik algısının düşmesine etki etmektedir (Bandura, 1986). Başka bir deyişle öz yeterlik inancı, kişinin doğrudan bizzat kendisinin elde ettiği başarılı ve başarısız deneyimlerinin neticesinde kazanılan bilgilerle doğru orantılıdır (Senemoğlu, 2018). Bunun yanı sıra doğrudan yaşantılarda bireyin etkinliklerinin zorluk düzeyi de öz yeterlik inancının düzeyini etkileyebilmektedir. Koşulları kolay olan deneyimlere kıyasla koşulları zor olan deneyimlerden elde edilen öz yeterlik inancı çok daha yüksek ve dirençli olmaktadır (Bandura, 1995; Usher ve Pazeras, 2009; Akt. Coşkun, 2018).

Dolaylı Yaşantılar: Bireyin doğrudan edindiği deneyimler kadar etkili olmasa da dolaylı şekilde edinilen yaşantılar da öz yeterlik inancını büyük oranda etkilemektedir. Kimi zaman öz yeterlik inancı ile ilgili bilgi elde etmek için davranışı doğrudan sergilemeyi gerek görmeyiz. Bu durumda dolaylı yaşantılarımızdan bilgi edinme yoluna gideriz (Ulusoy, 2015). Dolaylı yaşantılar; kişinin kendisine benzer bir başka kişilerin yaşayarak elde ettiği başarılı ya da başarısız deneyimleri kişinin aynı deneyimlerde kendisinin de başarılı ya da başarısız olacağına yönelik yargısına yardımcı olur. Yani bireyler öz yeterlik inançlarını başka kişilerin deneyimlerini gözlemleyerek yapılandırır. Bu bağlamda bireyin model aldığı kişi başarılı ve öz yeterlik inancı yüksek birisi ise öz yeterliği o ölçüde yükselecektir. Bunun tam tersi bir durumdaysa da bu kişinin öz yeterlik inancı üzerinde önemli ölçüde negatif bir etkiye sebep olacaktır. Gözlenen

modellerin daha başarılı kişilerden seçilmesi kişinin potansiyeline yönelik inancına yardımcı olacaktır (Bandura, 1986; Senemoğlu, 2018; Aydın ve Demir Atalay, 2015).

Sözel İkna: Kişilerin öz yeterlik inançlarını etkileyen unsurlardan bir diğeri de başarılı olup olamayacağına ilişkin diğeri kişilerin teşvikleri, yüreklendirmeleri ve nasihatleridir. Diğeri bilgi kaynaklarına göre sözel iknanın kalıcı öz yeterlik inancı üzerindeki etkililiği sınırlı olsa da bireyin başaracağına ya da başaramayacağına yönelik destek veren ya da cesaret kırıcı söylemleri bireyin öz yeterlik inancını yükseltebilir ya da düşürebilir (Bandura, 1986). Aynı zamanda gerçekçiliği bulunmayan teşvikler, kişinin tüm çabasına rağmen yaşanılacak başarısızlık sebebiyle kişinin öz yeterlik inancında hızlı bir inişe sebep olacaktır. Ancak sözel ikna gerçekçi niteliklerde yapıldığında öz yeterlik inancına pozitif etkileri olacaktır (Arseven, 2016).

Fiziksel ve Duygusal Durumlar: Endişe, stres, kaygı gibi duygusal durumlar, kişilerin karşılaştıkları zorluklara karşı öz yeterlik inancını büyük oranda etkileyen unsurlardır. Birey yüksek düzeyde stres, korku, endişe, kaygı durumları yaşarsa öz yeterlik algıları düşmektedir. Aynı zamanda kişiler stresli oldukları durumlarda vücutlarının verdiği tepkiyi kaygı olarak algıladığında üstlendiği görevi tamamlayamayacak kadar kendini gergin hissedebilir. Gerginlik ve yorgunluk oluşturan durumlar bireyin uyarılmış düzeyini yükseltebilir. Artan uyarılmışlık seviyesi kişinin performansında olumsuz etkiye sebep olduğu için zorlukların üstesinden gelirken öz yeterlik algısını olumsuz olarak etkileyecektir (Bandura, 1986).

Öz yeterlik algısının gelişmesinde birçok faktör etki etmektedir. Bu faktörler arasında ailevi etkenlere değinmek gerekirse, anne ve babalara bu konuda çok önemli görevler düşmektedir.

Çocukların ilgisini çekecek farklı etkinliklerin yer aldığı çevreler, çocukları bu etkinliklerle uğraşmaya motive etmektedir. Bu aktivite zenginliğinin bulunduğu çevrelerden birisi ise çocuğun kendi ev ortamıdır. Ebeveynlerin, çocuklarının bilişsel gelişimlerine katkı sağlayacak öğrenme ortamları oluşturmaları ve onlara olumlu davranışlarla model olabilmeleri çocukların öz yeterlik düzeylerinin pozitif yönde etkilenmesini sağlayacaktır (Aydın ve Demir Atalay, 2015).

Bu noktada çocukların öz yeterlik algısının gelişiminde etkili olan ebeveynlerin öz yeterlik algısına değinmenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

2.2.1. Ebeveyn ve Anne Öz Yeterliği İnancı

Ebeveynlik, merkezinde çocuk olan bir iştir. İnsan neslinin devamlılığının sağlanması ve ilerlemesi için temel oluşturur. Ebeveynlik, insanoğlunun yaşam döngüsü içerisinde biyolojik bir sürecin yanı sıra toplumsal bir süreç, statü ve durumdur. Ebeveynlik, kendinden sonraki nesile gerekli olan kaynakları ortaya koyma, çocuklara hayatta kalmalarını sağlama, başka çocuklar dünyaya getirme, onların bakımını üstlenme ve sosyalleşmelerine katkıda bulunma gibi çok fazla görevi kapsamaktadır (Özgün, 2015).

Ebeveynlik rolünü, belki de pek çok anne-baba hayatı boyunca yaşayacağı eğlenceli yaşantılar olarak düşünmektedir. Ancak ebeveynlik verdiği hazzın yanı sıra, pek çok zorlu sosyal, fiziksel, duygusal ve zihinsel rolü beraberinde getirmektedir. Bu zorlu durumların altından kalkabilmek için gerekli psikolojik dayanıklılığa sahip olan kişiler anne baba olma konusunda öz yeterliğe de sahip olurlar. Bu şekilde anne babalık becerileri de yüksek olur (Ogelman ve Topaloğlu, 2015).

Anne babalar; ilk olarak çocuk bakımı ve gelişimi hakkında yeterli düzeyde bilgi birikimine sahip olması, daha sonra edindikleri bu bilgiler ışığında uygulamaya geçebilme beceri ve yeterliliği kazanması gerekmektedir. Hatta ebeveynler, yaşamları boyunca çocuklarının davranışlarında ve gelişimlerinde etkili olabileceklerini ayrıca çocuğunun çevresinde bulunan diğer aile üyelerinin çocuğunu destekleyebileceklerini hiç unutmamalıdır. Bu noktada ifade edilenlerin hepsi ebeveynlik rollerinde öz yeterlikle bağlantılı durumlardır. Buradan hareketle ebeveyn öz yeterliği, “ebeveynin çocuğu ile ilgili gerekli ilgi ve bakımın sağlanması ve çocuğunun büyütülmesi hakkında bazı görevlere sahip olduğu ve kendi kapasitesine ilişkin yargıları ve inançları” olarak ifade edilmektedir (de Montigny ve Lacharite, 2005; Akt. Ogelman ve Topaloğlu, 2015).

Temel öz yeterlik teorisinin ilkeleri çerçevesinde ebeveyn öz yeterlik algısı yüksek olan anne babalar, ebeveynliğin gerektirdiği rolleri benimseme konusunda kendilerine güvenir, gerekli görülen durumlarda üst düzeyde çaba sarf eder, karşılaştıkları zorluklarda sorunun çözümüne yönelik kararlı davranır ve çaresizlik duygusunu daha az yaşarlar. Düşük ebeveyn öz yeterliğine sahip olan anne babalar ise çocuğuyla ilgili zorluklar karşısında etkili davranmakta sorun yaşarlar, ebeveynlik rollerini yerine getirmede başarısız olurlar. Araştırmalar incelendiğinde yüksek ebeveyn öz yeterliliği

ile olumlu davranışlarla bakım sağlama ve aktif ebeveynlik yönelimi gibi uyumlu ebeveynlik becerileri arasında ilişkinin olduğu saptanmıştır (Coleman, 1998). Bir başka ifade ile ebeveynlik becerisini ebeveyn öz yeterliliği etkilemektedir. Ebeveyn öz yeterliliği, bireyin sosyal çevresi ile ebeveynlik becerisi arasında ilişki ortaya koymayı amaç edinir. Çevre etmeni anne babaların kendilerine olan güvenine zarar verebilir ve etkili olmayan ebeveynliğe sebep olabilir (Coleman, 1998; Coleman & Karraker, 1997; Akt. Kotil, 2010).

Öz yeterlik inancına ilişkin algının ebeveyn davranışlarına öngörü sağladığı ve öz yeterlik algısı yüksek olan annelerin çocuklarına karşı olumlu davranışlar sergiledikleri ortaya koyulmuştur. Aynı zamanda yüksek öz yeterliliğe sahip annelerin bebekleri ile iletişim kurarken daha duyarlı, daha samimi oldukları ve sorumluluk duygularının yüksek olduğu da belirtilmektedir. Bu annelerin çocuklarına çevre koşullarını uygun hale getirdikleri, cezalandırmaya daha az başvurdukları, bebeklerinin verdikleri tepkilere daha ilgili oldukları ve bebekleri ile daha çok etkileşimde buldukları ifade edilmektedir (Coleman ve Karraker, 2000; Teti ve Gelfand, 1991).

Ayrıca annelerin özellikleri ve karşılaştığı sorunlar onların ebeveynlik öz yeterlik inançlarının düzeylerini etkilediği, buna bağlı olarak bebeklerde de davranış sorunları oluşmaktadır (Hassall, Rose ve McDonald, 2005; Scheel ve Rieckmann, 1998; Seybold, Fritz ve MacPhee, 1991; Akt. Aksoy ve Diken, 2009).

Öz yeterlik kuramına göre ebeveyn öz yeterlik algısı, çocuk yetiştirme bilgisine ve mevcut davranışları uygulama becerisine sahip kişinin kendine olan güvenini kapsamaktadır. Okul öncesi dönemdeki çocuğun annesi ile etkileşiminde; çocukla pozitif iletişim kurma, çocuğa uyarıcı ortam oluşturma ve çocuğu benimseme gibi durumlarda annenin yüksek öz yeterlik inancı aktif rol oynamaktadır. Ayrıca, annenin çocuğunu kabul etmemesi, çocukta var olan davranış sorunlarının üstesinden gelememesi gibi durumlar annenin düşük öz yeterlik inancına bağlıdır. Bu açıdan bakıldığında annenin öz yeterlik inancı çocuğun gelişimine direkt etki etmektedir (Coleman ve Karraker, 2003).

Yukarıdaki bilgiler ışığında çocuğun gelişiminde büyük bir etkisi olan annenin çocuk ile olan etkileşimine değinmekte fayda vardır.

2.2.2. Anne Çocuk Etkileşimi

Dünyaya geldikleri andan itibaren çevre ile etkileşim halinde olan çocukların ilk etkileşimde buldukları kişiler tabii ki ebeveynleri özellikle anneleridir (Büyüktaşkapu, 2012). Anne-çocuk arasındaki ilişki, birçok kişi tarafından bireyin hayatındaki ilişkiler arasından en önemlisi ve kıymetlisidir (Kıldan, 2012).

Annenin çocuğu ile yaşadığı ilişkinin ilk basamağı bebek dünyaya gelmeden hemen önce başlar ve doğumdan sonraki dönemlerde ilişki gelişerek devam eder. Bebek ile anne, doğumdan sonraki birkaç gün içinde birbirlerine uyum sağlayarak beraber olmaktan büyük keyif alan ikili olurlar. Aynı zamanda anne çocuk etkileşiminde fiziksel temasın etkisini yadsımamak gerekmektedir. Annenin ten kokusu, sıcaklığı, çocuğu kucaklayış biçimi bu etkileşimde oldukça önemlidir. Anne çocuk etkileşiminde sorun yaşayan çocukların ileriki yaşantılarında davranış bozuklukları yaşama olasılığı kaçınılmazdır. Bunun yanı sıra sağlam bir anne çocuk etkileşimin oluşmasında annenin ruh sağlığının sağlıklı olması da büyük önem taşımaktadır. Mutlu ve huzurlu olmayan annenin çocuğu ile ilişkisi zedelenebilir (Yavuzer, 2002).

Anne babanın ve ailedeki diğer üyelerin çocuk ile etkileşimi, çocuğun aile içindeki konumunu tayin etmektedir. Çocuğa karşı sergilenen davranış ve tavır, ilk yaşantıların şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Ailede özellikle annenin çocuğuna karşı gösterdiği tutum, dünyaya geldiği ilk andan itibaren çocuk üzerinde yoğun ve telafisi olmayan izler yaratır. Birebir ilişkilerin sağlam ve oldukça yoğun yaşandığı anne çocuk etkileşim sürecinin, çocukların özellikleri ve duygusal gelişimleri üzerinde etkisi büyüktür (Baldık, 2005; Özgüven, 2001; Akt. Temel, 2015).

Bebeğin dünyaya gelmesi ile birlikte annelik kavramı oluşur. Annelik kavramı hem anne hem de çocuk için son derece önemli bir ifadedir. Bu ikili ilişkide bağlanma kuramı ve aile sistemleri ile ilgili olan biyo-ekolojik kuram özellikle Mikrosistem oldukça önemli bir yere sahiptir (Ainsworth ve Bowlby, 1991; Hinde; 1989; Parke, 2002; Fisher vd., 2010; Akt. Yazıcı, 2018).

Anne çocuk etkileşimi konu başlığı altında bağlanma ve ekolojik yaklaşımın ayrıntılarının yanı sıra temel güven duygusu, sevgi ve şefkat kavramlarına değinmenin de konuya açıklık getireceği düşünülmektedir.

2.2.2.1. Bağlanma Kuramı

Toplumla kurulan ilişkiyi ve toplumsal etkileşim akışını sağlama ve şekillendirme grevini gorecek bağlılık davranışları, yaşamın çok erken donemlerinde oluşmaya başlar. Bu donemde bebek, kendisinin bakımı ve korunması ile ilgilenen yetişkine (zellikle anneye) tam anlamıyla bağımlıdır. Bebeğin bu kişi ile kurduğu birebir ilişki bebeğin sağlıklı gelişimi için son derece nemlidir. Bu ilişki surecinde bebek, kendisinin bakımını stlenen kişiye karşı yoğun bir bağlanma duygusu hisseder (Gungr Aytar, 2015).

Bebeklik donemindeki bağlanma; ebeveyn ve ya bebeğin bakımını stlenen kişilere verilen olumlu tepkileri, bu tepkilere ynelişi, bağlanılan kişinin varlığından kaynaklı rahatlama hissini ve bunlara bağlı olarak yaşanılan duygu ve davranış runtulerini içine alan bir kavramdır. Bağlanma, bebekle bakım veren birincil kişi arasında oluşan ve bebekte guven duygusunun oluşumu ve gelişimine sebep olan kuvvetli bir bağdır. Yedinci ayından sonra bebek, ihtiyaçlarını karşılayan birincil bakıcısına bağlanmaya başlar (Sosyal ve diğ., 2005).

Bebek, genel olarak anne olan birincil bakıcısıyla ilişkisinin artması sonucunda bağlanma davranışını gerçekleştirmektedir. Bebek gulumseme ya da ağlama gibi davranışlar sergileyerek ihtiyaçları ile ilgili anneye uyarıda bulunmakta ve anne de uygun şekilde bebeğinin ihtiyaçlarını gidermektedir. Burada nemli nokta; ancak bağlanma sağlıklı bir şekilde kurulursa bebek, anne ve babasına ihtiyaçlarına ynelik uyarıda bulunur ve anne babası da bebeğin ihtiyaçlarını bu oranda karşılamaya çalışır (Cassidy, 1999; ağdaş ve Sezer, 2002; Akt. Evirgen Geniş, 2017).

Çocuğuyla yakın, sevecen, duyarlı bir ilişki kurmayı başarabilen anne babalar çocukları ile guvenli bir bağ kurarlar. İlgili anne babalar çocuklarının duygusal uyarılarını doğru şekilde algırlar, çocuklarının ihtiyaçlarının farkında olurlar, isteklerini nemserler, bu ihtiyaçların vaktinde ve uygun bir şekilde karşılama eyleminde bulunurlar. Çocuğun çevresindeki kişilerle kurduğu ilişkilerde kendini guvende hissetmesi, anne babası ile guven duygusu kurulmuş doğru bir ilişkinin neticesidir (Bowlby, 1969; Akt. zgun, 2015). Çocukların ilgili ve destekleyici ebeveynleri ile kurduğu guvenli bağ, çocukların sosyal açıdan yeterli birey olmalarını ve çevresindeki insanlar ile pozitif sosyal ilişkilerde bulunmalarını sağlamanın yanı sıra; kuracağı ilişkileri ve edineceği başarıları için gerekli z değer ve z yeterlik algılarının

oluşmasına da etki etmektedir (Rubin, Bukowski ve Parker, 1998). Bunun yanı sıra Coleman ve Karraker (1997)'a göre erken çocukluk döneminde ebeveyn çocuk etkileşimi sonucunda bireylerin ebeveynlik ile ilgili şemaları meydana gelmekte ve ebeveynleriyle geliştirdikleri bağlanma niteliğine bağlı olarak da ebeveyn öz yeterlik algılarının temelleri oluşmaktadır (Akt. Aksoy ve Diken, 2009).

2.2.2.2. Ekolojik Yaklaşım

Çocuk, gelişim sürecinde en yakın çevresi olan ailesi ile etkileşim halindedir. İnsan gelişiminin ekolojisine değinen Bronfenbrenner, gelişimi, insanoğlunun büyüme sürecinde içinde yaşadığı en yakın çevresiyle arasında süregelen karşılıklı uzlaşma olarak ele alır. Bireyin var olma olgusu büyük oranda içinde bulunduğu sistemler ve bu sistemlerin birbirleriyle karşılıklı etkileşim biçimi ile ifade edilir (Temel, 2015). Bu etkileşim süreci en içteki, çocuğun ev ortamını oluşturan en yakın çevresi olan ailesi ile başlar, dışa doğru, eğitim kurumu gibi daha büyük çaplı sistemlere kadar uzanır. Buradan hareketle de çocuğun bütün yaşamına etki eden kültürel ve sosyo-tarihsel örüntüleri ve şartları kapsar (Atay, 2009). Gelişim devam ederken bu en içte bulunan sistem karmaşık bir yapıya dönüşür. Çocuk büyüme sürecinde farklı birçok sistemle karşılaşır. Çocuğun akran grupları, uğraştığı bütün etkinlikleri yani sosyal ve fiziksel çevresi devamlı olarak değişir. Çocuğun sağlıklı gelişimi, bu sistemlerin karşılıklı etkileşimlerin sağlıklı olması ile bağlantılıdır. Çünkü bu sistemlerin hepsi insanın yaşamında bir ilişki ağı yaratır (Temel, 2015).

Biyolojik kuramı tanımlayan Bronfenbrenner (1977, 1979, 1992), içten dışa doğru çevrenin 5 düzeye sahip olduğundan bahsetmiştir. Bu düzeyler sırası ile mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem, kronosistemdir (Akt. Özgün, 2015). Mevcut çalışma konusu ile bağlantılı olarak bu sistemlerden sadece mikrosistem üzerinde durulacak ve ebeveyn çocuk etkileşimi bağlamında mikrosistem açıklanacaktır.

Şekil 2. Ekolojik Yaklaşım (<https://www.acevokuloncesi.org>)

Mikrosistem, bireyin içinde yaşadığı en yakın çevresi ile etkileşimde bulunduğu, hem çocuğu hem de anne babayı etkileyen ilişkiler örüntüsünü kapsar. Mikrosisteme, anne babaların kendi aralarındaki ilişkileri, anne babalar ile çocukları arasındaki ilişkileri, onların yaşadığı aile ortamını, akraba ve arkadaşlarını, çocuğun okulunu, anne babaların işyerlerini ve yaşadıkları mahalleleri örnek verilebilir. Mikrosistem içerisindeki bu etkileşimler ve kazanılan deneyimler çocuğu ve anne babayı çok fazla etkileyen süreçlerdir. Bebeği beslemek, onun gazını çıkarmak, altını temizlemek, oyun oynamak gibi birçok etkinlik, ebeveyn çocuk etkileşimi açısından mikrosistemdeki önemi büyük faaliyetlerdir. Ancak burada önemli olan, ebeveyn çocuk arasındaki bu etkileşimlerin kararlı ve tutarlı bir şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu açıdan ele alındığında; anne babaların çocuklarının gelişiminde ne kadar önemli bir rol üstlendikleri net bir şekilde ortaya konulmaktadır (Bronfenbrenner ve Morris, 1998; Akt. Özgün, 2015).

2.2.2.3. Temel Güven Duygusu, Sevgi ve Şefkat

Temel güven duygusunun oluşumunda annenin yaklaşımı özellikle dengeli ve kararlı tutumu büyük önem taşımaktadır. Bu güven duygusunun temelleri; bebeklikte beslenme, uyku ve temizlik gibi temel gereksinimlerin bir düzen içerisinde giderilmesiyle oluşmaktadır (Yavuzer, 2002). Bebeğin temel ihtiyaçlarının bir yetişkin

tarafından doğru bir şekilde karşılanması, onun ileriki yaşamında sağlıklı gelişim gösteren bir birey olma şansını yükseltir ve aile üyeleri arasındaki etkileşimde olumsuz davranışları önler. Aynı zamanda strese sebep olan davranışların önemli ölçüde azalmasında da önemli bir rol üstlenir (Baltaş, 2001).

Freud'un kişilik gelişim kuramı açısından bakıldığında; ilk çocukluk döneminde yaşanan deneyimlerin önemi üzerinde durulur. Psikoanalitik kuramların öncüsü olan Freud, bireyin normal bir gelişim gösterebilmesi için, gelişimin her döneminde bireyin temel ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğini vurgulamaktadır. Temel ihtiyaçların doyurulmadığı durumlarda bireyin kişilik gelişimi engellenmektedir. Çünkü her dönemin belli bir kritik gelişimi mevcuttur. Freud'a göre bebeklik döneminde ihtiyaçların karşılanması engellenen birey, ileriki hayatında karşılanmayan ihtiyaçlarla ilgili olarak normal olmayan davranışlar sergileyebilmektedir (Senemoğlu, 2018). Bebeğin ihtiyaçlarına annenin uygun zamanda yönelebilmesi, onun sıkıntılı durumlarını ortadan kaldırabilmesi, konuşmadan sergilediği dilini anlayabilmesi, anne bebek arasında oluşan anlayış ve güvenin oluşumuna temel teşkil eder (Yavuzer, 2002).

Psiko-sosyal gelişim kuramının öncüsü olan Erikson da Freud gibi gelişimde kritik dönemler olduğunu savunmaktadır. Erikson insan gelişimini sekiz kritik döneme ayırmaktadır. İlk dönemi olan temel güvene karşı güvensizlik, doğumdan bir yaşına kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu süre içerisinde, bebeğin çevresindeki kişiler ile kurduğu ilişkilerin niteliği onun temel güven duygusunu etkilemektedir. Çocuk açısından, anne ya da çocuğun bakımını üstlenen kişi birinci derecede önemlidir. Çünkü yaşamın ilk yıllarında bebeğin ihtiyaçlarının giderilmesi genellikle anneye ya da anne yerine geçebilecek yetişkine bağlıdır. İhtiyaçlarını karşılarken annenin bebeğine sevgisini göstermesi, onu okşamaması, ona sarılarak sıcaklığını hissettirmesi, onunla ilgilenmesi çocuğun hem kendisine olan güveninin oluşumuna hem de çevresine karşı güven duygusunun gelişimine zemin hazırlamaktadır. Bir başka ifade ile annesinin kendisini sevdiğini hisseden, hep yanında olacağı inancını taşıyan çocuk, annesine ve çevresindeki diğer kişilere güvenir (Erikson, 1968; Gibson ve Chandler, 1988; Akt. Senemoğlu, 2018).

Anne babaların çocuklarına karşı hissettikleri sevgiyi göstermeleri güven duygusunun gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir. Sevgi sözcüğü, gösterilen ilgiyi sevecenliği ve sıcaklığı içerir. Anne, sevgisinin büyük bir kısmını bebeğinin bakımı

esnasında onu kucağında tutuşuyla, okşamasıyla, konuşmasıyla ve gülümsemesiyle ifade eder. Annesinin gülen yüzü, sesi, hissettirdiği sevgi çocukta mutluluk ve sevinç yaratır. Çocuk da hissettiği sevgi ile anneye anlaşılmas seslerle tepki verir (Yörükoğlu, 2006).

Dünyanın neresinde yaşıyor olursa olsun, her çocuğun uygun bir bakıma, düzenli beslenmeye, sevgi ve şefkat dolu bir aile ortamına ihtiyacı vardır. Birbirinden ayrı düşünilemeyen bu üç unsur çocuğun ilk temel ihtiyaçlarıdır. Nasıl ki, uygun şartlarda bir bakım ve beslenme olmazsa çocuğun yaşamını devam ettirebilmesi mümkün olamaz. Aynı şekilde sevgi ve şefkat olmadıkça da çocuğun gelişmesi ve yaşamını sürdürmesi de mümkün olamaz. İşte bu noktada her çocuk sağlıklı ilişkiler kurabileceği sevgi ve şefkat dolu yetişkine ihtiyaç duyar. Dış dünyayı özellikle annesi ile tanıyan çocuk; sevildiği, yetişkinler arasında sevgi, saygı, şefkat dolu ilişkilerin bulunduğu ve tutarlı davranılan bir ortamda aynı zamanda bir başka temel ihtiyaç olan güven duygusunu da geliştirir (Oktay, 1999).

Çocuk ve anne arasında kurulan şefkat ve sevgi gibi duygusal anlamdaki iletişimler, aynı zamanda kendilik kavramının gelişmesinin de başlangıcıdır. Buna bağlı olarak, fiziksel ihtiyaçların karşılanması, çocukta güven ve sevgi duygularının oluşmasında büyük öneme sahiptir. Çocuk ve anne arasında oluşan sıcaklık, şefkat, sevgi gibi duygular, çocuğa değerliyim, seviliyorum gibi mesajlar iletir. Kucağa alınarak, altı zamanında temizlenerek, karnı zamanında doyurularak ilgilenilen bir bebeğin değerlilik duygularının temelleri atılır. Bu tür davranışlar ayrıca temel güven duygusunun oluşmasına sebep olur (Özer ve Özer, 2000; Akt. Gülşak Koçak, 2018).

2.3. KENDİLİK ALGISI

Bireyin doğduğu, büyüdüğü çevre, bu çevrede etkileşim halinde olduğu kişiler, yaşantı ve deneyimleri her alanda gelişimine katkı sağlamaktadır. Olumlu ve olumsuz çevre şartlarına sahip olmak bireyin gelişimine hangi düzeyde katkı sağladığını ortaya koyabilmektedir. Yakın çevre ile kurulan ilişkiler bireyin dünyayı ve kendisini anlamasını şekillendirmektedir (Sezer, 2010). Sosyal yaşamın bir parçası olan birey, doğumla birlikte yaşadığı hayatın içerisinde var olmaya çalışmaktadır. Var olma çabasında kendine ait bilgilere ulaşma ihtiyacı da bireyin temel gereksinimlerinden

biridir. Birey, içinde bulunduğu ortamda gereksinimlerini karşılarken kendilik algısının oluşmasına zemin hazırlayacaktır (Özkara, 2014).

Kendilik algısının oluşum sürecini açıklarken; kendilik algısının tanımı ve gelişimine, kendilik algısının özelliklerine, kendilik algısını etkileyen etmenlere ve erken çocukluk dönemindeki kendilik algısı gelişimine değinmekte fayda vardır.

2.3.1. Kendilik Algısı Tanımı

Bireyin yaşantısına göre şekillenen kendilik algısı literatürde benlik, benlik algısı, benlik tasarımı, kendilik anlayışı gibi farklı şekillerde ifade edilmekle birlikte birçok tanımına rastlamak da mümkündür. Kendilik algısına değinilmeden önce öncelikle kendilik kavramının açıklanması gerekmektedir.

Kendilik kavramı, bireyin kendini nasıl görüp, kendine nasıl değer biçtiğini algılayış şekli olarak açıklanır. Bireyin kendisi ile ilgili doğru olduğuna inandığı dinamik ve karmaşık değerler bütünü olarak açıklanır. Bir başka ifade ile çocuğun kendisine ilişkin zihninde oluşturduğu görünüştür. Aynı zamanda çocuğun kendilik kavramı, dünyayı izlediği bir gözlük gibidir (Yavuzer, 2002).

Kendilik kavramı, kişiliğin merkezinde yer almakta ve bireyi kendisi ile ilgili fikirlerinin bir bütünü olarak açıklanmaktadır. Yani bireyin fiziksel, sosyal ve duygusal özellikleri, dilekleri ve başarılarına yönelik görüşlerinin tümü kendilik kavramını oluşturmaktadır (Güngörmüş Özkardeş, 2006).

Kendilik kavramı, kişilik gelişimi sürecinde oluşan, kişinin doğuştan sahip olduğu özelliklerinin çevre ile etkileşimi sonucunda açığa çıkan bir olgudur (Kuzgun, 1978). Etkileşim süresinde bireyin yaşantılarındaki artış ile birlikte bireyin kendisini algılayış şekli ve çevresindekilerin onu nasıl gördüğüyle ilgili tutumları belirginleşmektedir (Cevher ve Buluş, 2006).

Kendilik algısı, bireye özgü bir resimdir ve hayat boyunca yaşa bağlı olarak devam eden bir süreçtir. Bireyin büyük boyutlu etkileşimlerinden meydana gelmektedir. Bu etkileşimler, bireyin içinde bulunduğu çevresindeki kişilerden edindiği davranışların yorumuyla ilişkilidir (Zigler ve Finn-Stevenson, 1987; Akt. Özkara, 2014).

Demoulin (2000) kendiliği, bireyin yaşamı ile ilgili deneyimleri ve gözlemleriyle kendi değer yargılarının şekillenmesi olarak ifade ederken, kendilik kapsamında benlik algısı, benlik saygısı, benlik değeri kavramlarına da dikkat çekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, kendilik algısı, bireyin hayatına, yaşamı algılayış şekline göre oluşan ve

sürekli bir gelişim gösteren bir durumdur. Bireyin kendisine değer verme duygusu, yaşamında kendisinin mutlu ya da mutsuz olmasına sebep olacak olayların sonucunda şekillenmektedir. Oluşan değer verme duygusu ile birlikte kişi kendisini ne şekilde değerlendireceğinin önemini anlamlandırarak varlığını devam ettirecektir (Akt. Özkara, 2014). Bu açıdan değerlendirildiğinde kendilik algısı davranışların en değerli ve en temel konusudur (Turaşlı ve Zembat, 2013).

2.3.2. Kendilik Algısı Gelişimi

Kendilik algısı, bebeğin doğumuyla birlikte, karşılaştığı olaylar ve çevresinde var olan kişiler aracılığıyla zamanla oluşan ve gelişerek ilerleyen bir süreçtir. Kendiliğin gelişiminde, bireyin içinde yaşadığı çevresi ile kurduğu ilişkilerin önemi oldukça fazladır. Çevresindeki kişilerin bireye karşı gösterdikleri tepki ve davranışları kendiliğin yapısına etki etmektedir (Baymur, 1990).

Bebekler dünyaya geldikten sonra çevresini ve kendi bedenlerini bir bütün olarak algırlar ve bunları birbirinden ayıramazlar. Başka bir deyişle kendi çevresini bedenlerinin bir parçası gibi düşünürler. Yaşla birlikte bebekler, büyüyüp geliştikçe bedenlerinin sınırlarını ve çevresindeki dünyayı ayrı olarak algılamaya başlarlar. Bu şekilde kendilerini tanıma süreci başlamış olur. Bu kendilik ile ilgili gelişimin ilk temellerini oluşturmaktadır (Atay, 2014).

Çocuk gelişme gösterdikçe kendisi ile ilgili olan yaşantıları benimseyerek diğer yaşantılar arasından ayırım yapmaya başlar. Kendi varlığının farkına vardıkça kendi benliğine ilişkin duygular geliştirir (Güngörmüş Özkardeş, 2006). Piaget, kişisel benliğin gelişimindeki en önemli etmenin, bebeğin 9- 12 aylar civarında nesne devamlılığını kazanması olduğunu ifade eder. Bu sayede bebek, anne ve babası görüş mesafesinden çıkmış olsa bile onların var olduklarını bilir ve zamanla kendini onlardan ayrı olarak var olduğunu algılar. Benliğin gelişiminde önemli olan bir diğer nokta ise, bebeğin yaşadığı dünyada kendisini bir nesne olarak algılamasıdır. 9-12 aylık bebekler ayna karşısında kendilerini tanırlar ve kendilerine dokunmaya çalışırlar. Benliğin algılanmasına yönelik bir çalışmada aynanın karşısında bulunan bir bebeğin yüzü bir örtü ile kapatılıp burnuna dokunulmuştur. Örtü açıldıktan sonra bebek aynadaki yansımasındaki burnuna dokunmak yerine kendi burnuna dokunmuştur. Bu da bebeğin kendini algıladığının bir göstergesidir (Uyanık Balat, 2003).

Çocuk, bir yaşının sonuna doğru çevresindeki kişilerden farklı olduğunu anlamaya başlar. Bu dönemlerde çocuğun, “ben”, “benim”, “sen”, “senin” gibi terimleri sıklıkla kullanıyor olması, gerçek bir benlik bilincine ulaşmış olduğunu göstermektedir. Benlik gelişimi ile birlikte 3-4 yaşlarında çocukların birçoğu kendi cinsiyetlerinin farkındadır, kız ve erkeklere ait fiziksel özelliklere hakimdir (Güngörmüş Özkardeş, 2006).

Kendilik algısı, yaşanan kişisel deneyimlerin toplam özeti gibidir. Çocuklar kendilerine yönelik iyi ya da kötü duygular hissederek dünyaya gelmezler; bunu yaşadıkları deneyimlerle öğrenirler (Cevher ve Buluş, 2006). Benlik kavramının gelişimi bir kerede olmamaktadır. Benlik kavramının önemli bir bölümü bebeklik döneminde oluşmakla birlikte, ergenlik ve ilk yetişkinlik dönemlerinde de çok önemli olan yaşam boyu gelişimini sürdüren bir süreçtir (Onur, 2001).

Kendilik algısı ile ilgili bilgiler ışığında kendilik algısını etkileyen etmenlerin neler olduğundan bahsetmek gerekmektedir.

2.3.3. Kendilik Algısını Etkileyen Etmenler

Kendilik algısı bireyin doğumu ile birlikte kendinde var olan bir özellik değil, zamanla sosyal çevresi ile etkileşimler sonucunda edinilen bir özelliktir. Bilhassa okul öncesi ve son çocukluk dönemlerinde kendilik algısına etki eden önemli faktörler arasında okul, öğretmen, arkadaş grupları ve ebeveynler sayılabilir (Frisby ve Tucker, 1993). Yapılan birçok çalışma ailenin (Demo vd., 1987), okul çevresinin (Hoge vd., 1990) ve arkadaş ilişkilerinin (Scott vd., 1996) kendilik algısının gelişiminde rol oynadığına ilişkin bulgular ortaya koymaktadır (Akt. Özkara, 2014).

2.3.3.1. Aile Faktörü

Çocuğun kendilik gelişimine etki edecek aileden kaynaklanan etmenler içerisinde en önemlisi aile içindeki iletişim ve karşılıklı sevgidir. Ebeveynlerin birbirine ve çocuklarına ne şekilde davrandığı ile aile ortamında çocukların gelişimleri arasında bir ilişki vardır. Anne babaların çocuğuna karşı tutumları, çocuğun kendilik kavramının gelişiminde rol oynayarak, çocuğun daha pozitif bir kendilik geliştirmesini etkilemektedir. Özellikle erken çocukluk döneminde olumlu bir kendilik oluşumu için anne babalar, çocuğuna karşı daha sıcak, daha sevecen ve daha anlayışlı davranışlar sergilemelidirler. Çocukların kabul görmeyen davranışlarında bile anne babalarının göstereceği sevgiye ihtiyaçları vardır. Bu bağlamda, olumlu kendilik algısına sahip

çocuklar yetiştirebilmenin şartı; ebeveynlerin de olumlu kendilik algısına sahip olmasıdır. Çünkü aile ortamında kişilik problemi yaşamayan, çocuklara örnek olabilecek özellikteki modellere gereksinim duyulmaktadır (Humphreys, 1999, Aral vd., 2000, Uyanık, 2003; Akt. Gültekin Akduman, 2007).

Bowlby (1980)'e göre çocuğun kişilik gelişiminin ilk basamağı ailedir ve bakımını üstlenen kişi ile etkileşim kuran çocuğun, kendilik gelişimini önemli düzeyde şekillendirmektedir. Ailesi tarafından sergilenen ilgi, şefkat, sevgi gibi duygusal gereksinimlerine karşılık bulan çocuk; yaşamı boyunca olumlu deneyimler edinme fırsatı bulur. Kendine yönelik pozitif duygular geliştirir ve buna bağlı olarak bireyin kendilik algısı da pozitif yönde biçimlenir. Bir başka ifade ile ailesi tarafından ihtiyaçları karşılanmayan çocuk sevilmediğini hissederse olumsuz kendilik algısı şekillenecektir (Çelik, 1994).

Çocuğun doğduğu andan itibaren etkileşim kurduğu ilk kişi anne olacağı için kendilik kavramına ilk etki eden kişi de yine anne olacaktır. Çocuğun annesi ile kurduğu sağlıklı etkileşim onun kendilik kavramının niteliğine de büyük oranda etki edecektir. Sağlıklı etkileşimin düzeyi ise çocuğun annesine karşı geliştirdiği bağlanma stillerine göre farklılık gösterecektir (Yukay Yüksel ve Kurtuluş, 2016).

Çocuk, bilgileri öncelikle aile üyelerinden edinmektedir. Buna bağlı olarak ailesinin sahip olduğu değerleri benimseyip edindiklerini kendine rehber kabul etmektedir. Buradan hareketle çocuğun kendilik algısının, aile ortamındaki tutum ve davranışlardan olumlu yönden etkilenebileceği üzerinde durulmaktadır (Özkara, 2014).

2.3.3.2. Akran Okul ve Öğretmen Faktörü

Çocuğun ailesinin yanı sıra etkileşimde bulunduğu bir başka grup ise akranlarıdır. Çocuk aile dışında birçok akranı ile ilk olarak okul ortamında bir araya gelmektedir ve etkileşim kurmaktadır. Okul ortamında yaşanan deneyimler ailede yaşanan deneyimlerden değişiklik göstermektedir. Okulda kendi yaşlıları ile iletişimlerini kontrol etme çabası gösteren çocuk, çevresi tarafından kabul gören toplumsal kuralları akranlarının desteğiyle kazanacaktır. Bu süreçte sosyal becerileri kazanan çocuğun sosyal açıdan kendilik algısı da şekillenmeye başlamış olacaktır (Özkara, 2014).

Kendilik algısının gelişiminde aile ve akran faktörünün yanı sıra okul ve öğretmen faktörü de önemli bir etkiye sahiptir. Öğretmenlerin davranışları, çocuklara karşı

gösterdikleri tutum ve yaklaşımları, sınıf ortamının huzuru; çocuklara okulda güvende oldukları, sevildikleri ve kabul görüldükleri hissini yaşatması çocukların kendilik algısının gelişiminde son derece önemlidir (Sarı ve Cenkseven, 2008; Özkara, 2014). Bu şekilde bir yaklaşımla karşılaşan çocuk, okul ortamında duygu ve düşüncelerini rahatlıkla dile getirebilecek ve kendini ifade edebilecektir. Buna bağlı olarak kendinin değerli olduğu hissini yaşayacaktır. Bunun yanı sıra çocuk eğitim sürecinde de olumlu duygular yaşayarak öğrenmeye açık bir şekilde ilgi ve motivasyon artışı yaşayacaktır (Santrock, 1997; Akt. Özkara, 2014).

Okulöncesi eğitimden başlayarak öğretmenler çocukların kendilik algısı gelişiminde, son derece önemli bir yer teşkil etmektedir. Güvenli aile ortamından ilk kez uzaklaşan çocuklar için sınıf ortamı, akranları ile karşılaşacakları ve iletişim kuracakları ilk mekan olmasından dolayı oldukça önemlidir. Öğretmenlerin sınıf ortamında uyguladıkları metotlar, çocukların kendilik algısını etkilemektedir. Bu bağlamda disiplinli ve eleştirel tarzdaki öğretmen tutumları, öğretmenlerin çocuğu yargılayıcı anlatımları, eğitim sürecinde çocuğun kendini yetersiz olarak algılamasının ve olumsuz yönde kendilik algısının oluşumunun nedeni olacaktır (Gordon, 1999 ve Uyanık, 2003; Akt. Gültekin Akduman, 2007).

Eğitim sürecinde bir eğitimcinin önemli sayılacak yaklaşımları çocuğun becerilerini değerlendirmesi ve çocuğun kendisi ile ilgili bilgiler elde etmesine katkıda bulunması olmalıdır. Çocuğun becerilerini aşan etkinliklere yer verip çocuğun başarısızlık ve mutsuzluk gibi olumsuz duygu durumları yaşamasını engellemelidir. Bunun aksine bir eğitimci çocukla iletişime geçtiğinde yapıcı ifadelerle yer vermeli, çocuğun doğru olan kararlarını desteklemeli, çocuğun etkinliklerde seçim yapmasına yardımcı olmalı, sosyal sorunların çözümünde rehber olmalı, hatalarının farkına varmasına destek olmalı, doğru ve olumlu yönlendirmelerde bulunmalıdır (Yörükoğlu, 1998).

Kendilik algısının gelişiminde rol oynayan faktörler açısından üzerinde durulması gereken bir diğer etki ise çocuğun başarısıdır. Çünkü kendilik algısı başarı ile beslenen bir yapıdır. Kişinin yaşama ilişkin algısı, hayatı boyunca elde ettiği başarıları ve bu başarılarla verdiği önem neticesinde kendilik algısı gelişme göstermektedir. Birey edindiği başarılar sonucunda kendisine olan güvenini artırır ve bu şekilde kendilik algısının gelişimine katkı sağlar (Gültekin Akduman, 2007).

2.3.3.3. Çevre Faktörü

Kendilik algısının gelişiminde bahsedilmesi gereken faktörlerden bir diğeri ise çevredir. Daha önce ifade edildiği gibi kendilik kavramının gelişimi, bireyin yakın çevresinde edindiği deneyimlerini algılama biçimine göre şekillenen etkin bir süreçtir. Yaşanılan deneyimlerin algılanış biçimi, çevresindeki diğer insanlar tarafından olumlu açıdan değerlendirilme ve kabul görme gereksiniminden önemli ölçüde etkilenir. Birey çevresiyle kurduğu etkileşim sürecinde edindiği deneyimler sayesinde yaşadıkları ve hissettikleri davranışlar kendilik algısının gelişimine katkı sağlamaktadır. Çocuk çevresiyle girdiği etkileşim sonucunda kendisi ile ilgili olumlu ve olumsuz düşünceler geliştirir. Bu düşünceler, çevresindeki insanların onu değerlendirme biçimine göre belirlenmektedir (Baran, 1999 ve Gençtan, 1995; Akt. Gültekin Akduman, 2007).

2.3.4. Erken Çocukluk Döneminde Kendilik Algısı

Hiçbir çocuk kendilik algısına sahip olarak doğmaz. Bireyin geliştirdiği kendilik kavramı hem kalıtım hem de çevrenin ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuk çevresiyle girdiği etkileşimi sonucunda kendisi ile ilgili olumlu ya da olumsuz düşünceler geliştirmektedir. Eğer ki çocuk olumlu kendilik kavramına sahipse, kendisiyle ilgili düşünce ve duyguları da olumlu olacaktır (Kuzgun, 1983; Akt. Çelik, 1994).

Benliğinin farkında olan erken çocukluk dönemindeki bir çocuk "Ben kimim?" sorusu ile kendine ait özellikleri ve toplumsal görevlerini algılamaya başlar. İki yaşlarında kendi adını söyleyebilen, cinsiyetinin farkında olan çocuk, beş yedi yaşlarına geldiğinde kendi nitelikleriyle ilgili ayrıntılı açıklamalar yapabilmektedir. Bu dönemdeki çocuğun kendi benliğine yönelik algısı somuttur. Daha çok nasıl görünüyor, kiminle oynuyor, nerede yaşıyor gibi görsel özellikleri içeren tanımlamalara yer vermektedir (Balat, 2003).

Gelişimi devam eden çocuk çevreden çok sayıda mesaj alırken, çocuğun davranışları da yetişkinler tarafından değerlendirilir. Çevresinden gelen iletilere dayanarak kendisi ile ilgili bir resim, imaj oluşturmaya başlar. Çocuk bir yaşına geldiğinde "benlik bilincinin" temeli oluşmuş olur. Dört beş yaşına geldiğinde ise kendisi hakkında tutarlı, iyi veya kötü bir düşünce geliştirir ki, bu düşüncenin izleri ömür boyu etkisini devam ettirir (Çelik, 1994). Çocuk kendisinin, önemli olduğunu

düşündüğü kişilerden ve çevresinden ayrı bir birey olduğunun farkına vardığı zaman, kendilik kavramı işlemeye başlar. Çocuk kendi varlığının farkına varır ve kurduğu karşılıklı ilişkiler aracılığıyla da kendisi hakkında merkezi kavramlar geliştirir (Tanju, 1995; Akt. İkiz, 2009). Bunun aksine çocuk kendini tam olarak tanımazsa, çevresindeki yetişkinleri memnun etmek amacıyla benimseyip sergilediği davranış ve tutumların meydana getirdiği gerçek dışı bir ben geliştirir ve kendisini keşfetmeye duyması gereken içgüdüsel ilgisini kaybeder. Özellikle kendisine güvenebilmesi için oldukça önemli olan “kendisi olma” yetisini kaybeder (Lindenfield, 2004; Akt. Dündar, 2010).

Okul öncesi dönem çocuklarının kendilik kavramları başlarda çok yüzeyseldir. Bu dönemdeki bir çocuk öncelikle isimleri, fiziki görünüşleri, gün içinde yaptıkları, sahip oldukları şeylerden bahsederler. 3,5 yaştan sonra duyguları, davranışları ve inandıklarını da ifade etmeye başlarlar. Bunun yanı sıra kendileri ile ilgili fikirleri de değişiklik gösterebilir. Bir gün “Ben çok güçlüyüm, şu taşı kaldırabilirim” diye düşünürken, ertesi gün bunun aksini düşünebilir (Bayhan ve Artan, 2004). Kendilik algısının gelişim sürecinde en önemli evre çocukluktur ve kendilik algısı okul öncesi dönemde şekillenmeye başlamaktadır. Aile desteği, bu sürecin sağlıklı oluşumunda son derece önemlidir (Demoulin, 1998; Akt. Özkara, 2014). Çocukluk döneminde çocuğun karşılaştığı olaylar, kişinin kendisine ilişkin değerlerini ve yargılarını oluşturmaktadır. Bu dönemde çocuğa çevresindeki yetişkin tarafında yardımcı olunmaması, ergenlik döneminin başlarından itibaren kendilik algısında bir takım olumsuz durumların yaşanmasına yol açabilmektedir. Erken çocukluk döneminde yaşanan deneyimler, öz-yeterlik ve özsaygıyı kapsayan genel kendilik algısının temelini oluştururlar. Kavramları açıklamak gerekirse; öz yeterlik, kişinin kendisiyle ilgili özünde neler hissettiğine yönelik bir ifadedir. Öz saygı ise diğerlerinin kişi hakkında neler düşündüğü ile ilgili hisleri içermektedir. Buradan hareketle kendilik algısının olumlu gelişiminde anne babaların, bakıcıların, diğer aile üyelerinin, öğretmenlerin, komşuların ve hatta televizyonun bile etkisinin olduğu söylenebilir (Öngider, 2013). Bilhassa anneleri tarafından gereksinimleri düzenli bir şekilde vaktinde giderilen ve sevilen çocukların kendilik kavramları sağlıklı gelişim göstermektedir (Çelik, 1994).

Güven ve yeterlik duygularının başarıda önemli bir rol oynadığı düşünüldüğünde her çocuğun bu duyguları yaşayabilmesi için kendisinin önemli olduğunu, istenildiğini ve yapabileceğini hissetmesi gerekmektedir. Bu bağlamda okula kendisi hakkında

olumlu duygularla başlayan çocuk şanslıdır. Çünkü çevresi tarafından kabul edildiğini bilir ve başarıya nasıl ulaşacağını öğrenmiştir. Sağlıklı etkileşim ortamında büyüyen bu çocuk okul hayatında; kendini tanıyan, kabul eden, seven, kendisiyle barışık, olumlu düşünen bir kişi olarak başarılarından keyif alacaktır. Elde ettiği her başarı ve başarıya bağlı olarak çevresinden aldığı geribildirim onu yeni başarılarla yönlendirecektir (Yavuzer, 2001).

Çocukların aile dışında iletişim kurarak etkileşimde buldukları faktörün de akran grupları olduğu düşünüldüğünde, çocuklar bu gruplarla okul ortamında bir arada bulunmaktadır. Bir arada yaşanan ve kendine has sosyal kuralları olan okul ortamında çocuk, kendi ailesinden farklı kuralları benimsemektedir. Çocuk, okul ortamında arkadaşlarıyla ilişkilerini sürdürme gayretine girecek ve genel kurallara akranları aracılığıyla sahip olacaktır. Bu süreçte çocuk, sosyalleşmenin yanı sıra sosyal benlik gelişimine de katkı sağlamış olacaktır (Özkara, 2014). Bu çocuk sağlıklı aile ortamından sonra okula başladığında; kendinin farkına varan, kendisini kabul eden, seven, kendisiyle barışık, pozitif düşünen bir kişi olarak elde ettiği başarılarından keyif alacaktır. Buna bağlı olarak çocuğun her başarısı ve yakın çevresinden aldığı dönüt onu yeni başarılar elde etmeye yönlendirecektir (Yavuzer, 2001). Bunların aksine kendini tam anlamıyla tanımayan çocuk, yetişkinleri memnun etmek için benimsediği davranış ve tutumların ortaya çıkardığı gerçek dışı bir 'ben' geliştirecektir. Bunu yaparken de, kendisini keşfetmeye yönelik gerekli içgüdüsel ilgisini yitirir ve kendini huzurlu hissedemez. Daha da önemlisi, kendine güven için gerekli olan "kendisi olma" yetisini kaybeder (Lindenfield, 2004; Akt. Dündar, 2010).

İşte bu noktada önemli olan erken çocukluk döneminde eğitim hayatı süresince öncelikle aile, öğretmen, çocuğun bakımını üstlenen diğer kişiler çocuğu bir bütün olarak ele almalı ve fiziksel gereksinimlerinin yanı sıra ruhsal gereksinimlerini de önemseyerek çocuğun her alanda gelişimine destek olmalıdırlar. Sağlıklı, başarılı, sorumluluk bilincine sahip, akılcı ve yaratıcı çocuklar meydana getirmede tüm yetişkinler üzerlerine düşen görevleri tam anlamıyla yerine getirmelidirler (Balat, 2003).

2.4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde 60-66 ay çocukların kendilik algıları ve annelerin öz yeterlikleri üzerine son yıllarda uluslararası literatürde ve Türkiye’de yapılmış çalışmalara yer verilmiştir. Annenin öz yeterliliğine ilişkin literatür gözden geçirildiğinde; çocukların birçok gelişim alanı ile ilişkisi farklı değişkenler açısından ele alınmış ve sonuçları ortaya konulmuştur.

Algılanan ebeveyn öz yeterliliği ile ilk kez anne olan yeni doğan annelerinin çocuk yetiştirme inancı arasındaki ilişkiyi inceleyen Luebering (1995), annelik öz yeterlik algısıyla bebek bakımına dair inançlar arasında olumlu bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmanın örneklem grubu 6-12 aylık arası bebeğe sahip 113 anneden oluşmaktadır. Bu çalışmada annelik görevleri ile ebeveyn öz yeterlik algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ve anne olmaktan mutlu olan annelerin kendilerini çocuk bakımında daha fazla yeterli hissettikleri, algılanan ebeveyn öz yeterliliği ile uygun ebeveynlik beceri ve davranışlarının birbirleriyle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yüksek öz yeterlik algısına sahip annelerin daha uygun ebeveyn uygulamaları sergiledikleri belirtilmektedir.

Dünyada yapılmış başka bir araştırma ise okul çağı çocuklarının annelerinde ebeveynlik öz-yeterliliğini kavramsallaştırma, ölçme ve ilişkiler açısından ele alan Coleman ve Karraker (2000), okul çağındaki çocuğa sahip 145 annenin ebeveynlik öz-yeterliliği, genel öz-yeterlik, çocuk ve anne özellikleri ve ebeveynlik memnuniyeti arasındaki ilişkileri incelemiştir. Annelerin öz yeterlik algısı bazı değişkenler açısından ele alınmış ve araştırma sonucuna göre, daha az çocuk sahibi olan, daha iyi eğitim almış, daha fazla gelire sahip ve daha önce çocuklarla deneyimlerini bildiren anne babaların öz yeterliliği daha yüksek görülmüştür.

Buluş ve Samur (2016), okul öncesi eğitim alan beş-altı yaş grubu 208 çocuk ve ebeveynleri (208 anne ve 208 baba) ile yaptığı çalışmada beş altı yaş çocuklarının sosyal duygusal uyumunu yordamada ebeveynlerinin benlik saygısı, temel ihtiyaçlarını karşılama ve öz yeterlik düzeylerinin rolünü incelemiştir. Araştırma bulgularına göre ebeveynlerin hayatta kalma, güç, eğlenme temel ihtiyaçlarını karşılama ve öz yeterlik düzeyleri yükseldikçe, çocuklarının sosyal yetkinliklerinin yükseldiğini gösterdiği belirtilmiştir.

Gülay Ogelman ve Çiftçi Topaloğlu (2012), ise 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ile anne babalarının ebeveyn öz yeterliği algısı arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla 227 çocuk ve anne-babasından oluşan örneklem grubu ile çalışma yürütmüştür. Bu araştırmanın bulguları, annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları ve ebeveynlik görevine yönelik ilgileri, çocukların sosyal yetkinlik puanlarını yordamadığını ortaya koyarken; annelerin ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum çocukların sosyal yetkinlik puanlarını yordadığını belirtmektedir.

Uyanık Balat ve arkadaşlarının (2014), okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 135 çocuğun anneleriyle yaptığı çalışmada annelerin öz yeterlik ve öfke düzeylerini incelemiştir. Elde edilen bulgular ışığında, annelerin öz yeterlik düzeyi arttıkça öfke davranışlarının azaldığı ve öfke kontrollerinin arttığı belirtilmiştir. Konu ile ilgili bir başka araştırmasında Uyanık Balat (2014), bu kez annelerin öz yeterlik algısı ile depresyon düzeylerini incelemiştir. İstanbul'un Anadolu ve Avrupa yakasında gerçekleştirilen bu çalışma 135 anne ile çalışılmıştır. Araştırmaya katılan annelerin ebeveyn öz yeterlik ve depresyon düzeyleri çocuğun yararlandığı okul türü, cinsiyeti, anne baba eğitim düzeyi, annenin yaşı, çalışma durumu ve ailenin gelir düzeyine göre ele alınmıştır ve annenin ebeveynliğe özgü öz yeterlik düzeyi düştüğünde depresyon düzeyinde anlamlı bir artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Annelerin öz yeterliklerini ele aldığı başka bir çalışmada Uyanık Balat ve Yılmaz (2014), araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 94 çocuğun annesi ile çalışmıştır. Annelerin öz yeterlik algılarını etkilediği düşünülen ebeveyn tutumlarının 'Ebeveyn Öz Yeterlik' ölçeğinin 'Anneliğe Özgü Strateji' alt boyutundan elde edilen değerlerin anlamlı bir yordayıcısı olduğu saptanmıştır.

Ebeveyn öz yeterlik ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasının yapıldığı araştırmada Cavkaytar, Aksoy ve Ardıç (2014), daha önce Guimond, Moore, Aier, Maxon, ve Diken (2005) tarafından geliştirilen Yetersizliği Olan Çocukların Ebeveynleri İçin Öz Yeterlik Ölçeğinin(Parental Self-Efficacy Instrument for Children with Disabilities-PSICD) Türkçe uyarlamasını güncellemek ve ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik değerlendirmesini yapmayı amaçlamıştır. Araştırmada, 151 anne, 63 baba ve 3 diğer bakım veren olmak üzere toplam 219 ağır ve orta derecede zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynlerden elde edilen veriler kullanılmıştır ve elde edilen bulgulara göre geçerli ve güvenilir bir araç olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda öz yeterlikle ilgili

bir başka ölçek olan Susan Hollaway tarafından geliştirilen Berkeley Öz yeterlik ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları Uyanık Balat, Zembat, Acar (2010) tarafından yapılmıştır. Bu araştırma İstanbul'daki ilköğretim özel ve devlet okullarının ikinci sınıf seviyesine katılan 536 çocuğun ebeveyni bu çalışmaya dahil edilmiştir. Elde edilen sonuçlar neticesinde Berkeley öz-yeterlik ölçeğinin (İkinci sınıf için) Türk aileleri için güvenilir ve geçerli bir araç olduğu ortaya konulmuştur. Bu ölçek konu ile ilgili birçok araştırmada kullanılarak bilime önemli katkı sağlamıştır.

Büyüктаşkapu (2012) tarafından 1-3 yaş arasında normal gelişim gösteren çocukların gelişim seviyeleri ile annelerinin öz yeterlik inanç düzeylerini belirlemek ve arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yürütülen bu çalışma normal gelişim gösteren 60 çocuğun anneleri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, annelerin öz yeterlik algıları ile çocukların sosyal beceri-öz bakım gelişimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. 1-3 yaş arasındaki çocukların yarısından fazlasının tüm gelişim alanlarında gelişimlerinin yetersiz olduğu, ancak annelerin öz yeterlik algıları arttıkça çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinin de artmış olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kotil (2010)'in okul öncesi eğitim kurumuna yeni başlayan 586 anasınıflı öğrencisi ve onların hem öğretmenleri hem de anneleri ile yürüttüğü doktora çalışmasında çocuğun cinsiyeti, annenin çalışma durumu, annenin çocuk bakımı konusunda televizyon, internet, kitaplardan bilgi edinmesi ve annenin ebeveyn öz yeterliğinin çocuğun sosyal-duygusal uyumu üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı olduğunu ortaya koymuştur.

İlgili alanyazın incelendiğinde, erken çocuklukta dil gelişimi ile ebeveyn öz yeterliliği arasındaki ilişkiyi araştıran birçok çalışmaya rastlanmaktadır. Bu konu ile ilgili Diken ve Diken (2008), anlamlı dil gecikmesi olan çocuklara sahip annelerin çocuklarıyla kurdukları sözel etkileşim ile kendilerinin öz yeterlik inançları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu araştırma 33 Türk çocuk annesi ile yapılmıştır. Annelerin genel olarak çocuğun konuşma stratejilerini yönlendirdiğini veya anlamlı dil gecikmesiyle çocuklarıyla uygun sözlü etkileşimleri uyguladığını ve genel olarak yüksek düzeyde öz-etkinliğe sahip olduğunu göstermiştir. Çoğu zaman kendilerini etkili hissedен anneler, anlamlı dil gecikmesi olan çocuklarıyla iletişim kurarken, sözel etkileşim uygulamalarını bazen kendilerini etkili hissedен annelerden daha fazla kullandıklarını

ifade etmişlerdir. Bu konu ile ilgili bir başka araştırmada Desjardin (2006), sağır veya işitme engelli ve işitme cihazı kullanan bir grup çocuk annesinde annelerin öz-yeterlik inançları ile katılım ve çocuk dil becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu araştırma sonunda annelerin annelik öz yeterlikleriyle çocuklarının dil ve konuşma becerilerinin geliştirilmesi arasında ilişki olduğu ve yüksek düzey yeterliliğe sahip annelerin daha etkili dil teknikleri kullandıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmamızın bir diğer değişkeni olan çocukların kendilik algıları ile ilgili literatür taranmış ve konu ile ilgili olan uluslararası ve Türkiye’de yapılmış araştırmalara sonuçları ile yer verilmiştir. Bu araştırmalara göz atıldığında;

şeremet (2006), 5-6 yaşındaki 720 okul öncesi dönemi çocuğunun kendilik algılarını yaş, cinsiyet, doğum sırası, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, annenin çalışma durumuna göre ele almıştır. Araştırma sonucunda beş yaşındaki çocukların anneleri tarafından kabul edilme algılarının altı yaşındaki çocuklara göre daha yüksek olduğu, erkek çocukların bedensel yeterliklerini kız çocuklarına göre daha olumlu algıladıkları ortaya konulmuştur. Anne ve babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocukların da kendilik algılarının yükseldiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte doğum sırası ve annelerin çalışıp çalışmama durumunun çocukların kendilik algılarında farklılığa yol açmadığı sonucuna da ulaşılmıştır.

İkiz (2009), 6 yaş grubundaki çocukların benlik algıları ile aile işlevleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklem grubu eğitim gören 100 tane 6 yaş çocuğu ile bu çocukların ebeveynlerinden (100 anne ve 100 baba) oluşmaktadır. Araştırmada elde edilen sonuç, Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği ve iki alt boyutu (öz saygı ve öz yeterlik) ile aile işlevlerini belirlemek için yapılan aile değerlendirme ölçeğinin ‘davranış kontrolü’ alt boyutu arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu ortaya koymuştur. ‘Davranış kontrolü’ alt ölçeği ile hem ‘öz saygı’ hem de öz yeterlik alt boyutları arasında zayıf düzeyde pozitif bir ilişki saptanmıştır. Başka bir ifade ile anne ve babaların davranış kontrolü arttıkça çocukların öz saygı ve öz yeterlik algılarının da artacağı ifade edilmiştir.

Lee, Super ve Harkness (2003), anasınıfından ilköğretim 7. Sınıfa kadar olan toplam 750 Kore’li öğrenci ile benlik algısı yeterliğini yaş, cinsiyet ve ev etkileri değişkenine göre ölçmeyi amaçladığı bir araştırma gerçekteşirmiştir. Kendi kendine algılanan yeterlikteki değişkenliğin belirleyicilerini keşfetmek amacıyla aile özelliklerinin ve ev

ortamının ölçümleri toplandı. Çalışma sonunda çocukların benlik algısı yeterlikleri yaşla birlikte artış gösterirken; ilköğretimin ilk yıllarında özellikle kız çocuklarında benlik algısı yeterliklerinde düşüş olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra fiziksel ve bilişsel yeterlik alanlarında da çocukların öğrenim gördükleri sınıf seviyesi ile cinsiyet arasında anlamlı ilişkiye rastlanmıştır.

Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde, özellikle okul öncesi dönem çocuğunun benlik algısı ile annelerinin farklı konulardaki durumları incelenmiş ve konu ile ilgili sonuçlar belirtilmiştir. Çalışmanın bu kısmında bahsi geçen araştırmalara kısaca değinilerek çocukların kendilik algıları ile annelerin durumları arasındaki ilişkiler ortaya konulmuştur. Bu bağlamda Özkan (2015), annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların benlik algısı ve sosyal problem çözme becerilerini incelemiştir. Bunu incelerken de 47 kız 62 erkek toplam 109 çocuk ve onların anneleri ile çalışmıştır. Annelerinin destekleyici olan ve destekleyici olmayan duygu tepkileriyle çocukların benlik puanları arasında pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Ancak bulunan bu ilişkinin anlamlı olmadığı açıklamıştır. Kılıçaslan (2012), okul öncesine devam eden 57 kız 58 erkek toplam 115 tane 5–6 yaş gurubu öğrencinin benlik kavramlarıyla annelerinin yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın bulguları öğrencilerin benlik algıları ile annelerinin yaşam doyumu puanları arasında anlamlı olmadığı elde edilmiş ve annelerin yaşam doyumlarının çocukların kendilik algılarını etki etmediği sonucunu ortaya koymuştur. Bir başka araştırma ise annelerin çocuğunu kabul düzeyi ile çocukların benlik algıları arasındaki ilişkiyi inceleyen Akşin Yavuz ve arkadaşlarının (2016), yaptığı çalışmadır. Araştırmanın örneklemini çalışmaya gönüllü olarak katılan, toplam 273 anne-çocuk çifti oluşturmaktadır. Bulgular sonucunda, araştırmaya katılan annelerin çocuklarına karşı olan ilgisizlik ve ihmal davranışları arttıkça çocukların öz saygı ve olumlu benlik algılarının azaldığı görülmüştür. Annelerin kabul düzeyi çocuklarının cinsiyetine göre farklılaşmazken, çocukların benlik algılarının cinsiyetine göre farklılık gösterdiği; erkek çocukların olumlu benlik algılarının kız çocukların olumlu benlik algılarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca düşük gelir düzeyine sahip annelerin çocuklarını kabul düzeyi ve çocukların özsaygılarının düşük olduğu saptanmıştır.

Çocukların kendilik algıları üzerinde önemli etkiye sahip olan bağlanma stilleri üzerine de birçok araştırma yer almaktadır. Bu konuda yapılmış araştırmalara göz

atıldığında; Evirgen Geniş'in (2017), okul öncesi dönem çocuklarında bağlanma ve benlik algısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmayı 64'ü kız, 56'sı erkek olmak üzere toplam 140 çocuk ile sürdürmüştür. Araştırma sonuçları çocuklarda bağlanma düzeyleri, genel benlik ve sosyal benlik arasında çok zayıf ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur. Başka bir ifadeyle bağlanma düzeyi arttıkça genel benlik ve sosyal benlik algısı da artmaktadır sonucu elde edilmiştir. Bunun yanı sıra Yıldırım Kurtuluş (2016), okul öncesi kuruma devam eden 4-5 yaş grubu öğrencilerin benlik kavramı ve bağlanma stillerinin anne davranışları açısından incelemiş ve anne davranışının çocukların benlik kavramı ve bağlanma stillerini yordama düzeyi araştırmıştır. 60 çocuk ve onların anneleri ile çalışılmış ve çocuklara "Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği" uygulanmıştır. Bu hikâyeler sayesinde çocuğun annesi ile arasındaki güven ilişkisini dışa vurması beklenmektedir. Araştırma sonucuna göre annelerin ilgili ve şefkatli davranışı arttıkça çocukların benlik kavramları artarken, annelerin fiziksel ve duygusal davranışı artarken çocukların kendilik algıları azalmaktadır. Verschuren, Marcoen ve Schoefs (1996) 51-76 aylık 95 anaokulu çocuğunda yaptığı araştırmada "Cassidy Kukla Görüşme Formunu" kullanmıştır. Bu form ile çocukların; benlik saygılarını anneye bağlılık, fiziksel yetenek, bilişsel yetenek ve akran alt boyutlarında ilişkisini incelemek amacıyla çalışma yürütmüştür. Araştırma sonucuna göre benlik saygısı yüksek olan çocukların anneleri ile güvenli bağlanma ilişkisi kurduklarını fakat benlik saygısı ile bilişsel yetenek, fiziksel yetenek ve akran uyumu arasında bir ilişki bulunmadığı ortaya konulmuştur.

Literatürde çocukların akademik başarılarına da etki edecek akademik benlik algısı, benlik saygısı gibi kavramlar üzerine yapılmış araştırmalara da rastlanmaktadır. Bu konular üzerine çalışma yürütmüş olan Özcan (2012), okul öncesinde aile katılımı ile çocukların akademik benlik saygısı düzeyi arasındaki ilişkiyi anne-baba görüşlerine göre incelemiştir. Çalışma grubunu okul öncesi eğitim alan 380 çocuk ve onların anne-babası oluşturmaktadır. Bu araştırmanın yanı sıra Warash ve Markstrom (2001), üniversite laboratuvar okuluna devam eden okul öncesi çocuklarının akademik benlik saygısı ile anne ve babaların ebeveynlik tarzlarına ilişkin algıları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Anneler ve babalar ebeveynliğin beş boyutunu değerlendirerek ebeveyn raporunu doldurdular. Öğretmenler ise her bir çocuk için Davranışsal Akademik Benlik Saygısı (BASE) Derecelendirme Ölçeğini doldurdular. Araştırma sonucunda anne ve

babaların ebeveynlik tarzlarına ilişkin algılarının, erkek ve kız çocuklarının akademik benlik saygısı ile farklı ilişkilere sahip olduğu görülmüştür. Bir başka araştırmasında Verschueren, Doumen & Buyse (2012), küçük çocukların anne, öğretmen ve akranlarıyla olan ilişkilerini, öz kavramı genel, akademik ve sosyal boyutu üzerinde benzersiz ve ortak etkilerini incelemiştir. Araştırma 113 küçük çocuk ile yürütülmüştür. Bu çocuklar okul öncesi dönem boyunca anne-çocuk bağlanma kalitesi açısından gözlemlenmiştir. Çocuklar birinci sınıfta iken öğretmen çocuk ilişki kalitesi, akran kabulü ve çocukların benlik algılarına yönelik raporları incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre öğretmen çocuk etkileşimi ile sosyal benlik algısı, akran kabulü ile genel benlik algısı ve anne çocuk etkileşimi ve güvenli bağlanma ile akademik benlik algısı arasında dolaylı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre önemli sosyal ilişkilerin küçük çocukların öz-kavram oluşumunu şekillendirdiği ortaya koyulmuştur. Bodnovich (2002) okul öncesi çocuklarının akademik benlik saygıları ile çocuk bakım merkezlerinin kalitesi arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla bu çalışmayı yürütmüştür. Bu çalışmada dokuz anaokulundan 110 çocuk ile çalışılmış, veri toplama aracı olarak “Erken Çocukluk Çevresi Ölçeği” ile “Davranışsal Akademik Benlik Saygısı Düzeyi Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocuk bakım merkezlerinin, okul öncesi çocuklarının akademik benlik algıları üzerinde önemli bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma verilerinin elde edildiği evren ve örneklem, örneklemin demografik özellikleri, verilerin toplanmasında kullanılan araçlar, veri toplama süreci ve verilerin istatistiksel analizi yer almaktadır.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmada 60-66 aylık çocukların kendilik algıları ile annelerinin öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla nicel araştırma deseni olan korelasyonel (ilişkisel) tarama modeli kullanılmıştır. Korelasyonel tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken arasındaki değişimi ve bu değişimin derecesini belirlemeye yardımcı olmaktadır (Karasar, 2014).

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

3.2.1. Evren

Araştırmanın evrenini, 2017-2018 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Ataşehir ilçesindeki devlet okullarında eğitim alan çocuklar ile çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır. Evreni belirlemede kolay ulaşılabilir durum yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde araştırmacı Ataşehir ilçesindeki kolay ulaşılabilir okulları tercih etmiştir (Yıldırım, Şimşek, 2016).

3.2.2. Örneklem

Araştırmanın örneklemini ise İstanbul Anadolu yakası Ataşehir ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'na bağlı bağımsız anaokulu ile ilköğretim anasınıfları ve ortaokula bağlı anasınıflarından basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Bu yöntem, her bir örnekleme birimine eşit ve bağımsız seçilebilme olasılığı vererek diğer birimlerin seçimini etkilemeden gruba dahil olma hakkı tanımaktadır (Büyüköztürk vd., 2016).

Bu bağlamda Ataşehir ilçesinde bulunan tüm okullar Ataşehir İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü internet sayfasından resmi kurumlar içinden listelenmiştir. Her bir kuruma bir kura numarası verilmiş ve seçkisiz örnekleme yöntemi ile okullar belirlenmiştir. Araştırmanın örnekleme; 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Ataşehir ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bu evrenden rastgele olarak seçilen beş bağımsız anaokulundaki 60-66 aylık 224 kız 212 erkek olmak üzere toplam 436 çocuk ile onların annelerinden oluşmaktadır. Araştırmada 60-66 ay grubunda bulunan 436 çocuğun her biriyle bireysel olarak çalışılan ölçek, çocukların ailelerinden gerekli izin alındıktan sonra uygulanmıştır.

Tablo 3.1. Araştırmaya Katılan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Çocuğun Cinsiyeti	Frekans(n)	Yüzde(%)
Kız	224	51,4
Erkek	212	48,6
Toplam	436	100,0

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan 436 çocuğun 224’ü (%51,4) kız, 212’si (%48,6) ise erkektir.

Tablo 3.2. Araştırmaya Katılan Annelerin Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Anne Yaşı	Frekans(n)	Yüzde(%)
26-30 Yaş	85	19,5
31-40 Yaş	293	67,3
41-45 Yaş	58	13,3
Toplam	436	100,0

Tablo 3.2’de görüldüğü üzere çalışmaya katılan annelerin büyük çoğunluğu 31-40 yaş (% 67,3) aralığındadır.

Tablo 3.3. Araştırmaya Katılan Annelerin Öğrenim Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Anne Öğrenim Düzeyi	Frekans(n)	Yüzde(%)
İlkokul Mezunu	50	11,5
Ortaokul Mezunu	48	11,0
Lise Mezunu	135	31,0
Lisans ve Üzeri	203	46,6
Toplam	436	100,0

Tablo 3.3'te görüldüğü üzere çalışmaya katılan annelerin 50'si (%11,5) ilkokul mezunu, 48'i (%11,0) ortaokul mezunu, 135'i (%31,0) lise mezunu, 203'ü (%46,6) lisans ve üzeri olarak dağılmaktadır. Bu durumda annelerin çoğunluğunun lisans ve üzeri mezun olduğu görülmektedir.

Tablo 3.4. Araştırmaya Katılan Annelerin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Anne Çocuk Sayısı	Frekans(n)	Yüzde(%)
1 Çocuk	111	25,5
2 Çocuk	259	59,4
3 Çocuk ve Üstü	66	15,1
Toplam	436	100,0

Tablo 3.4'te görüldüğü üzere araştırmaya katılan annelerin 111'i (%25,5) 1 çocuğa, 259'u (%59,4) 2 çocuğa, 66'sı (%15,1) 3 ve üstü çocuğa sahiptir. Bu durumda annelerinin çoğunluğunun iki çocuğa sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.5. Araştırmaya Katılan 60-66 Aylık Çocuğun Doğum Sırasına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

60-66 Aylık Çocuğun Doğum Sırası	Frekans(n)	Yüzde (%)
Birinci Çocuk	231	53,0
İkinci Çocuk	160	36,7
Üçüncü Çocuk ve Sonrası	45	10,3
Toplam	436	100,0

Tablo 3.5'te görüldüğü üzere çalışmaya katılan çocukların 231'i (%53,0) birinci çocuk, 160'ı (%36,7) ikinci çocuk, 45'i (%10,3) üçüncü çocuk ve sonrası olarak dağılmaktadır. Bu durumda çocukların çoğunluğunun birinci çocuk olduğu görülmektedir.

Tablo 3.6. Araştırmaya Katılan Annelerin Meslek Sahibi Olma Durumuna Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Anne Meslek Sahibi Olma Durumu	Frekans (n)	Yüzde (%)
Meslek Sahibi	277	63,5
Meslek Sahibi Değil	159	36,5
Toplam	436	100,0

Tablo 3.6'da görüldüğü üzere çalışmaya katılan annelerin 277'si (%63,5) mesleğe sahip, 159'u (%36,5) mesleğe sahip değil olarak dağılmaktadır. Bu durumda annelerin büyük çoğunluğunun mesleğe sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.7. Araştırmaya Katılan Annelerin Çalışma Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Anne Çalışma Durumu	Frekans (n)	Yüzde (%)
Çalışıyor	171	39,2
Çalışmıyor	265	60,8
Toplam	436	100,0

Tablo 3.7'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan annelerin 171'i (%39,2) çalışıyor, 265'i (%60,8) çalışmıyor olarak dağılmaktadır. Bu durumda araştırmaya dahil olan annelerin çoğunluğu çalışmamaktadır.

Tablo 3.8. Araştırmaya Katılan Annelerin Gelir Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Anne Gelir Düzeyi	Frekans(n)	Yüzde(%)
Geliri Yok	176	40,4
1500TL ve Altı	56	12,8
1501-3500 TL	125	28,6
3501 TL ve Üzeri	79	18,1
Toplam	436	100,0

Tablo 3.8’de görüldüğü üzere çalışmaya katılan annelerin 176’sı (%40,4) geliri yok, 56’sı (%12,8) 1500 TL ve altı, 125’i (%28,6) 1501-3500 TL, 79’u (%18,1) 3501 ve üzeri gelire sahip olarak dağılmaktadır. Bu durumda annelerin çoğunluğunun gelire sahip olmadığı görülmektedir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada çocuk ve annesi ile ilgili çocukları ve kendileri hakkında kişisel bilgilere ulaşabilmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Demografik Bilgi Formu” (Bkz. Ek-4), 60-66 aylık çocukların Kendilik kavramlarını belirlemek amacıyla Cicirelli (1974) tarafından geliştirilen “Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği” (Bkz. Ek-5) ve çocukların annelerinin anne öz yeterliklerini değerlendirmek amacıyla Priscilla K. Coleman ve Katherine H. Karraker tarafından 2000 yılında geliştirilen (Self – Efficacy for Parenting Tasks Index), Çiğdem Kotil (2010) tarafından Türkiye’de kullanılmak üzere standardize edilen ve geçerlik güvenirlik çalışması yapılan “Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği” (Bkz. Ek-6) kullanılmıştır.

3.3.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formu, araştırmaya katılan annelerden, çocukları ve kendileri hakkında demografik bilgileri edinmek, araştırmanın bağımsız değişkenleri hakkında veri toplamak amacıyla oluşturulmuştur. Demografik Bilgi Form ile çocukların cinsiyeti, annenin yaşı, öğrenim düzeyi, sahip olduğu çocuk sayısı, mesleğe sahip olma durumu, çalışma durumu, gelir düzeyi ve çocuğun doğum sırası ile ilgili bilgilere ulaşılmaktadır.

3.3.2.Purdue Okul Öncesi Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği (POBKÖ)

“Purdue Okul Öncesi Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği” Cicirelli (1974) tarafından, okul öncesi çocuklarda (3-6 yaş) benlik algısını ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçek olup orijinal formu 40 maddeden oluşmaktadır. Cicirelli (1974) tarafından geliştirilen Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeğinin (POBKÖ) yapı geçerliğini belirlemek amacıyla Özcan, Gümüş ve Kotil (2009) tarafından gerekli çalışmalar yürütülmüştür. Ölçeğin orijinal formundan maddeler elenerek 16 maddelik formu 183 çocuğun bulunduğu örneklem grubundan veri toplanmış ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile ölçek sınanmıştır. Ölçek “Akademik Yeterlik, Sosyal Yeterlik, Fiziksel Yeterlik ve Anne Kabulü” olmak üzere 4 alt boyuttan oluşmaktadır. POBKÖ’nün doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre modelin iyi uyum değerleri ürettiğini ve ölçeğin birbirinden bağımsız dört boyutlu yapısının olduğunu doğrulamıştır.

2009 yılında Özcan, Gümüş ve Kotil tarafından POBKÖ’nün iç tutarlık güvenirliğini belirlemek için toplam puan ve alt ölçeklerin Cronbach-Alfa (α) katsayıları hesaplanmış ve bulunan sonuçlara göre 16 maddeden oluşan ölçeğin toplam puanlarının α değeri .74; bunun yanı sıra ‘Sosyal yeterlik’ için α değeri .80; ‘Akademik Yeterlik’ için .65; ‘Fiziksel Yeterlik’ için .55 ve ‘Anne Kabulü’ için .56 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin güvenirliğini test etmek için test tekrar test yöntemi uygulanarak araştırmalar için yeterli sonuçlar ürettiği görülmektedir.

16 maddelik 4 boyutlu POBKÖ her bir çocukla bireysel olarak çalışılmaktadır. Çocukların soruları rahatlıkla cevaplandıracağı uygun bir alan belirlenip çocukların dikkatini dağıtmadan sorulara odaklanması sağlanır. Ölçeğin her maddesinde, resimdeki çocuğun ne yaptığına dair açıklamalarıyla birlikte iki adet resim bulunmaktadır. Ölçekte yer alan resimler sırasıyla çocuklara gösterilerek, her birine ait açıklamalar araştırmacı tarafından okunmaktadır. Çocuğa “Hangi çocuk sana daha çok benziyor?” sorusu yöneltilecek çocuklardan kendilerine daha çok benzeyen çocuğu göstermesi istenmektedir. Örneğin; çocukların gösterdiği resimler olumsuz olduğunda 0, olumlu olduğunda ise 1 puan olarak puanlanmaktadır. Ölçeğin çocuklara birebir uygulanabilmesi için çocukların velilerine veli olur formu (muvafakatname) (Bkz. Ek-7) ulaştırılmış ve ölçek, ailesi tarafından izin verilen çocuğa araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

3.3.3 Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği

“Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği” (Self – Efficacy for Parenting Tasks Index), çocukların ebeveynlerinin öz yeterliklerini belirlemek amacıyla 2000 yılında Priscilla K. Coleman ve Katherine H. Karraker tarafından geliştirilmiştir. 2010 yılında ise Çiğdem Kotil tarafından Türkçeye uyarlama ve standardizasyon çalışması gerçekleştirilmiştir.

Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği 20 maddeden oluşan 6’lı likert tipindedir. Bu araştırmada 60-66 aylık çocukların annelerinin öz yeterliklerinin ölçülmesi amaçlandığı için ölçeği sadece annelerin yanıtlaması istenmiştir. annelerin maddelere verdiği yanıtlar “Tamamen katılmıyorum”, “Kısmen katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Katılıyorum”, “Kısmen katılıyorum” ve “Tamamen katılıyorum” şeklindedir. Ölçek “İlgi, Bakım, Katılım, Sağlık, Disiplin” olmak üzere 5 alt boyuta sahiptir.

2010 yılında Kotil tarafından yapılan hesaplamalar sonunda ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach α katsayısı hesaplanmıştır. 20 maddeden oluşan ölçeğin sonuçlarına göre Cronbach α değeri , 787 olarak bulunmuştur. Bunun yanı sıra ölçeğin alt boyutlarından ‘İlgi’ için .686, ‘Disiplin’ için .734, ‘Bakım’ için .714, ‘Katılım’ için .620 ve ‘Sağlık’ için Cronbach α değeri .597 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için test tekrar test yöntemi uygulanarak araştırmalar için yeterli sonuçlar ürettiği görülmektedir.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmanın veri toplama sürecinde öncelikle kullanılacak olan ölçeklerin (Bkz. Ek-1 ve Ek-2) Türkiye’de kullanılmak üzere standardizasyonunu yapan kişilerden e- mail yoluyla izinleri alınmıştır. İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden alınan 22.12.2017 tarihli izin doğrultusunda (Bkz. Ek-3) 2018 yılı Nisan-Haziran ayları arasında araştırma verileri toplanmıştır. Milli Eğitim Müdürlüğü’nden alınan izin gösterilerek uygulama yapılacak okul müdürlerinden de izin alınmış ve araştırmanın nasıl uygulanacağı ile ilgili bilgi verilmiştir. Her okulun kurum müdürü tarafından araştırmacıya 60-66 aylık çocukların bulunduğu sınıf listeleri verilmiş ve sınıf öğretmenlerine yönlendirilmiştir. Anasınıfı öğretmenlerine araştırmanın nasıl yürütüleceği anlatılmıştır. Çocuklara bireysel olarak uygulanacak olan Purdue Okul Öncesi Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği (POBKÖ)

için ailelere öncelikle veli olur formu (muvafakatname) gönderilerek çocuğunun çalışmaya katılması konusunda onayları alınmış ve sonrasında 654 çocuğa ölçek uygulanmıştır. Ancak annelere gönderilen ölçeklerin doldurulup geri gelme sayısına göre araştırmaya 456 çocuk dahil edilmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçekler için (Purdue Okul Öncesi Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği ve Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği) e-mail yoluyla ölçekleri uyarlayan araştırmacıdan gerekli izinler alınmıştır (EK-1, EK-2). POBKÖ'ni Türkçe'ye uyarlayan araştırmacıdan ölçek eğitimi alındıktan sonra ölçeğin uygulanmasına başlanmıştır. 16 maddeden oluşan ölçek birebir uygulama yapılmak üzere çocuğun dikkatini dağıtan gürültü, eşya, materyal vb. uyarıcılardan arındırılmış bir ortam belirlenmiştir. Bu ortamda yalnızca ölçeği uygulayan araştırmacı ve bir çocuk bulunmuştur. Her bir çocuğa ölçeklerin uygulanma süreci yaklaşık 20-25 dakika sürmüştür.

Anne ve çocuğa yönelik Demografik Bilgi Formu ve Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği öğretmen aracılığı ile bir zarf içinde anneye ulaştırılmıştır. Sınıf öğretmenleri tarafından ölçek ve bilgi formunun çocukların çantalarında annelere ulaşması sağlanmış ve mesaj yoluyla velilere gerekli açıklamalar yapılarak annelerin bilgilenmesi sağlanmıştır.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada elde edilen verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemleri olarak sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan demografik bilgi formuna ait bilgiler frekans ve yüzdelik değerleri tablolar haline dönüştürülerek yöntem bölümünün örneklem kısmında sonuçlar yorumlanmıştır. İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında t-testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında ise Tek Yönlü (One way) Anova testi kullanılmıştır. Anova testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analizi olarak Scheffe testi kullanılmıştır. Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında pearson korelasyon ve regresyon analizi uygulanmıştır.

Araştırma kapsamı çerçevesinde kullanılan ölçeklere ilişkin güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Buna göre 'Ebeveyn Öz Yeterlik' ölçeğinin güvenilirliği Cronbach's Alpha=0,884, Purdue Okul Öncesi Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeğinin güvenilirliği Cronbach's Alpha=0,901 olarak yüksek bulunmuştur.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırma probleminin çözümü için, 60-66 aylık çocukların kendilik algıları ile araştırmaya katılan annelerden ölçekler yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

4.1. ANNELERİN ÖZ YETERLİKLERİ İLE ÇOCUKLARIN KENDİLİK ALGILARI PUAN ORTALAMALARI

Tablo 4.1. Annelerin Öz Yeterlik Puan Ortalamalarının Alt Boyutlara Göre Dağılımı

	N	Ort	Ss	Min.	Max.
İlgi	436	5,028	0,781	1,000	6,000
Disiplin	436	3,217	0,761	1,600	5,800
Bakım	436	5,430	0,771	1,000	6,000
Katılım	436	2,653	0,976	1,000	5,750
Sağlık	436	1,656	0,795	1,000	6,000
Öz Yeterlik Genel	436	3,675	0,447	1,450	5,600

Tablo 4.1’deki annelerin öz yeterlik dağılımları incelendiğinde annelerin en yüksek öz yeterlik puanı “bakım” ortalaması $5,430 \pm 0,771$ (Min=1; Maks=6) olarak görülmektedir. Bunun dışında “sağlık” ortalaması çok zayıf $1,656 \pm 0,795$ (Min=1; Maks=6), “katılım” ortalaması orta $2,653 \pm 0,976$ (Min=1; Maks=5.75), “öz yeterlik genel” ortalaması yüksek $3,675 \pm 0,447$ (Min=1.45; Maks=5.6) olarak saptanmıştır.

Tablo 4.2. 60-66 Aylık Çocukların Kendilik Algısı Puan Ortalamalarının Alt Boyutlara Göre Dağılımı

	N	Ort	Ss	Min.	Max.
Fiziksel Yeterlik	436	1,193	2,133	0,000	5,000
Akademik Yeterlik	436	0,716	1,280	0,000	3,000
Sosyal Yeterlik	436	1,193	2,133	0,000	5,000
Anne Kabulü	436	0,709	1,270	0,000	3,000
Kendilik Algısı Toplam	436	3,810	6,815	0,000	16,000

Tablo 4.2’deki çocukların kendilik algısı dağılımları incelendiğinde, çocukların “fiziksel yeterlik” ortalaması $1,193 \pm 2,133$ (Min=0; Maks=5) ve “sosyal yeterlik” ortalaması $1,193 \pm 2,133$ (Min=0; Maks=5) en yüksek değerler olarak ortaya çıkmaktadır. Düşük ortalama puan ise “anne kabulü” $0,709 \pm 1,270$ (Min=0; Maks=3) ve “akademik yeterlik” $0,716 \pm 1,280$ (Min=0; Maks=3) ortalamalarında ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.3. Anne Öz Yeterliğinin Çocuğun Kendilik Algısı Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Kendilik Algısı Toplam	Sabit	3,943	1,454	0,147	0,002	0,961	0,002
	Öz Yeterlik	-0,036	-0,049	0,961			
	Genel						

Tablo 4,3'teki analiz sonuçları incelendiğinde, öz yeterlik genel ile kendilik algısı toplam arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi anlamlı bulunmamıştır (F=0,002; p=0,961>0,050). Yani; anne öz yeterlik düzeyi çocuğun kendilik algısı düzeyini etkilememektedir.

Tablo 4.4. Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarının Çocuğun Kendilik Algısı Üzerine Etkisi

60- 66 Aylık Çocuğun Kendilik Algısı Alt Boyutu	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutu	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Kendilik Algısı Toplam	Sabit	0,805	0,269	0,788	1,305	0,261	0,003
	İlgi	0,337	0,560	0,576			
	Disiplin	0,010	0,020	0,984			
	Bakım	0,489	0,788	0,431			
	Katılım	-0,378	-0,949	0,343			
	Sağlık	-0,223	-0,456	0,648			

Tablo 4.4'teki anne öz yeterlik alt boyutlarının kendilik algısı üzerindeki etkisi incelendiğinde, ilgi, disiplin, bakım, katılım, sağlık ile kendilik algısı toplam arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi anlamlı bulunmamıştır (F=1,305; p=0,261>0,050). Yani; anne öz yeterlik alt boyutları (ilgi, disiplin, bakım, katılım, sağlık) çocuğun kendilik algısını etkilememektedir.

Tablo 4.5. Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarının Çocuğun Fiziksel Yeterlik Üzerine Etkisi

60- 66 Aylık Çocuğun Kendilik Algısı Alt Boyutu	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutu	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Fiziksel Yeterlik	Sabit	0,257	0,274	0,784	1,308	0,260	0,004
	İlgi	0,103	0,548	0,584			
	Disiplin	0,003	0,019	0,985			
	Bakım	0,155	0,797	0,426			
	Katılım	-0,120	-0,961	0,337			
	Sağlık	-0,069	-0,451	0,652			

Tablo 4.5'teki öz yeterlik alt boyutlarının fiziksel yeterlik üzerine etkisi incelendiğinde, ilgi, disiplin, bakım, katılım, sağlık ile fiziksel yeterlik arasındaki neden

sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi anlamlı bulunmamıştır (F=1,308; p=0,260>0,050). Yani; anne öz yeterlik alt boyutları (ilgi, disiplin, bakım, katılım, sağlık) kendilik algısı alt boyutu olan fiziksel yeterliliği etkilememektedir.

Tablo 4.6. Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarının Çocuğun Akademik Yeterlik Üzerine Etkisi

60- 66 Aylık Çocuğun Kendilik Algısı Alt Boyutu	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutu	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Akademik Yeterlik	Sabit	0,154	0,274	0,784	1,308	0,260	0,004
	İlgi	0,062	0,548	0,584			
	Disiplin	0,002	0,019	0,985			
	Bakım	0,093	0,797	0,426			
	Katılım	-0,072	-0,961	0,337			
	Sağlık	-0,041	-0,451	0,652			

Tablo 4.6'daki öz yeterlik alt boyutlarının akademik yeterlik üzerine etkisi incelendiğinde, ilgi, disiplin, bakım, katılım, sağlık ile akademik yeterlik arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi anlamlı bulunmamıştır (F=1,308; p=0,260>0,050). Yani; anne öz yeterlik alt boyutları (ilgi, disiplin, bakım, katılım, sağlık) kendilik algısı alt boyutu olan akademik yeterliliği etkilememektedir.

Tablo 4.7. Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarının Çocuğun Sosyal Yeterlik Üzerine Etkisi

60- 66 Aylık Çocuğun Kendilik Algısı Alt Boyutu	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutu	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Sosyal Yeterlik	Sabit	0,257	0,274	0,784	1,308	0,260	0,004
	İlgi	0,103	0,548	0,584			
	Disiplin	0,003	0,019	0,985			
	Bakım	0,155	0,797	0,426			
	Katılım	-0,120	-0,961	0,337			
	Sağlık	-0,069	-0,451	0,652			

Tablo 4.7'deki öz yeterlik alt boyutlarının sosyal yeterlik üzerine etkisi incelendiğinde, ilgi, disiplin, bakım, katılım, sağlık ile sosyal yeterlik arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi anlamlı bulunmamıştır (F=1,308; p=0,260>0,050). Yani; anne öz yeterlik alt boyutları (ilgi, disiplin, bakım, katılım, sağlık) kendilik algısı alt boyutu olan sosyal yeterliliği etkilememektedir.

Tablo 4.8. Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarının Çocuğun Anne Kabulü Üzerine Etkisi

60- 66 Aylık Çocuğun Kendilik Algısı Alt Boyutu	Anne Öz Yeterlik Alt Boyutu	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Anne Kabulü	Sabit	0,138	0,246	0,806	1,290	0,267	0,003
	İlgi	0,069	0,612	0,541			
	Disiplin	0,002	0,024	0,981			
	Bakım	0,086	0,746	0,456			
	Katılım	-0,067	-0,895	0,371			
	Sağlık	-0,044	-0,479	0,632			

Tablo 4.8'deki öz yeterlik alt boyutlarının anne kabulü üzerine etkisi incelendiğinde, ilgi, disiplin, bakım, katılım, sağlık ile anne kabulü arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi anlamlı bulunmamıştır ($F=1,290$; $p=0,267>0,050$). Yani; anne öz yeterlik alt boyutları (ilgi, disiplin, bakım, katılım, sağlık) çocuğun kendilik algısı alt boyutu olan anne kabulünü etkilememektedir.

4.2 ANNE ÖZ YETERLİĞİNİN ANNENİN TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.9. Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Anne Yaşına Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
İlgi	26-30 Yaş	85	4,885	0,854	1,230	0,298	
	31-35 Yaş	155	5,081	0,802			
	36-40 Yaş	138	5,051	0,779			
	41-45 Yaş	58	5,043	0,581			
Disiplin	26-30 Yaş	85	3,273	0,810	0,520	0,669	
	31-35 Yaş	155	3,248	0,775			
	36-40 Yaş	138	3,162	0,761			
	41-45 Yaş	58	3,179	0,651			
Bakım	26-30 Yaş	85	5,250	0,967	3,387	0,018	4>1 4>2
	31-35 Yaş	155	5,432	0,764			
	36-40 Yaş	138	5,440	0,740			
	41-45 Yaş	58	5,664	0,402			
Katılım	26-30 Yaş	85	2,709	0,988	0,782	0,504	
	31-35 Yaş	155	2,660	1,012			
	36-40 Yaş	138	2,562	0,940			
	41-45 Yaş	58	2,772	0,952			
Sağlık	26-30 Yaş	85	1,757	0,806	1,531	0,206	
	31-35 Yaş	155	1,695	0,829			
	36-40 Yaş	138	1,621	0,803			
	41-45 Yaş	58	1,489	0,644			
Öz Yeterlik Genel	26-30 Yaş	85	3,651	0,519	0,618	0,604	
	31-35 Yaş	155	3,701	0,462			
	36-40 Yaş	138	3,644	0,433			
	41-45 Yaş	58	3,714	0,304			

Tablo 4.9'deki analiz sonuçları incelendiğinde; anne yaşına göre anne öz yeterlik alt boyutu olan **bakım** anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3,387$; $p=0,018<0.05$). Farkın nedeni; yaşı 41-45 yaş olan annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=5,664$), yaşı 26-30 yaş olan annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=5,250$) yüksek olmasıdır. Yaşı 41-45 yaş olan annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=5,664$), yaşı 31-35 yaş olan annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=5,432$) yüksek olmasıdır. Yani; annenin yaş aralığı arttıkça öz yeterlik alt boyutu olan bakım düzeyleri artmaktadır.

Annelerin ilgi, disiplin, katılım, sağlık, öz yeterlik genel puanları anne yaşına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). Yani; annelerin yaşı, ilgi, disiplin, katılım, sağlık ve öz yeterlik düzeyini etkilememektedir.

Tablo 4.10. Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
İlgi	Geliri Yok	176	5,051	0,822	2,227	0,065	
	1500 Tl Ve Altı	56	4,808	0,913			
	1501-2500 Tl	59	4,915	0,890			
	2501-3500 Tl	66	5,083	0,634			
	3501 Ve üzeri	79	5,171	0,548			
Disiplin	Geliri Yok	176	3,266	0,780	2,618	0,035	
	1500 Tl Ve Altı	56	3,382	0,809			1>4
	1501-2500 Tl	59	3,298	0,756			2>4
	2501-3500 Tl	66	3,042	0,598			2>5
	3501 Ve üzeri	79	3,073	0,778			
Bakım	Geliri Yok	176	5,449	0,777	0,955	0,432	
	1500 Tl Ve Altı	56	5,268	1,021			
	1501-2500 Tl	59	5,377	0,931			
	2501-3500 Tl	66	5,477	0,627			
	3501 Ve üzeri	79	5,503	0,473			
Katılım	Geliri Yok	176	2,626	0,991	1,734	0,141	
	1500 Tl Ve Altı	56	2,933	1,031			
	1501-2500 Tl	59	2,703	0,980			
	2501-3500 Tl	66	2,489	0,852			
	3501 Ve üzeri	79	2,614	0,980			
Sağlık	Geliri Yok	176	1,640	0,723	3,714	0,006	
	1500 Tl Ve Altı	56	1,982	1,018			2>1
	1501-2500 Tl	59	1,706	0,925			2>4
	2501-3500 Tl	66	1,455	0,509			2>5
	3501 Ve üzeri	79	1,591	0,809			
Öz Yeterlik Genel	Geliri Yok	176	3,688	0,475	1,006	0,404	
	1500 Tl Ve Altı	56	3,745	0,590			
	1501-2500 Tl	59	3,680	0,352			
	2501-3500 Tl	66	3,589	0,336			
	3501 Ve üzeri	79	3,665	0,406			

Tablo 4.10'deki analiz sonuçları incelendiğinde; anne gelir düzeyine göre annenin öz yeterlik alt boyutu olan **disiplin** anlamlı farklılık göstermektedir ($F=2,618$;

$p=0,035<0.05$). Farkın nedeni; geliri olmayan annelerin disiplin puanlarının ($\bar{x}=3,266$), gelir düzeyi 2501-3500 TL olan annelerin disiplin puanlarından ($\bar{x}=3,042$) yüksek olmasıdır. Gelir düzeyi 1500 TL ve altı olan annelerin disiplin puanlarının ($\bar{x}=3,382$), gelir düzeyi 2501-3500 TL olan annelerin disiplin puanlarından ($\bar{x}=3,042$) yüksek olmasıdır. Gelir düzeyi 1500 TL ve altı olan annelerin disiplin puanlarının ($\bar{x}=3,382$), gelir düzeyi 3501 ve üzeri olan annelerin disiplin puanlarından ($\bar{x}=3,073$) yüksek olmasıdır. Yani; düşük gelir düzeyine sahip annelerin öz yeterlik alt boyutu olan disiplin puanları, yüksek gelire sahip olan annelerin disiplin puanlarından daha yüksektir. Yani; annenin gelir düzeyi düştükçe, disiplin puanı artmaktadır.

Anne gelir düzeyine göre annenin öz yeterlik alt boyutu olan **sağlık** anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3,714$; $p=0,006<0.05$). Farkın nedeni; gelir düzeyi 1500 TL ve altı olan annelerin sağlık ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=1,982$), geliri olmayan annelerin sağlık ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=1,640$) yüksek olmasıdır. Gelir düzeyi 1500 TL ve altı olan annelerin sağlık ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=1,982$), gelir düzeyi 2501-3500 TL olan annelerin sağlık ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=1,455$) yüksek olmasıdır. Gelir düzeyi 1500 TL ve altı olan annelerin sağlık ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=1,982$), gelir düzeyi 3501 ve üzeri olan annelerin sağlık ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=1,591$) yüksek olmasıdır. Yani; annenin gelir düzeyi anne öz yeterlik alt boyutu olan sağlık düzeyini etkilemektedir.

Anne gelir düzeyine göre anne öz yeterlik alt boyutları olan ilgi, bakım, katılım, öz yeterlik genel puanlarında farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). Yani, annenin gelir düzeyi, öz yeterlik tanımlayıcı özelliği olan ilgi, bakım, katılımı etkilememektedir.

Tablo 4.11. Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
İlgi	Kız	224	5,067	0,739	1,069	0,286
	Erkek	212	4,987	0,822		
Disiplin	Kız	224	3,156	0,745	-1,703	0,089
	Erkek	212	3,280	0,774		
Bakım	Kız	224	5,455	0,692	0,704	0,482
	Erkek	212	5,403	0,847		
Katılım	Kız	224	2,632	0,934	-0,470	0,639
	Erkek	212	2,676	1,021		
Sağlık	Kız	224	1,671	0,732	0,409	0,683
	Erkek	212	1,640	0,859		
Öz Yeterlik Genel	Kız	224	3,671	0,441	-0,203	0,839
	Erkek	212	3,679	0,454		

Tablo 4.11'deki analiz sonuçları incelendiğinde; anne öz yeterlik alt boyutları olan ilgi, disiplin, bakım, katılım, sağlık, öz yeterlik genel puanları çocuğun cinsiyetine göre

anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Yani; çocuğun cinsiyeti annelerin ilgi, bakım, katılım, sağlık ve öz yeterlik düzeylerini etkilememektedir.

Tablo 4.12. Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Annenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
İlgi	1 Çocuk	111	5,167	0,690	9,054	0,000	1>3 2>3
	2 Çocuk	259	5,059	0,684			
	3 Çocuk Ve üstü	66	4,674	1,120			
Disiplin	1 Çocuk	111	3,180	0,742	0,499	0,607	
	2 Çocuk	259	3,212	0,768			
	3 Çocuk Ve üstü	66	3,297	0,771			
Bakım	1 Çocuk	111	5,466	0,699	4,099	0,017	1>3 2>3
	2 Çocuk	259	5,478	0,649			
	3 Çocuk Ve üstü	66	5,182	1,186			
Katılım	1 Çocuk	111	2,423	0,936	6,757	0,001	2>1 3>1 3>2
	2 Çocuk	259	2,671	0,968			
	3 Çocuk Ve üstü	66	2,970	0,995			
Sağlık	1 Çocuk	111	1,538	0,670	3,523	0,030	3>1
	2 Çocuk	259	1,654	0,780			
	3 Çocuk Ve üstü	66	1,864	0,994			
Öz Yeterlik Genel	1 Çocuk	111	3,637	0,403	0,606	0,546	
	2 Çocuk	259	3,693	0,399			
	3 Çocuk Ve üstü	66	3,669	0,650			

Tablo 4.12'deki analiz sonuçları incelendiğinde; annenin sahip olduğu çocuk sayısına göre anne öz yeterlik alt boyutu olan **ilgi** anlamlı farklılık göstermektedir ($F=9,054$; $p=0,000<0,05$). Farkın nedeni; 1 çocuğa sahip annelerin ilgi ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=5,167$), 3 ve üstü çocuğa sahip annelerin ilgi ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=4,674$) yüksek olmasıdır. 2 çocuğa sahip annelerin ilgi ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=5,059$), 3 ve üstü çocuğa sahip annelerin ilgi ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=4,674$) yüksek olmasıdır. Yani, daha az sayıda çocuğa sahip annelerin öz yeterlik tanımlayıcı özelliği olan ilgi düzeyleri, çocuk sayısı çok olan annelerin ilgi düzeylerinden daha yüksektir.

Annenin sahip olduğu çocuk sayısına göre anne öz yeterlik alt boyutu olan **bakım** anlamlı farklılık göstermektedir ($F=4,099$; $p=0,017<0,05$). Farkın nedeni; 1 çocuğa sahip annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=5,466$), 3 ve üstü çocuğa sahip annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=5,182$) yüksek olmasıdır. 2 çocuğa sahip annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=5,478$), 3 ve üstü çocuğa sahip annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=5,182$) yüksek olmasıdır. Yani, daha

az sayıda çocuğa sahip annelerin öz yeterlik tanımlayıcı özelliği olan bakım düzeyleri, çocuk sayısı çok olan annelerin bakım düzeylerinden daha yüksektir.

Annenin sahip olduğu çocuk sayısına göre öz yeterlik alt boyutu olan **katılım** anlamlı farklılık göstermektedir ($F=6,757$; $p=0,001<0.05$). Farkın nedeni; 2 çocuğa sahip annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=2,671$), 1 çocuğa sahip annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=2,423$) yüksek olmasıdır. 3 ve üstü çocuğa sahip annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=2,970$), 1 çocuğa sahip annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=2,423$) yüksek olmasıdır. 3 ve üstü çocuğa sahip annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=2,970$), 2 çocuğa sahip annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=2,671$) yüksek olmasıdır. Yani, daha az sayıda çocuğa sahip annelerin öz yeterlik tanımlayıcı özelliği olan katılım düzeyleri, çocuk sayısı çok olan annelerin katılım düzeylerinden daha yüksektir.

Annenin sahip olduğu çocuk sayısına göre anne öz yeterlik alt boyutu olan **sağlık** anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3,523$; $p=0,030<0.05$). Farkın nedeni; 3 ve üstü çocuğa sahip sağlık ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=1,864$), 1 çocuğa sahip annelerin sağlık ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=1,538$) yüksek olmasıdır. Yani, daha az sayıda çocuğa sahip annelerin öz yeterlik tanımlayıcı özelliği olan sağlık düzeyleri, çocuk sayısı çok olan annelerin sağlık düzeylerinden daha yüksektir.

Anne öz yeterlik alt boyutu olan disiplin ve öz yeterlik genel puanları annenin sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). Yani, annenin sahip olduğu çocuk sayısı, annelerin öz yeterlik tanımlayıcı özelliği olan disiplin ve öz yeterlik düzeylerini etkilememektedir.

Tablo 4.13. Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Anne Meslek Sahibi Olma Durumuna Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	Ss	t	p																																																				
İlgi	Mesleğe Sahip	277	5,099	0,673	2,529*	0,021																																																				
	Mesleğe Sahip Değil	159	4,904	0,928			Disiplin	Mesleğe Sahip	277	3,111	0,721	-3,874*	0,000	Mesleğe Sahip Değil	159	3,400	0,796	Bakım	Mesleğe Sahip	277	5,496	0,624	2,352*	0,037	Mesleğe Sahip Değil	159	5,316	0,967	Katılım	Mesleğe Sahip	277	2,511	0,892	-4,087*	0,000	Mesleğe Sahip Değil	159	2,901	1,066	Sağlık	Mesleğe Sahip	277	1,550	0,706	-3,729*	0,001	Mesleğe Sahip Değil	159	1,841	0,903	Öz Yeterlik Genel	Mesleğe Sahip	277	3,631	0,367	-2,695*	0,016	Mesleğe Sahip Değil
Disiplin	Mesleğe Sahip	277	3,111	0,721	-3,874*	0,000																																																				
	Mesleğe Sahip Değil	159	3,400	0,796			Bakım	Mesleğe Sahip	277	5,496	0,624	2,352*	0,037	Mesleğe Sahip Değil	159	5,316	0,967	Katılım	Mesleğe Sahip	277	2,511	0,892	-4,087*	0,000	Mesleğe Sahip Değil	159	2,901	1,066	Sağlık	Mesleğe Sahip	277	1,550	0,706	-3,729*	0,001	Mesleğe Sahip Değil	159	1,841	0,903	Öz Yeterlik Genel	Mesleğe Sahip	277	3,631	0,367	-2,695*	0,016	Mesleğe Sahip Değil	159	3,750	0,553								
Bakım	Mesleğe Sahip	277	5,496	0,624	2,352*	0,037																																																				
	Mesleğe Sahip Değil	159	5,316	0,967			Katılım	Mesleğe Sahip	277	2,511	0,892	-4,087*	0,000	Mesleğe Sahip Değil	159	2,901	1,066	Sağlık	Mesleğe Sahip	277	1,550	0,706	-3,729*	0,001	Mesleğe Sahip Değil	159	1,841	0,903	Öz Yeterlik Genel	Mesleğe Sahip	277	3,631	0,367	-2,695*	0,016	Mesleğe Sahip Değil	159	3,750	0,553																			
Katılım	Mesleğe Sahip	277	2,511	0,892	-4,087*	0,000																																																				
	Mesleğe Sahip Değil	159	2,901	1,066			Sağlık	Mesleğe Sahip	277	1,550	0,706	-3,729*	0,001	Mesleğe Sahip Değil	159	1,841	0,903	Öz Yeterlik Genel	Mesleğe Sahip	277	3,631	0,367	-2,695*	0,016	Mesleğe Sahip Değil	159	3,750	0,553																														
Sağlık	Mesleğe Sahip	277	1,550	0,706	-3,729*	0,001																																																				
	Mesleğe Sahip Değil	159	1,841	0,903			Öz Yeterlik Genel	Mesleğe Sahip	277	3,631	0,367	-2,695*	0,016	Mesleğe Sahip Değil	159	3,750	0,553																																									
Öz Yeterlik Genel	Mesleğe Sahip	277	3,631	0,367	-2,695*	0,016																																																				
	Mesleğe Sahip Değil	159	3,750	0,553																																																						

Tablo 4.13'teki analiz sonuçları incelendiğinde; annelerin meslek sahibi olma durumuna göre öz yeterlik alt boyutu olan **ilgi** ile ilgili yeterlik puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($t_{(436)}=2.529$; $p=0.021<0,05$). Meslek sahibi olan annelerin ilgi puanları ($\bar{x}=5,099$), meslek sahibi olmayan annelerin ilgi puanlarından ($\bar{x}=4,904$) yüksek bulunmuştur. Yani; meslek sahibi olan anneler, mesleğe sahip olmayan annelere göre daha ilgilidir.

Annelerin anne meslek sahibi olma durumuna göre **disiplin** puanları anlamlı farklılık göstermektedir($t_{(434)}=-3.874$; $p=0.000<0,05$). Meslek sahibi olmayan annelerin disiplin puanları ($\bar{x}=3,400$), meslek sahibi olan annelerin disiplin puanlarından ($\bar{x}=3,111$) yüksek bulunmuştur. Yani, meslek sahibi olmayan anneler meslek sahibi olan annelerden daha disiplinlidir.

Annelerin anne meslek sahibi olma durumuna göre **bakım** puanları anlamlı farklılık göstermektedir($t_{(434)}=2.352$; $p=0.037<0,05$). Meslek sahibi olan annelerin bakım puanları ($\bar{x}=5,496$), mesleğe sahibi olmayan annelerin bakım puanlarından ($\bar{x}=5,316$) yüksek bulunmuştur. Yani, meslek sahibi olan annelerin bakım puanları meslek sahibi olmayan annelerin bakım puanlarından daha yüksektir.

Annelerin anne meslek sahibi olma durumuna göre **katılım** puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($t_{(434)}=-4.087$; $p=0.000<0,05$). Mesleğe sahibi olmayan annelerin katılım puanları ($\bar{x}=2,901$), meslek sahibi olan annelerin katılım puanlarından ($\bar{x}=2,511$) yüksek bulunmuştur. Mesleğe sahip olmayan anneler mesleğe sahip olan annelerden daha katılımlıdır.

Annelerin anne meslek sahibi olma durumuna göre **sağlık** puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($t_{(434)}=-3.729$; $p=0.001<0,05$). Mesleğe sahibi olmayan annelerin sağlık puanları ($\bar{x}=1,841$), meslek sahibi olan annelerin sağlık puanlarından ($\bar{x}=1,550$) yüksek bulunmuştur. Yani, meslek sahibi olmayan annelerin sağlık puanı meslek sahibi olan annelerin sağlık puanından yüksektir.

Annelerin anne meslek sahibi olma durumuna göre **öz yeterlilik genel** puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($t_{(434)}=-2.695$; $p=0.016<0,05$). Mesleğe sahibi olmayan annelerin öz yeterlilik genel puanları ($\bar{x}=3,750$), meslek sahibi olan annelerin öz yeterlilik genel puanlarından ($\bar{x}=3,631$) yüksek bulunmuştur. Yani, meslek sahibi olmayan annelerin öz yeterlik genel puanları meslek sahibi olan annelerin öz yeterlik genel puanlarından yüksektir.

Tablo 4.14. Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Anne Öğrenim Düzeyine Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
İlgi	İlkokul Mezunu	50	4,855	1,179	2,781	0,041	4>1
	Ortaokul Mezunu	48	4,839	0,940			4>2
	Lise Mezunu	135	5,019	0,742			
	Lisans Ve üzeri	203	5,122	0,616			
Disiplin	İlkokul Mezunu	50	3,284	0,834	3,700	0,012	2>4
	Ortaokul Mezunu	48	3,454	0,820			3>4
	Lise Mezunu	135	3,283	0,747			
	Lisans Ve üzeri	203	3,100	0,722			
Bakım	İlkokul Mezunu	50	5,025	1,389	7,910	0,000	3>1
	Ortaokul Mezunu	48	5,214	1,042			4>1
	Lise Mezunu	135	5,489	0,536			3>2
	Lisans Ve üzeri	203	5,542	0,550			4>2
Katılım	İlkokul Mezunu	50	2,995	1,111	7,739	0,000	2>3
	Ortaokul Mezunu	48	3,031	1,092			1>4
	Lise Mezunu	135	2,694	0,924			2>4
	Lisans Ve üzeri	203	2,452	0,897			3>4
Sağlık	İlkokul Mezunu	50	2,060	1,193	7,543	0,000	1>3
	Ortaokul Mezunu	48	1,799	0,762			1>4
	Lise Mezunu	135	1,679	0,772			2>4
	Lisans Ve üzeri	203	1,507	0,647			3>4
Öz Yeterlik Genel	İlkokul Mezunu	50	3,705	0,759	1,738	0,159	
	Ortaokul Mezunu	48	3,750	0,549			
	Lise Mezunu	135	3,713	0,419			
	Lisans Ve üzeri	203	3,624	0,314			

Tablo 4.14'teki analiz sonuçları incelendiğinde; anne öğrenim düzeyine göre anne öz yeterlik alt boyutu olan **ilgi** anlamlı farklılık göstermektedir ($F=2,781$; $p=0,041<0.05$). Farkın nedeni; öğrenim düzeyi lisans ve üzeri olan annelerin ilgi ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=5,122$), öğrenim düzeyi ilkokul mezunu olan annelerin ilgi ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=4,855$) yüksek olmasıdır. Öğrenim düzeyi lisans ve üzeri olan annelerin ilgi ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=5,122$), öğrenim düzeyi ortaokul mezunu olan annelerin ilgi ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=4,839$) yüksek olmasıdır. Yani, öğrenim düzeyi yüksek annelerin öz yeterlik tanımlayıcı özelliği olan ilgi düzeyleri, öğrenim düzeyi düşük olan annelerin ilgi düzeylerinden daha yüksektir.

Anne öğrenim düzeyine göre anne öz yeterlik alt boyutu olan **disiplin** anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3,700$; $p=0,012<0.05$). Farkın nedeni; öğrenim düzeyi ortaokul mezunu olan annelerin disiplin puanlarının ($\bar{x}=3,454$), öğrenim düzeyi lisans ve üzeri olan annelerin disiplin puanlarından ($\bar{x}=3,100$) yüksek olmasıdır. Öğrenim düzeyi lise mezunu olan annelerin disiplin puanlarının

($\bar{x}=3,283$), öğrenim düzeyi lisans ve üzeri olan annelerin disiplin puanlarından ($\bar{x}=3,100$) yüksek olmasıdır. Yani, öğrenim düzeyi düşük annelerin öz yeterlik tanımlayıcı özelliği olan disiplin düzeyleri, öğrenim düzeyi yüksek olan annelerin disiplin düzeylerinden daha yüksektir.

Anne öğrenim düzeyine göre anne öz yeterlik alt boyutu olan **bakım** anlamlı farklılık göstermektedir ($F=7,910$; $p=0,000<0.05$). Farkın nedeni; öğrenim düzeyi lise mezunu olan annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=5,489$), öğrenim düzeyi ilkokul mezunu olan annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=5,025$) yüksek olmasıdır. Öğrenim düzeyi lisans ve üzeri olan annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=5,542$), öğrenim düzeyi ilkokul mezunu olan annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=5,025$) yüksek olmasıdır. Öğrenim düzeyi lise mezunu olan annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=5,489$), öğrenim düzeyi ortaokul mezunu olan annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=5,214$) yüksek olmasıdır. Öğrenim düzeyi lisans ve üzeri olan annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=5,542$), öğrenim düzeyi ortaokul mezunu olan annelerin bakım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=5,214$) yüksek olmasıdır. Yani; yüksek öğrenim düzeyine sahip annelerin öz yeterlik tanımlayıcı özelliği olan bakım düzeyleri, düşük öğrenim düzeyine sahip annelerin bakım düzeylerinden daha fazladır.

Anne öğrenim düzeyine göre anne öz yeterlik alt boyutu olan **katılım** anlamlı farklılık göstermektedir ($F=7,739$; $p=0,000<0.05$). Farkın nedeni; öğrenim düzeyi ortaokul mezunu olan annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=3,031$), öğrenim düzeyi lise mezunu olan annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=2,694$) yüksek olmasıdır. Öğrenim düzeyi ilkokul mezunu olan annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=2,995$), öğrenim düzeyi lisans ve üzeri olan annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=2,452$) yüksek olmasıdır. Öğrenim düzeyi ortaokul mezunu olan annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=3,031$), öğrenim düzeyi lisans ve üzeri olan annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=2,452$) yüksek olmasıdır. Öğrenim düzeyi lise mezunu olan annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=2,694$), öğrenim düzeyi lisans ve üzeri olan annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=2,452$) yüksek olmasıdır. Yani; düşük öğrenim düzeyine sahip annelerin öz yeterlik tanımlayıcı özelliği olan katılım

düzeyleri, yüksek öğrenim düzeyine sahip annelerin katılım düzeylerinden daha fazladır.

Anne öğrenim düzeyine göre anne öz yeterlik alt boyutu olan **sağlık** anlamlı farklılık göstermektedir ($F=7,543$; $p=0,000<0,05$). Farkın nedeni; öğrenim düzeyi ilkököl mezunu olan annelerin sağlık ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=2,060$), öğrenim düzeyi lise mezunu olan annelerin sağlık ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=1,679$) yüksek olmasıdır. Öğrenim düzeyi ilkököl mezunu olan annelerin sağlık ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=2,060$), öğrenim düzeyi lisans ve üzeri olan annelerin sağlık ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=1,507$) yüksek olmasıdır. Öğrenim düzeyi ortaokul mezunu olan annelerin sağlık ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=1,799$), öğrenim düzeyi lisans ve üzeri olan annelerin sağlık ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=1,507$) yüksek olmasıdır. Öğrenim düzeyi lise mezunu olan annelerin sağlık ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=1,679$), öğrenim düzeyi lisans ve üzeri olan annelerin sağlık ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=1,507$) yüksek olmasıdır. Yani; düşük öğrenim düzeyine sahip annelerin öz yeterlik tanımlayıcı özelliği olan sağlık düzeyleri, yüksek öğrenim düzeyine sahip annelerin sağlık düzeylerinden daha fazladır. Annelerin öz yeterlik genel puanları anne öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Yani öğrenim düzeyi, annelerin öz yeterlik düzeylerini etkilememektedir.

Tablo 4.15. Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Anne Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
İlgi	Çalışıyor	171	5,066	0,626	0,810	0,387
	Çalışmıyor	265	5,004	0,866		
Disiplin	Çalışıyor	171	3,077	0,696	-3,100*	0,002
	Çalışmıyor	265	3,306	0,789		
Bakım	Çalışıyor	171	5,444	0,610	0,313	0,754
	Çalışmıyor	265	5,421	0,860		
Katılım	Çalışıyor	171	2,564	0,920	-1,527	0,127
	Çalışmıyor	265	2,710	1,008		
Sağlık	Çalışıyor	171	1,560	0,705	-2,043*	0,042
	Çalışmıyor	265	1,718	0,844		
Öz Yeterlik Genel	Çalışıyor	171	3,618	0,372	-2,136*	0,024
	Çalışmıyor	265	3,711	0,486		

Tablo 4.15'teki analiz sonuçları incelendiğinde; annelerin çalışma durumuna göre öz yeterlik alt boyutu olan **disiplin** puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($t_{(436)}=-3,100$; $p=0,002<0,05$). Çalışmayan annelerin disiplin puanları ($\bar{x}=3,306$), çalışan annelerin disiplin puanlarından ($\bar{x}=3,077$) yüksek bulunmuştur. Yani; çalışmayan annelerin disiplin düzeyleri, çalışan annelerin disiplin düzeylerinden daha fazladır.

Annelerin çalışma durumuna göre öz yeterlik alt boyutu olan **sağlık** ile ilgili yeterlik puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($t_{(436)}=-2.043$; $p=0.042<0,05$). Çalışmayan annelerin sağlık puanları ($\bar{x}=1,718$), çalışan annelerin sağlık puanlarından ($\bar{x}=1,560$) yüksek bulunmuştur. Yani; çalışmayan annelerin sağlık alt boyutundaki puanları, çalışan annelerinkinden daha fazladır.

Annelerin çalışma durumuna göre öz yeterlik alt boyutu olan **öz yeterlik genel** puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($t_{(436)}=-2.136$; $p=0.024<0,05$). Çalışmayan annelerin öz yeterlik genel puanları ($\bar{x}=3,711$), çalışan annelerin öz yeterlik genel puanlarından ($\bar{x}=3,618$) yüksek bulunmuştur. Yani; çalışmayan annelerin öz yeterlik genel alt boyutundaki puanları, çalışan annelerinkinden daha fazladır.

Anne öz yeterlik alt boyutları olan ilgi, bakım, katılım puanları anne çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Yani; annelerin çalışma durumu annelerin öz yeterlik tanımlayıcı özelliği olan ilgi, bakım, katılım düzeylerini etkilememektedir.

Tablo 4.16. Anne Öz Yeterlik Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Çocuğun Doğum Sırasına Göre Dağılımı

Grup		N	Ort	Ss	F	p	Fark
İlgi	Birinci çocuk	231	5,129	0,706	5,867	0,003	1>2 1>3
	İkinci çocuk	160	4,967	0,775			
	Üçüncü Çocuk Ve Sonrası	45	4,728	1,047			
Disiplin	Birinci çocuk	231	3,220	0,770	0,443	0,642	
	İkinci çocuk	160	3,186	0,771			
	Üçüncü Çocuk Ve Sonrası	45	3,307	0,688			
Bakım	Birinci çocuk	231	5,481	0,645	1,864	0,156	
	İkinci çocuk	160	5,409	0,821			
	Üçüncü Çocuk Ve Sonrası	45	5,244	1,103			
Katılım	Birinci çocuk	231	2,524	0,959	5,320	0,005	2>1 3>1
	İkinci çocuk	160	2,750	0,962			
	Üçüncü Çocuk Ve Sonrası	45	2,972	1,023			
Sağlık	Birinci çocuk	231	1,593	0,741	2,543	0,080	
	İkinci çocuk	160	1,685	0,788			
	Üçüncü Çocuk Ve Sonrası	45	1,874	1,033			
Öz Yeterlik Genel	Birinci çocuk	231	3,671	0,393	0,064	0,938	
	İkinci çocuk	160	3,675	0,488			
	Üçüncü Çocuk Ve Sonrası	45	3,697	0,553			

Tablo 14.16'daki analiz sonuçları incelendiğinde; çocuğun doğum sırasına göre anne öz yeterlik alt boyutu olan **ilgi** anlamlı farklılık göstermektedir ($F=5,867$; $p=0,003<0,05$). Farkın nedeni; çocuğun doğum sırasına göre birinci çocuğu olan annelerin ilgi ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=5,129$), çocuğun doğum sırasına göre ikinci çocuğu olan annelerin ilgi ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=4,967$) yüksek olmasıdır. Çocuğun doğum sırasına göre birinci çocuğu olan annelerin ilgi puanlarının ($\bar{x}=5,129$), çocuğun

doğum sırasına göre üçüncü çocuğu ve sonrası olan annelerin ilgi ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=4,728$) yüksek olmasıdır. Yani; kardeşlerine göre önce doğan çocukların anneleri, kardeşlerine göre sonra doğan çocukların annelerinden daha ilgilidir.

Çocuğun doğum sırasına göre öz yeterlik alt boyutu olan **katılım** anlamlı farklılık göstermektedir ($F=5,320$; $p=0,005<0.05$). Farkın nedeni; çocuğun doğum sırasına göre ikinci çocuğu olan annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=2,750$), çocuğun doğum sırasına göre birinci çocuğu olan annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=2,524$) yüksek olmasıdır. Çocuğun doğum sırasına göre üçüncü çocuğu ve sonrası olan annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarının ($\bar{x}=2,972$), çocuğun doğum sırasına göre birinci çocuğu olan annelerin katılım ile ilgili yeterlik puanlarından ($\bar{x}=2,524$) yüksek olmasıdır. Yani; kardeşlerine göre sonra doğan çocukların anneleri, kardeşlerine göre önce doğan çocukların annelerinden daha fazla katılımlıdır.

Anne öz yeterlik alt boyutları olan disiplin, bakım, sağlık, öz yeterlik genel puanları çocuğun doğum sırasına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). Yani çocuğun doğum sırası, öz yeterlik tanımlayıcı özelliği olan disiplin, katılım, sağlık ve öz yeterlik düzeylerini etkilememektedir.

4.3. 60-66 AYLIK ÇOCUĞUN KENDİLİK ALGISININ ANNENİN TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.17. Çocuğun Kendilik Algısı Puan Ortalamasının Annenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Fiziksel Yeterlik	1 Çocuk	111	1,441	2,275	2,139	0,119
	2 Çocuk	259	1,197	2,138		
	3 Çocuk Ve üstü	66	0,758	1,806		
Akademik Yeterlik	1 Çocuk	111	0,865	1,365	2,139	0,119
	2 Çocuk	259	0,718	1,283		
	3 Çocuk Ve üstü	66	0,455	1,084		
Sosyal Yeterlik	1 Çocuk	111	1,441	2,275	2,139	0,119
	2 Çocuk	259	1,197	2,138		
	3 Çocuk Ve üstü	66	0,758	1,806		
Anne Kabulü	1 Çocuk	111	0,865	1,365	2,336	0,098
	2 Çocuk	259	0,710	1,272		
	3 Çocuk Ve üstü	66	0,439	1,054		
Kendilik Algısı Toplam	1 Çocuk	111	4,613	7,280	2,176	0,115
	2 Çocuk	259	3,822	6,827		
	3 Çocuk Ve üstü	66	2,409	5,746		

Tablo 4.17'deki analiz sonuçları incelendiğinde; çocukların kendilik algısı alt boyutları olan fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü, kendilik algısı toplam puanları annelerin sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). Yani; annenin sahip olduğu çocuk sayısı çocukların fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü ve kendilik algısı düzeylerini etkilememektedir.

Tablo 4.18. Çocuğun Kendilik Algısına İlişkin Puan Ortalamasının Annenin Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Fiziksel Yeterlik	Geliri Yok	176	1,165	2,120	0,357	0,839
	1500 Tl Ve Altı	56	1,071	2,070		
	1501-2500 Tl	59	1,017	2,030		
	2501-3500 Tl	66	1,288	2,203		
	3501 Ve üzeri	79	1,392	2,256		
Akademik Yeterlik	Geliri Yok	176	0,699	1,272	0,357	0,839
	1500 Tl Ve Altı	56	0,643	1,242		
	1501-2500 Tl	59	0,610	1,218		
	2501-3500 Tl	66	0,773	1,322		
	3501 Ve üzeri	79	0,835	1,353		
Sosyal Yeterlik	Geliri Yok	176	1,165	2,120	0,357	0,839
	1500 Tl Ve Altı	56	1,071	2,070		
	1501-2500 Tl	59	1,017	2,030		
	2501-3500 Tl	66	1,288	2,203		
	3501 Ve üzeri	79	1,392	2,256		
Anne Kabulü	Geliri Yok	176	0,688	1,255	0,408	0,803
	1500 Tl Ve Altı	56	0,643	1,242		
	1501-2500 Tl	59	0,593	1,191		
	2501-3500 Tl	66	0,773	1,322		
	3501 Ve üzeri	79	0,835	1,353		
Kendilik Algısı Toplam	Geliri Yok	176	3,716	6,763	0,366	0,833
	1500 Tl Ve Altı	56	3,429	6,625		
	1501-2500 Tl	59	3,237	6,463		
	2501-3500 Tl	66	4,121	7,050		
	3501 Ve üzeri	79	4,456	7,218		

Tablo 4.18'deki analiz sonuçları incelendiğinde; çocukların kendilik algısı alt boyutları olan fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü, kendilik algısı toplam puanları annelerin gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). Yani; annelerin gelir düzeyi çocukların fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü ve kendilik algısı düzeylerini etkilememektedir.

Tablo 4.19. Çocuğun Kendilik Algısına İlişkin Puan Ortalamasının Annenin Yaşına Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Fiziksel Yeterlik	26-30 Yaş	85	0,941	1,966	0,589	0,623
	31-35 Yaş	155	1,258	2,177		
	36-40 Yaş	138	1,196	2,141		
	41-45 Yaş	58	1,379	2,254		
Akademik Yeterlik	26-30 Yaş	85	0,565	1,180	0,589	0,623
	31-35 Yaş	155	0,755	1,306		
	36-40 Yaş	138	0,717	1,284		
	41-45 Yaş	58	0,828	1,353		
Sosyal Yeterlik	26-30 Yaş	85	0,941	1,966	0,589	0,623
	31-35 Yaş	155	1,258	2,177		
	36-40 Yaş	138	1,196	2,141		
	41-45 Yaş	58	1,379	2,254		
Anne Kabulü	26-30 Yaş	85	0,565	1,180	0,555	0,645
	31-35 Yaş	155	0,755	1,306		
	36-40 Yaş	138	0,703	1,264		
	41-45 Yaş	58	0,810	1,331		
Kendilik Algısı Toplam	26-30 Yaş	85	3,012	6,292	0,582	0,627
	31-35 Yaş	155	4,026	6,966		
	36-40 Yaş	138	3,812	6,825		
	41-45 Yaş	58	4,397	7,187		

Tablo 4.19'deki analiz sonuçları incelendiğinde; çocukların kendilik algısı alt boyutları olan fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü, kendilik algısı toplam puanları annelerin yaşına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). Yani; annelerin yaşı çocukların fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü ve kendilik algısı düzeylerini etkilememektedir.

Tablo 4.20. Çocuğun Kendilik Algısına İlişkin Puan Ortalamasının Annenin Meslek Sahibi Olma Durumuna Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Fiziksel Yeterlik	Mesleğe Sahip	277	1,426	2,262	3,043	0,001
	Mesleğe Sahip Değil	159	0,786	1,826		
Akademik Yeterlik	Mesleğe Sahip	277	0,856	1,357	3,043	0,001
	Mesleğe Sahip Değil	159	0,472	1,096		
Sosyal Yeterlik	Mesleğe Sahip	277	1,426	2,262	3,043	0,001
	Mesleğe Sahip Değil	159	0,786	1,826		
Anne Kabulü	Mesleğe Sahip	277	0,845	1,344	2,978	0,002
	Mesleğe Sahip Değil	159	0,472	1,096		
Kendilik Algısı Toplam	Mesleğe Sahip	277	4,552	7,221	3,032	0,001
	Mesleğe Sahip Değil	159	2,516	5,843		

Tablo 4.20'deki analiz sonuçları incelendiğinde; annenin meslek sahibi olma durumuna göre çocuğun kendilik algısı alt boyutu olan **fiziksel yeterlik** puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($t_{(436)}=3.043$; $p=0.001<0,05$). Meslek sahibi olan annelerin çocuklarının fiziksel yeterlik puanları ($\bar{x}=1,426$), meslek sahibi olmayan annelerin çocuklarının fiziksel yeterlik puanlarından ($\bar{x}=0,786$) yüksek bulunmuştur. Yani; annesi meslek sahibi olan annelerin çocuklarının fiziksel yeterlik düzeyleri, annesi meslek sahibi olmayan annelerin çocuklarının fiziksel yeterlik düzeylerinden daha yüksektir.

Annenin meslek sahibi olma durumuna göre çocuğun kendilik algısı alt boyutu olan **akademik yeterlik** puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($t_{(436)}=3.043$; $p=0.001<0,05$). Meslek sahibi olan annelerin çocuklarının akademik yeterlik puanları ($\bar{x}=0,856$), meslek sahibi olmayan annelerin çocuklarının akademik yeterlik puanlarından ($\bar{x}=0,472$) yüksek bulunmuştur. Yani; annesi meslek sahibi olan annelerin çocukların akademik yeterlik düzeyleri, annesi meslek sahibi olmayan annelerin çocuklarının akademik yeterlik düzeylerinden daha yüksektir.

Annenin meslek sahibi olma durumuna göre çocuğun kendilik algısı alt boyutu olan **sosyal yeterlik** puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($t_{(436)}=3.043$; $p=0.001<0,05$). Meslek sahibi olan annelerin çocuklarının sosyal yeterlik puanları ($\bar{x}=1,426$), meslek sahibi olmayan annelerin çocuklarının sosyal yeterlik puanlarından ($\bar{x}=0,786$) yüksek bulunmuştur. Yani; annesi meslek sahibi olan annelerin çocukların sosyal yeterlik düzeyleri, annesi meslek sahibi olmayan çocuklarının sosyal yeterlik düzeylerinden daha yüksektir.

Annenin meslek sahibi olma durumuna göre çocuğun kendilik algısı alt boyutu olan **anne kabulü** puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($t_{(436)}=2.978$; $p=0.002<0,05$). Meslek sahibi olan annelerin çocuklarının anne kabulü puanları ($\bar{x}=0,845$), meslek sahibi olmayan annelerin çocuklarının anne kabulü puanlarından ($\bar{x}=0,472$) yüksek bulunmuştur. Yani; annesi meslek sahibi olan annelerin çocuklarının anne kabulü düzeyleri, annesi meslek sahibi olmayan annelerin çocuklarının anne kabulü düzeylerinden daha yüksektir.

Annenin meslek sahibi olma durumuna göre çocuğun kendilik algısı alt boyutu olan **kendilik algısı toplam** puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($t_{(436)}=3.032$; $p=0.001<0,05$). Meslek sahibi olan annelerin çocuklarının kendilik algısı toplam

puanları ($\bar{x}=4,552$), meslek sahibi olmayan annelerin çocuklarının kendilik algısı toplam puanlarından ($\bar{x}=2,516$) yüksek bulunmuştur. Yani; annesi meslek sahibi olan çocukların kendilik algısı düzeyleri, annesi meslek sahibi olmayan çocuklarının kendilik algısı düzeylerinden daha yüksektir.

Tablo 4.21. Çocuğun Kendilik Algısına İlişkin Puan Ortalamasının Annenin Öğrenim Düzeyine Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Fiziksel Yeterlik	İlkokul Mezunu	50	0,700	1,753	2,573	0,054
	Ortaokul Mezunu	48	1,042	2,052		
	Lise Mezunu	135	1,000	2,007		
	Lisans Ve üzeri	203	1,478	2,287		
Akademik Yeterlik	İlkokul Mezunu	50	0,420	1,052	2,573	0,054
	Ortaokul Mezunu	48	0,625	1,231		
	Lise Mezunu	135	0,600	1,204		
	Lisans Ve üzeri	203	0,887	1,372		
Sosyal Yeterlik	İlkokul Mezunu	50	0,700	1,753	2,573	0,054
	Ortaokul Mezunu	48	1,042	2,052		
	Lise Mezunu	135	1,000	2,007		
	Lisans Ve üzeri	203	1,478	2,287		
Anne Kabulü	İlkokul Mezunu	50	0,420	1,052	2,400	0,067
	Ortaokul Mezunu	48	0,625	1,231		
	Lise Mezunu	135	0,600	1,204		
	Lisans Ve üzeri	203	0,872	1,355		
Kendilik Algısı Toplam	İlkokul Mezunu	50	2,240	5,608	2,541	0,056
	Ortaokul Mezunu	48	3,333	6,567		
	Lise Mezunu	135	3,200	6,424		
	Lisans Ve üzeri	203	4,714	7,297		

Tablo 4.21'deki analiz sonuçları incelendiğinde; çocukların kendilik algısı alt boyutları olan fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü, kendilik algısı toplam puanları annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). Yani; annenin öğrenim düzeyi çocukların fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü ve kendilik algısı düzeylerini etkilememektedir.

Tablo 4.22. Çocuğun Kendilik Algısına İlişkin Puan Ortalamasının Çocuğun Doğum Sırasına Göre Dağılımı

Grup		N	Ort	Ss	F	p
Fiziksel Yeterlik	Birinci çocuk	231	1,407	2,253	2,510	0,082
	İkinci çocuk	160	0,938	1,958		
	Üçüncü Çocuk Ve Sonrası	45	1,000	2,023		
Akademik Yeterlik	Birinci çocuk	231	0,844	1,352	2,510	0,082
	İkinci çocuk	160	0,563	1,175		
	Üçüncü Çocuk Ve Sonrası	45	0,600	1,214		
Sosyal Yeterlik	Birinci çocuk	231	1,407	2,253	2,510	0,082
	İkinci çocuk	160	0,938	1,958		
	Üçüncü Çocuk Ve Sonrası	45	1,000	2,023		
Anne Kabulü	Birinci çocuk	231	0,836	1,341	2,466	0,086
	İkinci çocuk	160	0,563	1,175		
	Üçüncü Çocuk Ve Sonrası	45	0,578	1,177		
Kendilik Algısı Toplam	Birinci çocuk	231	4,494	7,197	2,503	0,083
	İkinci çocuk	160	3,000	6,265		
	Üçüncü Çocuk Ve Sonrası	45	3,178	6,429		

Tablo 4.22'deki analiz sonuçları incelendiğinde; çocukların kendilik algısı alt boyutları olan fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü, kendilik algısı toplam puanları çocuğun doğum sırasına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). Yani; çocuğun doğum sırası çocukların fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü ve kendilik algısı düzeylerini etkilememektedir.

Tablo 4.23. Çocuğun Kendilik Algısına İlişkin Puan Ortalamasının Annenin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

Grup		N	Ort	Ss	t	p
Fiziksel Yeterlik	Çalışıyor	171	1,287	2,192	0,738	0,461
	Çalışmıyor	265	1,132	2,097		
Akademik Yeterlik	Çalışıyor	171	0,772	1,315	0,738	0,461
	Çalışmıyor	265	0,679	1,258		
Sosyal Yeterlik	Çalışıyor	171	1,287	2,192	0,738	0,461
	Çalışmıyor	265	1,132	2,097		
Anne Kabulü	Çalışıyor	171	0,772	1,315	0,834	0,405
	Çalışmıyor	265	0,668	1,241		
Kendilik Algısı Toplam	Çalışıyor	171	4,117	7,015	0,756	0,450
	Çalışmıyor	265	3,611	6,689		

Tablo 4.23'teki analiz sonuçları incelendiğinde; çocukların kendilik algısı alt boyutları olan fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü, kendilik algısı toplam puanları annenin çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Yani; annenin çalışma durumu çocukların fiziksel yeterlik,

akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü ve kendilik algısı düzeylerini etkilememektedir.

Tablo 4.24. Çocuğun Kendilik Algısına İlişkin Puan Ortalamasının Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Fiziksel Yeterlik	Kız	224	1,138	2,101	-0,546	0,586
	Erkek	212	1,250	2,170		
Akademik Yeterlik	Kız	224	0,683	1,261	-0,546	0,586
	Erkek	212	0,750	1,302		
Sosyal Yeterlik	Kız	224	1,138	2,101	-0,546	0,586
	Erkek	212	1,250	2,170		
Anne Kabulü	Kız	224	0,670	1,241	-0,660	0,510
	Erkek	212	0,750	1,302		
Kendilik Algısı Toplam	Kız	224	3,630	6,701	-0,567	0,571
	Erkek	212	4,000	6,945		

Tablo 4.24'deki analiz sonuçları incelendiğinde; çocukların kendilik algısı alt boyutları fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü, kendilik algısı toplam puanları çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Yani; çocuğun cinsiyeti çocukların fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü ve kendilik algısı düzeylerini etkilememektedir.

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, 60-66 ay çocukların kendilik algıları ile annelerinin öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla bağı olarak sırasıyla; çocuğun cinsiyeti, annenin yaşı, öğrenim düzeyi, çocuk sayısı, meslek sahip olma durumu, çalışma durumu, gelir düzeyi ve çocuğun doğum sırasına göre anne öz yeterlik ve çocukların kendilik algısı düzeylerine ilişkin bulgular tartışılmıştır.

Çalışmanın bu bölümü genel itibari ile üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada 60-66 ay çocukların kendilik algıları ve tanımlayıcı özellikleri farklı değişkenlere göre elde edilen bulgular doğrultusunda tartışılmıştır. İkinci aşamada anne öz yeterlik ve alt boyutları ile ilgili bulgular ve son aşamada ise çocukların kendilik algıları ile annelerinin öz yeterlikleri arasındaki ilişkiye yönelik ortaya çıkan bulgular tartışılmıştır.

5.1. 60-66 AYLIK ÇOCUKLARIN KENDİLİK ALGISI İLE ANNE ÖZ YETERLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİ BULGULARININ TARTIŞILMASI VE YORUMLANMASI

Araştırma sonucunda, anne öz yeterlik genel toplam puanı ile çocukların kendilik algısı toplam puanı arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi anlamlı bulunmamıştır ($F=0,002$; $p=0,961>0,050$) (Tablo 4.3). Bunun yanı sıra çocukların kendilik algısının alt boyutları olan fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü, kendilik algısı genel ayrı ayrı ele alınarak incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre; anne öz yeterlik alt boyutlarının çocukların kendilik alt boyutu olan fiziksel yeterlik ($F=1,308$; $p=0,260>0,050$) (Tablo 4.5) üzerine etkisi incelendiğinde, ilgi, disiplin, bakım, katılım, sağlık ile fiziksel yeterlik arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek için yapılan regresyon analizi anlamlı bulunmamıştır ($F=1,305$; $p=0,261>0,050$) (Tablo 4.4). Aynı şekilde öz yeterlik alt boyutlarının çocukların kendilik algısı alt boyutu olan akademik yeterlik ($F=1,308$; $p=0,260>0,050$) (Tablo 4.6), sosyal yeterlik ($F=1,308$; $p=0,260>0,050$) (Tablo 4.7), anne kabulü ($F=1,290$; $p=0,267>0,050$) (Tablo 4.8) üzerine etkisi incelendiğinde de ilgi, disiplin, bakım, katılım, sağlık ile akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek için yapılan regresyon analizi anlamlı bulunmamıştır.

Konu ile ilgili literatür incelendiğinde; kendilik algısı alt boyutu olan fiziksel yeterlik ve akademik yeterlik ile anne öz yeterlik üzerine yapılmış araştırmalara rastlanmamıştır. Ancak araştırmaların genellikle çocukların öz yeterlikleri üzerine yapıldığı görülmüştür. Bu sebeple çocukların öz yeterlikleriyle ilgili daha önce yapılmış araştırmalar incelenmiştir. Bu çocukların ileride anne ve baba olacakları düşünülürse çocuklarının gelişimlerini izleme açısından kendilerini yeterli hissedeceği, bu doğrultuda çocuklarının gelişimlerine olumlu yönde katkı sağlayacağı söylenebilir.

Çocukların **fiziksel yeterliklerine** olumlu yönde katkı sağlamak amacıyla; çocukların spor alanları ile ilgileniyor olması fiziksel gelişimlerini ve yeterliklerine etki edeceği söylenebilir. İleride ergenlik dönemine ulaşacak olan 60-66 aylık çocukların ergenlik döneminde fiziksel yeterliklerini pekiştireceği düşüncesiyle 12-15 yaş arası çocuklarla çalışılmış araştırmaya yer verilmiştir. Bu açıdan incelendiğinde; Gün (2006), spor yapan ve spor yapmayan 12-14 yaş aralığındaki ergenlerin, benlik saygıları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için yaptığı çalışmada spor yapma ile benlik saygısı arasında pozitif anlamlı ilişki olduğu, spor yapmanın benlik saygısını yükseltmede yararlı olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bu sonucu destekleyen Yürük Bal (2015), spor yapmanın ergenlerin benlik saygısı ve öz yeterliklerine etkisini incelediği araştırmasında spor yapan ergenlerin benlik saygısının spor yapmayan ergenlerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çocukların çok küçük yaşlarda spor aktiviteleriyle tanışması onların kas gelişimlerine katkı sağlayarak fiziksel açıdan yeterli düzeye ulaşmasını sağlamaktadır. Bu doğrultuda çocukların gerekli olan fiziksel yeterlik düzeyine ulaşmasında annenin öz yeterliklerinin etkisi olmayabilir. Çocukların kendi performanslarını ortaya koyarak başarılı olacağına inancı, annenin kendini yeterli hissetmesinden çok daha etkili olabilir.

Çocukların kendilik algısı alt boyutu olan **akademik yeterliği** çocukların öz yeterliliği açısından değerlendirildiğinde; Schunk (1986), matematik öğrenimi sırasında başarı için görev stratejilerinin ve niteliklerinin çocukların öz-yeterlik ve becerilerini nasıl etkilediğini belirlemeyi amaçladığı çalışmada öz yeterlik ile akademik performans arasında pozitif ilişki saptamıştır. Bu bulguyu destekleyen Williams-Daugerty (2003), algılanan öz-yeterlik ve okul performansı arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında da çocukların öz yeterlikleri ile akademik yeterlikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Kişinin kendi performansını sergileyebilme

(başarılı bir şekilde) becerisine olan inancı onun eğitim hayatı boyunca akademik olarak başarılı olmasına etki edebilir. Beyin jimnastiği yaptırarak bireylerin bilişsel becerilerinin gelişiminde zekâ oyunlarının etkisi oldukça önemlidir (Ott ve Pozzi, 2012). Çocukların erken yaşlarda ebeveynleri tarafından zeka (akıl) oyunlarına yönlendirilmesi, ebeveynler tarafından okul öncesi kurumların öneminin anlaşılması ve çocukların erken yaşlardan başlayarak okul öncesi eğitimden faydalanmaları çocukların akademik yeterlik düzeyine etki ettiği söylenebilir. Bu noktada mevcut araştırmanın bulgusuna yönelik çocuğun öz yeterliğinin akademik yeterliğine olan etkisi, anne öz yeterliğin çocuğun akademik yeterliğine olan etkisinden çok daha fazla olduğu söylenebilir.

Sosyal duygusal uyum becerileri yüksek kişilerin **sosyal yeterliğe** sahip olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda sosyal beceriler açısından literatür incelendiğinde; Kotil (2010), 5 yaş çocuklarının sosyal duygusal uyum düzeyleri ile annelerinin öz yeterliklerini incelediği araştırmasında yüksek ebeveyn öz yeterliğine sahip annelerin çocuklarının daha yüksek sosyal-duygusal uyum düzeylerine sahip oldukları sonucunu elde etmiştir. Aynı zamanda Ebeveyn öz yeterliği, yakın çevresi ile kuran çocuğun sosyalleşmesini etkileyen bir unsurdur. Bu özelliklere yüksek düzeyde sahip ebeveynlerin çocuklarının sosyal yeterliğini olumlu etkilediği belirtilmektedir (Swick & Hassell, 1990). Bohlin ve Hagekull (1987) ebeveyn etkinliğinin okul öncesi dönemde 2-5 yaş arası 62 çocuğun sosyal yetkinliğine olan ilişkisini incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre; ebeveynlik davranışı çocuğun sosyal-duygusal ve bilişsel gelişimini de etkilemektedir. Bohlin ve Hagekull (1987)'un anne tutumları ve anne-bebek etkileşimi arasındaki ilişkiyi ele aldığı araştırmasında annenin yüksek ebeveyn öz yeterliği algısı ile bebekte gözlenen sosyal etkileşim arasında bir ilişki olduğunu saptamaktadır.

Bu çalışmada elde edilen bulgular yukarıda belirtilen araştırmaların bulgusu ile çelişmektedir. Bu bulguya yönelik araştırma verileri incelendiğinde, anne öz yeterlik puanı yüksek olduğu görülmektedir. Bu veriler ışığında, zaten yüksek olan çocukların kendilik algısının annenin öz yeterliğinden etkilenemeyeceği söylenebilir. Anne ve yakın çevresinin çocukların sosyal gelişimlerine olumlu etkisi olsa da, çocukların erken yaşlarda okul öncesi kurumuna başlaması, arkadaşları ile etkileşimleri, teknolojiyi kullanmayı erken yaşlarda başlaması, teknolojinin olumlu şekilde kullanmaları, kitle iletişim araçlarının etkisi ve kolay ulaşılabilirliği, eğitici program ve çizgi filmlerin

fazlalığı gibi etkenler çocukların sosyal yeterlik düzeyinin yüksek oluşunu etkilemiş olabilir.

Konu ile ilgili daha önce yapılmış araştırmalar incelendiğinde; kendilik alt boyutu olan **anne kabulü** ile anne öz yeterlik üzerine yapılmış araştırmalara rastlanmamıştır. Ancak çocuğunu doğduğu andan itibaren annesi ile geçirdiği güvenli bağlanmanın annenin çocuğu kabul etme durumunu etkileyebileceği düşünülebilir. Bu açıdan bakıldığında bağlanma ve anne kabulü arasındaki ilişkileri ele alan çalışmalar incelenebilir. Evirgen Geniş (2017), annenin çocuğunu kabul etme durumunun bağlanma düzeyini etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Annelerin yaşamdan alacakları doyum düzeyinin yüksek olması çocuğunu kabul etme düzeylerini etkileyebileceği düşünülürse; Kılıçaslan (2012), 5–6 yaş gurubu öğrencilerin benlik kavramlarının annelerinin yaşam doyumları bağlamında incelediği araştırmasında çocukların anne kabul alt boyut puanlarında, annelerinin yaşam doyum puanlarının yordayıcı etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Bu noktada daha önce yapılan açıklamalara istinaden bağlanma düzeyi ve annelerin çocuklara yaklaşımlarında huzurlu hissetmelerine sebep olabilecek yaşamdan alacakları doyum etkenlerinin annenin öz yeterlik düzeyine etki edebileceği söylenebilir. Ancak literatürde yer alan bu çalışmalar bu bilgiyi desteklemezken araştırmanın bulgusunu desteklemektedir.

5.2. 60-66 AYLIK ÇOCUKLARIN KENDİLİK ALGISI VE ANNELERİN TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİNİN DEĞİŞKENLER AÇISINDAN TARTIŞILMASI VE YORUMLANMASI

Bu çalışmada çocukların kendilik algısı, anne ve çocuğun tanımlayıcı özelliklerinden çocuğun **cinsiyetine** göre ele alınmıştır. Araştırmaya katılan 436 çocuğun kendilik algıları, çocukların cinsiyetine göre incelenmiştir. Elde edilen bulgular, çocukların kendilik algısı alt boyutları fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü, kendilik algısı toplam puanlarının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır ($t = -0,546$; $p > 0,05$, $t = -0,546$; $p > 0,05$, $t = -0,546$; $p > 0,05$, $t = -0,660$; $p > 0,05$, $t = -0,567$; $p > 0,05$) (Tablo 4.24).

İlgili araştırmalar incelendiğinde bu çalışmanın sonucunu destekleyen araştırmalara rastlanmaktadır. Evirgen Geniş (2017), okul öncesi dönem çocuklarında bağlanma ve benlik algısı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında çocukların kendilik algısı alt

boyutu olan akademik benlik, sosyal benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü algılarının çocukların cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık oluşturmadığını ortaya koymuştur. Aynı zamanda Dündar'ın (2010), okul öncesi dönem 6 yaş çocuklarının benlik algıları ve bilişsel performansları arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışması benlik algısı üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bilgisini desteklemektedir. İkiz (2009), 6 yaş grubundaki çocukların benlik algıları ile aile işlevleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında kızların 'öz saygı' ve 'öz yeterlik' alt boyutları ile ölçeğin toplamından aldıkları puan ortalamalarının erkeklerden daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Ancak bu fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Şeremet (2006), okul öncesi dönemi çocuklarının (5-6 yaş) kendilik algılarının çeşitli değişkenlere göre incelediği araştırmasında cinsiyetin kendilik algısı üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bilgisini desteklemektedir.

Literatürde yer alan araştırmalar incelendiğinde; bahsi geçen bulguya yönelik farklı sonuçlar da ortaya konmuştur. Akşin (2013)'in, 60-72 ay çocukların benlik algıları ile ilgili yaptığı araştırmasında çocukların cinsiyetleri ile sahip oldukları benlik algısı arasındaki farklılık incelendiğinde öz yeterlik ve öz saygı alt ölçeklerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık görülmektedir. Erkek çocukların benlik algısının kız çocuklara göre anlamlı derecede farklılaştığı bulunmuştur. Bir başka ifade ile erkek çocuklar, kız çocuklara göre daha fazla olumlu benlik algısına sahiptirler sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda Akşin Yavuz v.d. (2016), annelerin çocuğunu kabul düzeyi ile çocukların benlik algıları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında "Öz Saygı" ve "Öz Yeterlik" alt boyutu puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiğini, benlik algısı düzeylerinin, öz saygı ve öz yeterlik alt boyutlarında erkek çocukların puan ortalamalarının kız çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Sonuç olarak konu ile ilgili araştırmalar çerçevesinde; çocuğun cinsiyetinin kendilik algısı üzerindeki etkisinin tutarlılık göstermediği gözlenmiştir. Bu çalışmada çocuğun cinsiyetine yönelik bulgu ile çocukların cinsiyetinin onların kendilik algısına etki edeceği ya da etki etmeyeceği şeklinde bir yargıya ulaşılmayacağı düşünülebilir. Bu araştırmanın bulgularına göre; çocukların cinsiyet ayrımı önemli olmadan eşit düzeyde eğitim alıyor olmaları onların kendilik algılarının gelişmesinde cinsiyet faktörünün etkili olmadığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan çocukların kendilik algı puanlarının tanımlayıcı özellikleri (toplam, fiziksel yeterlik, sosyal yeterlik, akademik yeterlik ve anne kabulü), **annenin yaşına** göre istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($F=0,589$; $p>0.05$, $F=0,589$; $p>0.05$, $F=0,589$; $p>0.05$, $F=0,555$; $p>0.05$, $F=0,582$; $p>0.05$) (Tablo 4.19). Başka bir ifadeyle; araştırma kapsamındaki 60-66 ay çocuklarının kendilik algısı toplam ve alt boyut puanlarının annelerin yaşlarına göre anlamlı farklılık oluşturmadığı ortaya çıkmaktadır.

Daha önce yapılmış araştırma bulguları değerlendirildiğinde, bu araştırmayı destekleyici şekilde; çocukların kendilik algısının anne yaşına göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ortaya konmuştur. Konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde, Kılıçaslan (2012), okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş gurubu öğrencilerin benlik kavramlarının annelerinin yaşam doyumları bağlamında yaptığı çalışmasında okul öncesi dönem çocuklarının benlik algısı toplam ve alt boyut puanları annenin yaşına göre anlamlı bir fark göstermemektedir. Aynı zamanda Göker (2017), 15-18 yaş dönemi ergenlerinin benlik saygısı düzeylerine yönelik yaptığı araştırmada ergenlerin anne yaşına göre benlik saygısı düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir.

Kendiliğin gelişiminde, bireyin içinde yaşadığı çevresi ile kurduğu ilişkiler ve bu ilişkilerle kazandığı sosyal davranışların önemi oldukça fazladır (Baymur,1990). İşte bu noktada Karaca ve arkadaşları (2011)'nin okul öncesi çocukların sosyal davranışlarını inceledikleri araştırmada annenin yaşına göre, kendilik kavramının gelişiminde bir boyut olan çocukların sosyal davranışlarının anne yaşına göre farklılaşmadığı görülmektedir.

Annelerin yaşına göre elde edilen bulgu yukarıda ele alınan araştırmalar ışığında değerlendirildiğinde; annelerin artık erken yaşta anne olmamaları, erken yaşta anne olmuş olsalar da annelerin eğitim düzeylerinin yüksek olması, annelerin gelişen teknoloji ile birlikte kitle iletişim araçlarını olumlu yönde daha etkin bir şekilde kullanıyor olması, buna bağlı olarak daha bilinçli ve duyarlı davranışlar sergilemeleri, çocuklarına daha sevecen ve şefkat dolu yaklaşıyor olması, çocuklarıyla güvenli bağlanma kuruyor olmaları gibi etkenlerin kendilik algısı gelişiminde anne yaşı faktörünü etkisiz hale getirdiği düşünülebilir. Bu bağlamda elde edilen bulgunun beklenir bir bulgu olduğu ileri sürülebilir.

Araştırmaya katılan 436 çocuğun kendilik algıları, **annenin öğrenim düzeyine** göre incelenmiştir. Elde edilen bulgular, çocukların kendilik algılarının tanımlayıcı özelliği olan fiziksel yeterlik, sosyal yeterlik, akademik yeterlik, anne kabulü ve kendilik algısı düzeyinin annenin yaşına göre anlamlı farklılık oluşturmadığını göstermektedir (F=2,573; p>0.05, F=2,573; p>0.05, F=2,573; p>0.05, F=2,400; p>0.05, F=2,541; p>0.05) (Tablo 4.21).

Daha önce yapılmış çalışmalar incelendiğinde; Çebi (2017), 60-72 aylık çocukların davranış sorunlarını ve kendilik algılarını etkileyen faktörleri inceleyen araştırmasında 60-72 aylık çocukların kendilik algıları; sosyal yeterlik, fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, anne kabulü ve ölçeğin toplam puanında anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. 60-66 aylık çocukların ileride ergen olacağı düşünüldüğünde; Canlı (2017), 12-15 yaşındaki çocuklarla yaptığı araştırmada, benlik saygısı düzeyleri ile “anne öğrenim düzeyi” arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Aynı zamanda ergen grupla çalışan Dilek (2007), farklı eğitim programlarına devam eden lise II. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı ile anne babalarının benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, okul türlerine göre öğrencilerin benlik saygısı ile annelerin öğrenim durumu arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Buradan hareketle literatürde yer alan daha önce yapılmış araştırmalar anne öğrenim düzeyinin çocukların kendilik algısına etki etmediğini destekler niteliktedir. Anne eğitim düzeyinin çocukların kendilik algısı üzerinde etkili olmaması şaşırtıcı bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Çünkü anne öğrenim düzeyi çocuklarının gelişiminde daha sağlıklı katkı sağlayabileceği düşünülebilmektedir. Bilhassa çocuğunun bebeklik döneminde anne ile kurduğu bağ, bakım veren kişinin bebeğin ihtiyaçlarını anında karşılaması, çocukla geçirilecek olan zamanın kalitesi bu noktada önemli olarak düşünülebilir. Çocuğun yakın çevresi ile kurduğu etkileşim de çocuğun kendilik algısının gelişiminde etkili olduğu söylenebilir.

Ancak bunun aksine araştırma bulgusu anne eğitim düzeyinin çocuklarının kendilik algısı üzerinde etkili olmadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Bu araştırmada çalışan annelerin çalışmayan annelere göre fazla sayıda olması, çocuklarının büyükanne, büyükbaba ya da öğrenim düzeyi düşük bakıcılar tarafından bakımını üstleniyor olması, düşük öğrenim düzeyine sahip annelerin çocuğunun sağlık konusundaki panik ve endişesinin etkisi olduğu söylenebilir. Aynı zamanda annelerin büyük bir kısmının

yüksek lisans ve üstü öğrenim düzeyine sahip olması ile birlikte çocuklarına daha ilgili, disiplin düzeylerinin daha düşük ve çocuklarının bakımlarına yönelik becerilerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan 436 çocuğun kendilik algıları, **annenin sahip olduğu çocuk sayısına** göre incelenmiştir. Araştırma bulguları, çocukların fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü, kendilik algısı toplam puanları annenin sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=2,139$; $p>0.05$, $F=2,139$; $p>0.05$, $F=2,139$; $p>0.05$, $F=2,336$; $p>0.05$, $F=2,176$; $p>0.05$) (Tablo 4.17). Diğer bir ifadeyle; öğrencilerin benlik algısı toplam, sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik ve anne kabul alt boyut puanları kardeş sayılarına göre değişmemektedir. Ancak bu çalışmada annenin sahip olduğu çocuk sayısı ile ilgili bulgunun ortalama puanları incelendiğinde, her alt boyuttaki (akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü ve kendilik algısı toplam) sonuçlarda tek çocuk puan ortalamaları anlamlı olmamakla birlikte yüksek bulunmuştur. Ardından iki çocuk puan ortalamaları yüksek bulunmuş olup en düşük puan ortalaması 3 çocuk ve üstü çocuğa sahip olan anneye ait olduğu tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgu literatürdeki bazı çalışmalarla örtüşmektedir. Akşin (2013) ve Sarıca (2010), 60-72 aylık çocukların benlik algılarını farklı değişkenlere göre inceledikleri araştırmasında da annenin sahip olduğu çocuk sayısının çocukların kendilik algısı üzerinde bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymuştur. Çebi (2017), 60-72 aylık çocukların kendilik algılarını etkileyen faktörleri inceleyen araştırmasında, annenin sahip olduğu çocuk sayısının çocukların kendilik algısını etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Annenin sahip olduğu çocuk sayısı faktörü çocuklar açısından kardeş sayısı değişkeni olarak ele alındığında, Yıldırım Kurtuluş (2016), okul öncesi kuruma devam eden 4-5 yaş grubu öğrencilerin benlik kavramı ve bağlanma stillerinin anne davranışları açısından incelemiş ve sonuç olarak çocukların benlik kavramlarının kardeş sayısına göre değişiklik göstermediği belirtilmiştir. Aynı zamanda Dikici (1998)'in 5-6 yaş çocuklarının öz saygısı düzeylerine ilişkin yaptığı araştırmasında kardeş sayısına göre elde ettiği bulguları da bu çalışmanın bulgularıyla uyum içindedir. Bu bilgiler ışığında çocukların kendilik algısını annenin sahip olduğu çocuk sayısının etkilemeyeceği düşünülebilir.

Bu bulguya yönelik daha önce yapılmış yukarıda bahsedilen araştırma analizleri ayrıntılı olarak incelendiğinde, ortama puanları tek çocuk, iki çocuk, üç ve üstü çocuğa sahip olma durumuna göre sıralanmaktadır. İşte bu noktada tek çocuğa sahip olan annenin çocuğuna karşı ilgisi, gösterdiği sevgisi, şefkati ve zamanının büyük bir kısmını çocuğuna ayırdığı söylenebilir. Literatürde yer alan araştırmalar incelendiğinde, annenin sahip olduğu çocuk sayısına göre sonuçların anlamlı farklılık göstermemesi, annenin kaç çocuğu olursa olsun, her bir çocuğu ile etkileşimde bulunduğu vakti verimli ve sağlıklı geçirmesine bağlı olduğuyula açıklanabilir.

Bu araştırmada kendilik algıları, **çocuğun doğum sırasına** göre incelenmiştir. Araştırmanın bulguları, çocukların fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü ve kendilik algısı toplam puanları çocuğun doğum sırasına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($F= 2,139$; $p>0.05$, $2,336$; $p>0.05$, $F=2,176$; $p>0.05$) (Tablo 4.22). Bir başka ifade ile çocuğun doğum sırası çocukların fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü ve kendilik algısı düzeylerini etkilememektedir.

Konu ile ilgili daha önce yapılmış araştırmalar incelendiğinde; Evirgen Geniş (2017), okul öncesi dönem çocuklarında bağlanma ve benlik kavramı arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında doğum sırasının benliğin herhangi bir alt boyutu üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bilgisini desteklemektedir. Ancak literatürdeki diğer araştırmalara göre ise, çocuğun doğum sırası benliğin tüm alt boyutu üzerinde anlamlı farklılık oluşturmadığı sonucunu desteklemektedir. Bu bulguya yönelik Şeremet (2006) ve Kılıçaslan (2012) tarafından okul öncesi dönemi çocuklarının (5–6 yaş) kendilik algılarının incelendiği araştırmalarda da çocukların kendilik algıları üzerinde doğum sırasına ilişkin bulgular, anlamlı farklılık göstermediği yönündedir. 60-66 aylık çocukların ergen olacakları düşünüldüğünde; ergenlerle yapılmış araştırmaları incelemenin faydalı olacağı söylenebilir. Ergenlerle ilgili yapılmış araştırmalara göz atıldığında ise; Dilek (2007) ve Kiremitçi (2008), ergenlerin doğum sırası durumunun onların kendilik algıları üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı bilgisini sunmaktadır. Bu noktada bu araştırmanın bulgusunu destekler niteliktedir.

Anne babanın ve ailedeki diğer üyelerin çocuk ile etkileşimi, çocuğun aile içindeki konumunu tayin etmektedir. Çocuğa karşı sergilenen davranış ve tavır, ilk yaşantıların şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir (Baldık, 2005; Özgüven, 2001; Akt. Temel,

2015). Çocuk ve anne arasında kurulan şefkat ve sevgi gibi duygusal anlamdaki iletişim, aynı zamanda kendilik kavramının gelişmesinin de başlangıcıdır (Özer ve Özer, 2000; Akt. Gülşak Koçak, 2018). Buradan hareketle incelenen tüm araştırmalar çerçevesinde, annenin sahip olduğu çocuğun sırası değil, her çocuğu ile geçirdiği sevgi, şefkat ve güven duyguları ile sağlıklı tutum ve davranışlar sergilenerek etkili ve verimli paylaşımlarda bulunulan vaktin önemli olduğu söylenilebilir.

Bu araştırmada kendilik algıları, **annenin meslek sahibi olma** durumuna göre incelenmiştir. Araştırmanın bulguları, mesleğe sahip olan annelerin çocuklarının kendilik algısı alt boyutları olan fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü ve kendilik algısı toplam puanlarının hepsinde anlamlı farklılık göstermektedir ($t=3,043$; $p=0.001<0,05$, $t=2,978$; $p=0.001<0,05$, $t=3,032$; $p=0.001<0,05$) (Tablo 4.20). Bir başka değişle, çocukların kendilik algısı tüm alt boyutlarını annenin mesleğe sahip olma durumu etkilemektedir.

Literatürdeki araştırmalara incelendiğinde; Türkmen (2019), 60-72 aylık çocuklar çalışarak çocukların motivasyon düzeyleri ile duygusal zeka ve benlik algıları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Öz yeterlik, öz saygı ve benlik algısı genel alt boyutlarının her biri için meslek sahibi olan annelerin puanları meslek sahibi olmayan annelerin puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Bu durumda annenin meslek sahibi olma durumları çocuklarının benlik algısı düzeylerini etkilemektedir. Bu araştırma sonucu Türkmen'in çalışmasıyla desteklenmektedir. Ancak literatürdeki diğer araştırmalar incelendiğinde, Canlı'nın (2017), 12-15 yaşındaki çocukların benlik saygısı üzerinde yaptığı araştırma sonucunda çocukların benlik saygısı ile "anne mesleği" arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Erbil, Divan ve Önder (2006), ergenlerle sürdürdüğü çalışmasında ergenlerin benlik saygısına ailelerinin tutum ve davranışlarının etkisini incelemiştir ve ergenlerin benlik saygısı ile annelerinin meslek sahibi olması arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Annelerin meslek sahibi olma durumuna göre araştırmalar incelendiğinde bu bulguya yönelik farklı sonuçların çıkmasında araştırma yapılan grubun yaşları dikkat çekmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulguyu destekleyen araştırmalarda okul öncesi öğrenciler ile çalışılmışken, bulguyu desteklemeyen araştırmalarda ise ortaokul ve lise öğrencileri ile çalışılmıştır. Bu durumda çalışma yapılan grubun yaşları araştırmaların farklı sonuçlara ulaşmasına neden olduğu söylenebilir. Bu noktada okul öncesi

çocukların model aldıkları kişilerin genellikle aile olması, çocuğun gelişiminde özellikle annenin, meslek sahibi olması ile birlikte kendine karşı güven duyması, çocuk yetiştirme tutumları ve bu alanda kendini yeterli hissetmeleri çocuğunun kendilik algısına etki sağlayacağı söylenebilir. Ergen grubunda yer alan çocukların ise aileden çok akran grupları ve popüleritesi yüksek kişileri model aldıkları düşünülürse; okul öncesi dönemde etkili olan annenin meslek sahibi olma durumunun etkisini azalttığı söylenebilir. Bunun yanı sıra elde edilen bulgunun annelerin çalışmaları da meslek sahibi olmaları ile ilişkilendirilebilir. Eğitimli ve meslek sahibi olan annelerin çocuklarına yönelik bakım ve ilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu düşünülebilir. Çalışma grubunda meslek sahibi olsa da çalışmayan annelerin fazla oluşu çocuklarının eğitimlerine daha fazla katılım sağladığı düşünülebilir. Meslek sahibi olmayan annelerin daha fazla öz yeterliğe sahip olmasının annelerin iş ortamında yaşadığı rekabet ve çocukların gelişimlerine yönelik kendilerini sorgulamalarının etkisi olduğu düşünülebilir. Bu noktada sonuca etkisi olabilecek yaşam stilleri, çevre koşulları gibi değişkenler açısından ele alınabileceği söylenebilir.

Bu araştırmada kendilik algıları, **annenin çalışma durumuna** göre incelenmiştir. Çocukların fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü, kendilik algısı toplam puanları anne çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($t=0,738$; $p>0.05$, $t=0,834$; $p>0.05$, $t=0,756$; $p>0.05$) (Tablo 4.23). Farklı bir ifade ile anne çalışma durumu, çocukların fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü ve kendilik algısı düzeylerini etkilememektedir.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde; Dündar'ın (2010), okulöncesi dönem 6 yaş çocuklarının benlik algıları ile bilişsel performansları arasındaki ilişkiyi incelemek için yaptığı araştırmada annenin çalışıp çalışmama durumu ile benlik algısı puanları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çakılcıoğlu (2016), ergenler ile yaptığı çalışmada anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ile benlik saygıları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve anne babaların çalışıp çalışmama durumuna göre benlik saygıları, kendilik kavramının sürekliliği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Çebi (2017), 60-72 aylık çocukların davranış sorunlarını ve kendilik algılarını etkileyen faktörleri incelediği araştırmada çocukların kendilik algısı düzeyi annenin çalışma durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Özkan (2015), annelerin duygu sosyalleştirme

davranışları ile çocukların benlik algısı ve sosyal problem çözme becerilerini incelediği çalışmasında da araştırma sonucu mevcut çalışmanın bulgusunu destekler niteliktedir.

Sezer (2010), yakın çevre ile kurulan ilişkilerin bireyin dünyayı ve kendisini anlamasını şekillendirdiğini ifade etmektedir. Birey, içinde bulunduğu ortamda gereksinimlerini karşılarken kendilik algısının oluşmasına zemin hazırlayacaktır (Özkara, 2014). Annenin çalışma durumunun çocuğunun kendilik algısına etki etmediği bulgusuna yönelik annenin çalışıyor olma durumundan çok çocuğun annesi ya da yakın çevresi ile kurduğu iletişimin önemli olduğu söylenebilir. Çocuğun ihtiyaç duyduğu gereksinimlerini karşılayabiliyor olması ve bu anlamda yakın çevresinin desteği kendilik algısının gelişimi üzerinde etkisinin olduğu düşünülebilir.

Araştırmaya katılan çocukların kendilik algısı puanlarının tanımlayıcı özellikleri (toplam, fiziksel yeterlik, sosyal yeterlik, akademik yeterlik ve anne kabulü), **anne gelir düzeyi** incelendiğinde; anne gelir düzeyi ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($F=0,357$; $p>0.05$, $F=0,408$; $p>0.05$; $F=0,366$; $p>0.05$) (Tablo 4.18). Bir başka ifade ile annenin gelir düzeyi, çocukların fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik, anne kabulü ve kendilik algısı düzeylerini etkilememektedir.

Konu ile ilgili daha önce yapılmış araştırmalar incelendiğinde; Yıldırım Kurtuluş (2016), okul öncesi kuruma devam eden 4-5 yaş grubu öğrencilerin benlik kavramı ve bağlanma stillerinin anne davranışları açısından incelediği araştırmasında, gelir düzeyi düşük, orta, yüksek şeklinde gruplamıştır. Sonuç olarak puanların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Bir başka ifadeyle, çocukların benlik kavramları ailenin sosyo-ekonomik düzeyine göre değişiklik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Yine okul öncesi dönem çocuklarıyla çalışan Evirgen Geniş (2017) ve Akşin (2013), araştırmalarında gelir durumları ile ilgili bulguyu, çocukların kendilik algıları ile ailelerinin gelir durumları arasında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı şeklinde ortaya koymuştur. Bu araştırma sonuçlarına göre, çocukların sahip oldukları kendilik algısında anne gelir düzeyinin bir etkisinin olmadığı yani; 60-72 aylık çocukların kendilerine ilişkin algılarını oluştururken içinde buldukları sosyoekonomik seviyeyi gözletmedikleri düşünülebilir.

Literatürde incelenen birçok araştırma bulguları sonucunda, bir kısmı kendilik algısının gelir düzeyine göre farklılaştığını, bir kısmının ise farklılaşmaya neden olmadığını ortaya koymaktadır.

Çakılcıoğlu (2016), anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ile benlik saygıları arasındaki ilişki incelediği araştırmasında anne ve babaların aile gelirlerine göre benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği ve insanlara güven duyma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Yani, yüksek düzey gelire sahip olmanın benlik saygısı üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Aynı şekilde İkiz (2009), 6 yaş grubundaki çocukların benlik algıları ile aile işlevleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında hem benlik algıları toplam hem de alt boyut puanlarının gelir düzeyine göre farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır.

Bu araştırmanın bulgusunu Yıldırım Kurtuluş (2016), Evirgen Geniş (2017) ve Akşin (2013)'in yaptığı çalışmalar desteklerken; Çakılcıoğlu (2016) ve İkiz (2009)'in yaptığı çalışmalar ile çelişmektedir. Bu çalışmada çalışılan örneklem grubunun sosyo-ekonomik düzeyleri etkili olabilir. Çünkü çalışma grubunda yer alan annelerin büyük çoğunluğu meslek sahibi olsa da elde edilen verilere göre, geliri olmayan annelerin oranının yüksek olduğu görülmektedir. Bu açıdan incelendiğinde annelerin çoğunluğunun çalışmadığı görülmüştür. Bu sebeple annenin gelir düzeyinin çocukların kendilik algısını etkilemediği söylenebilir. Annenin yoğun çalışma koşulları ve iş disiplini çocuklarına karşı daha disiplinli olduğu söylenebilir.

5.3. ANNE ÖZ YETERLİK VE ANNENİN TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI VE YORUMLANMASI

Anne öz yeterlik faktörünün çocuğun kendilik algısı üzerindeki etkisinin incelendiği bu çalışmada anne öz yeterlik faktörü ve tanımlayıcı özelliklerden **çocuğun cinsiyetine** göre ele alınmıştır.

Anne öz yeterlikte bulunan ilgi, disiplin, bakım, katılım, sağlık, öz yeterlik genel puanları çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($t=1,069$; $p>0,05$, $t=-1,703$; $p>0,05$, $t=0,704$; $p>0,05$, $t=-0,470$; $p>0,05$, $t=0,409$; $p>0,05$, $t=-0,203$; $p>0,05$) (Tablo 4.11). Başka bir ifadeyle; çocuğun cinsiyeti annelerin ilgi, bakım, katılım, sağlık ve öz yeterlik düzeylerini etkilememektedir.

Konuya ilişkin daha önce yapılmış araştırmalar incelendiğinde; Kotil (2010), okul öncesi eğitim kurumuna yeni başlayan 5 yaş çocukların sosyal duygusal uyum düzeylerine annenin ebeveyn öz yeterlik algısı ile okul beklentilerine uyum düzeyinin etkisini incelediği araştırmasında çocuğun cinsiyetinin annenin ebeveyn öz yeterlik

algısını etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Gülay Ogelman ve Çiftçi Topaloğlu (2017), 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne babalarının ebeveyn öz yeterliği algısı arasındaki ilişkilerini incelediği araştırmasında elde ettiği annelerin ebeveyn öz yeterliği algıları çocuklarının cinsiyetine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucu da araştırmamızın bulgularını desteklemektedir. Aynı şekilde Balat, Sezer ve Tunçeli (2014), okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların annelerinin öz yeterlik ve öfke düzeylerini inceledikleri çalışmada, araştırmaya katılan annelerin ebeveyn öz yeterlik ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarının çocuklarının cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürdeki yukarıda değinilen bulgularına göre, anne öz yeterliliğin gelişiminde çocuğun cinsiyetinin etken olmadığı anlaşılmaktadır. İşte bu noktada annelerin erkek ya da kız bütün çocuklarına karşı aynı tavrı sergilemeleri gerektiği vurgulanabilir. Nitekim annelerin çocukları arasında cinsiyet ayrımı yapmadan, ebeveynlik rolü ile ilgili her iki cinsiyetteki çocuklarına karşı aynı sorumluluğu aldıkları ve cinsiyetçi bir tutum içinde olmadıkları düşünülebilir.

Anne öz yeterlik faktörü ve anne tanımlayıcı özelliği olan **annenin yaşına** göre anne öz yeterliği alt boyutundan bakım faktörü anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3,387$; $p=0,018<0.05$) (Tablo 4.9). Araştırma bulguları annenin yaşı arttıkça öz yeterlik alt boyutu olan bakım düzeylerinin arttığını ortaya koymuştur.

Mevcut araştırmalara bakıldığında; Derindere Kuşku (2011), 0-3 yaş grubu çocuklara annelerinin evde yaptıkları uygulamalar, bilgi ve öz yeterlik düzeylerini araştırdığı çalışmasında annelerin öz yeterlik ölçeği alt grup puan ortalamaları ile annelerin yaş grupları arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak literatürde bu çalışmanın bulgusunu desteklemeyen farklı sonuçlar da yer almaktadır. Uyanık Balat (2014), okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin öz yeterlik ve depresyon düzeylerini incelediği araştırmasında annelerin öz yeterlik puan ortalamalarını annenin yaşına göre incelemiş ve gruplar arasında farkın anlamlı olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde Zembat, Uyanık Balat, Çinko, Önkol ve Acar(2009), anasınıfındaki 5-6 yaş çocukların anne ve babalarının ebeveyn öz yeterlik algılarını ele aldıkları bir araştırmada, annenin yaşı ile anne öz yeterlik algısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya konulmuştur. Fakat annelerin ebeveynlik öz yeterlik

algıları ile gelişimi risk altında olan bebeklerin gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaları gözden geçiren Aksoy ve Diken (2009), anne öz yeterlik algısını farklı olarak annelik yaşı açısından incelemiş ve anne olma yaşının anne öz yeterlik algısına etki ettiğini ortaya koymuştur.

Öz yeterliğin, anne babalık becerilerinde anne babanın çocuğuna yönelik bakım kalitesi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Yüksek ebeveyn öz yeterliği ile duyarlı ve uyarıcı, cezalandırıcı olmayan bakım sağlama ve etkin ebeveynlik yönelimi gibi belirli uyumsal ebeveynlik becerileri arasında ilişki olduğu öne sürülmüştür (Derindere Kuşku, 2011). Bu açıdan değerlendirildiğinde öz yeterlik alt boyutu olan bakım düzeylerinin annenin yaşına göre arttığı söylenebilir. Yaşa bağlı olarak annelik uygulamalarında deneyim kazanan ve yaşla birlikte belli bir olgunluğa ulaşan annenin çocuğunun ihtiyaçlarına yönelik bakımını daha iyi ve uygun şekilde karşılayabileceği düşünülebilir.

Anne öz yeterlik faktörü ve anne tanımlayıcı özelliği olan **anne öğrenim düzeyine** göre anne öz yeterlik alt boyutlarından ilgi, bakım, disiplin, katılım, sağlık puanları anlamlı farklılık gösterirken ($F=2,781$; $p=0,041<0.05$, $F=7,910$; $p=0,000<0.05$, $F=3,700$; $p=0,012<0.05$, $F=7,739$; $p=0,000<0.05$, $F=7,543$; $p=0,000<0.05$); anne öz yeterlik genel puanları anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=1,738$; $p>0.05$) (Tablo 4.14). Öğrenim düzeyi yüksek olan annelerin ilgi ve bakım puanları fazlayken, öğrenim düzeyi düşük olan annelerin disiplin, katılım ve sağlık puanları daha fazladır.

Bu çalışma ile aynı ölçeği kullanan Kotil (2010), okul öncesi eğitim kurumuna yeni başlayan 5 yaş çocukların sosyal duygusal uyum düzeylerine annenin ebeveyn öz yeterlik algısı ile okul beklentilerine uyum düzeyinin etkisini incelediği araştırmasında annenin öğrenim düzeyi, disiplin, katılım, sağlık alt boyut puanlarını ve annelerin ebeveyn öz yeterlik algılarını etkilemektedir. Bu sonuca göre, disiplin, katılım ve sağlık alt boyutları ile toplam ebeveyn öz yeterliği düzeyinde annenin öğrenim düzeyi arttıkça annenin ebeveyn öz yeterliği algısının da arttığı vurgulanmaktadır. Ancak literatürde konu ile ilgili farklı bulgular da yer almaktadır. Gülay Ogelman ve Çiftçi Topaloğlu (2012), 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne babalarının ebeveyn öz yeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelemiş ve anne ve babaların ebeveyn öz yeterliği algıları, eğitim durumlarına göre farklılık göstermediği ortaya koyulmuştur. Aynı şekilde Uyanık Balat ve arkadaşları (2014), okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların annelerinin öz yeterlik ve öfke düzeylerinin

incelenmiş ve araştırmaya katılan annelerin öz yeterlik toplam ve alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarında anne öğrenim durumunun anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmalardaki bulguların mevcut araştırmaların bulgularından farklı oluşunun sebebi araştırmada kullanılan ölçeğin farklılığı olabilir. Araştırma bulgularına ulaşmak için kullanılan ölçeklerin alt boyutlarının farklılığı ve verilerin bu alt boyutlara göre inceleniyor olması ve bu sebeple yukarıdaki araştırma bulgularının farklı sonuçları ortaya koyduğu vurgulanabilir.

Anne öz yeterlik faktörü ve anne tanımlayıcı özelliği olan **annenin sahip olduğu çocuk sayısına** göre anne öz yeterlik alt boyutlarından ilgi, bakım, sağlık puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=9,054$; $p=0,000<0.05$, $F=4,099$; $p=0,017<0.05$, $F=3,523$; $p=0,030<0.05$) (Tablo 4.12). Başka bir ifade ile daha az sayıda çocuğa sahip annelerin öz yeterlik tanımlayıcı özelliği olan ilgi düzeyleri, daha çok sayıda çocuğa sahip olan annelerin ilgi düzeylerinden daha yüksektir.

Konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde; çocuk sayısına göre anne öz yeterlik düzeylerini inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bunlardan biri Kotil (2010) tarafından 5 yaş çocukları ile çalışılan araştırmadır. Araştırmanın bulguları çalışmamızın aksine annenin sahip olduğu çocuk sayısına göre anne öz yeterlik arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Ancak 5-6 yaş çocukların anne ve babaları ile yapılan bir başka araştırmada, ebeveyn öz yeterlik algısı açısından duygusal kontrol alt boyutunda tek çocuğa sahip olan annelerin lehine bir sonuca ulaşılmıştır (Zembat, Uyanık Balat, Çinko, Önkol ve Acar, 2009).

Yukarıdaki araştırmalara göre; araştırmalardan elde edilen sonuçlar farklı çıkmaktadır. Bulgulardaki farklılığın sebebi olarak uygulama yapılan örneklem grubunun büyüklüğünün etkisi olduğu ifade edilebilir. Bahsi geçen araştırmaların örneklem büyüklükleri daha azken bu çalışmanın bulgularını destekleyen araştırmaların örneklem grubu çok daha fazladır. Bunu yanı sıra bu çalışmanın bulgusuna göre annelerin daha az sayıda çocuğa sahip olmasıyla birlikte çocuğuyla daha fazla ilgilenebileceği söylenebilir.

Anne öz yeterlik faktörü ve anne tanımlayıcı özelliği olan **çocuğun doğum sırasına** göre annenin öz yeterlik alt boyutlarından ilgi ve katılım anlamlı farklılık göstermektedir ($F=5,867$; $p=0,003<0.05$, $F=5,320$; $p=0,005<0.05$) (Tablo 4.16). Araştırmanın bulgusu, kardeşlerine göre daha önce doğan çocukların annelerinin öz

yeterlik ilgi puanlarının, kardeşlerine göre daha sonra doğan çocukların annelerinin ilgi puanlarından daha fazla olduğu ortaya koyulmuştur. Ayrıca kardeşlerine göre daha sonra doğan çocukların annelerinin öz yeterlik katılım puanları, kardeşlerine göre daha önce doğan çocukların annelerin katılım puanlarından daha fazladır.

Konu ile ilgili literatür incelendiğinde, annenin öz yeterlik algıları birçok değişkene göre ele alınmıştır. Ancak anne öz yeterlik algısını çocuğun doğum sırası değişkinine göre inceleyen araştırmaya rastlanmamaktadır. Bu sebeple de araştırma bulgusunu destekleyen ya da desteklemeyen bulguları sunmak zorlaşabilmektedir.

Anne öz yeterlik faktörü ve annenin tanımlayıcı özelliği olan **annenin meslek sahibi olma durumuna** göre anne öz yeterlik alt boyutlarından ilgi, disiplin, bakım, katılım, sağlık, öz yeterlik genel puanlarının anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır ($t_{(436)}=2.529$; $p=0.021<0,05$, $t_{(436)}=2.352$; $p=0.037<0,05$, $t_{(436)}=-4.087$; $p=0.000<0,05$, ($t_{(436)}=-3.729$; $p=0.001<0,05$, $t_{(436)}=-2.695$; $p=0.016<0,05$) (Tablo 4.13).

Literatürdeki çalışmalara incelendiğinde; anne öz yeterliliğiyle annenin meslek sahibi olma durumuna ilişkin sınırlı sayıda araştırma yapıldığı gözlenmiştir. Annenin meslek sahibi olması ya da olmamasına yönelik araştırmalardan çok annenin hangi meslekle uğraştığına yönelik araştırmalara rastlanmıştır. Bu açıdan ele alındığında Gülay Ogelman ve Çitçi Topaloğlu'nun (2012), 4-5 yaş çocukları ve anne babaları ile yürüttüğü araştırmasında anne babalarının öz yeterlik algısı incelenmiştir. Mesleklerine göre annelerin ebeveyn öz yeterliği algıları incelendiğinde anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucu elde edilmiştir. Elde edilen farkın memur ve serbest meslek sahibi olan annelerden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada meslek sahibi olan anneler mesleğe sahip olmayan annelere göre öz yeterlik algısı yüksektir sonucu ile bu çalışmanın bulgusunu desteklemektedir. Annelerin çalışmaları da meslek sahibi olmaları annelerin belli bir eğitim almalarıyla ilişkilendirilebilir. Bu araştırmada yer alan annelerin çoğunluğunun lisans ve üstü eğitim aldığı araştırma verilerinde görülmektedir. Bu durumda annelerin eğitilmiş ve meslek sahibi olmaları sonucu annelerin çocuk yetiştirmeye yönelik bilgi, beceriye sahip olduğu ve bu alanda kendini yeterli hissettiği söylenebilir.

Anne öz yeterlik faktörü ve anne tanımlayıcı özelliği olan **annenin çalışma durumuna** göre anne öz yeterlik alt boyutlarından disiplin, sağlık ve öz yeterlik genel puanları ($t_{(436)}=-3.100$; $p=0.002<0,05$, $t_{(436)}=-2.043$; $p=0.042<0,05$, ($t_{(436)}=-2.136$;

$p=0.024<0,05$) (Tablo 4.15) anlamlı farklılık gösterirken; ilgi, bakım ve katılım puanları ($p>0,05$) annenin çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Yani; çalışmayan annelerin disiplin, sağlık ve öz yeterlik genel puanları çalışan annelerin disiplin, sağlık ve öz yeterlik genel puanlarından daha fazladır.

Konu ile ilgili araştırmalar gözden geçirilmiş ve Kotil (2010)'in, 5 yaş çocukları ile yaptığı çalışmasında annenin çalışma durumuna bağlı olarak ebeveyn öz yeterlik ölçeği sonuçlarına göre ilgi alt boyutunda çalışmayan annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur Yani, çalışmayan anneler, çalışan annelere oranla ilgi alt boyutunda kendilerini daha yeterli görmektedirler sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada araştırmanın bulgusu çalışmamızın bulgusu ile çelişmektedir. İlgi alt boyutu ebeveyn öz yeterliliğini etkilerken çalışmamızda ilgi ile anne öz yeterliliği arasında anlamlı bir fark oluşmamıştır. Aynı zamanda disiplin, sağlık ve öz yeterlik genel alt boyutu da Kotil'in(2010) yaptığı çalışmada farklılık ortaya koymamıştır. Bu iki araştırmada sonuçların farklı çıkmasının sebebi benzer olmayan sosyo-kültürel düzeye sahip örneklem grubu olduğu düşünülebilir. Literatürde, çalışmamızın bulgusunu destekleyen Zembat, Uyanık Balat, Çinko, Önkol ve Acar (2009) anasınıfındaki 5-6 yaş çocukların anne ve babalarının ebeveyn öz yeterlik algılarını ele alan araştırmalarında çalışmayan annelerin duygusal kontrol alt boyutunda kendilerini daha yeterli gördükleri bulgusuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda gebe kadınların ebeveynlik öz-yeterliklerinin prenatal uyumlarına etkisini inceleyen Yıldırım (2015), gebe kadınların çalışma durumuna göre anne babalık becerilerinde öz yeterlik puan ortalamalarına bakıldığında, anne babalık becerilerinde öz yeterlik alt ölçeği 'disiplin, kısıtlama yapma' çalışan annede güçlü öz yeterlik gösterdiği ve gruplar arasında farkın önemli olduğu saptanmıştır. Bunun aksine literatürde çalışmamızın bulgusunu desteklemeyen okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin öz yeterlik ve depresyon düzeylerini inceleyen Uyanık Balat (2014), annelerin öz yeterlik düzeylerini annelerin çalışma durumuna göre incelenmiş ve gruplar arasında farkın anlamlı olmadığı sonucunu ortaya koymuştur. Burada elde edilen sonucun çalışmamızın sonucu ile çelişiyor olmasının sebebi ise örneklem grubunun büyüklüğüyle ilgili olduğu düşünülebilir.

Anne öz yeterlik faktörü ve anne tanımlayıcı özelliği olan **annenin gelir düzeyine** göre anne öz yeterlik alt boyutlarından disiplin ve sağlıkta anlamlı farklılık göstermektedir ($F=2,618$; $p=0,035<0.05$, $F=3,714$; $p=0,006<0.05$) (Tablo 4.10). Yani;

anne gelir düzeyi anne öz yeterlik alt boyutu olan disiplin ve sağlık düzeyini etkilerken ilgi, bakım, katılım düzeylerini etkilememektedir.

Konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde, araştırmamızın bulgusunu destekleyen çalışmalar olduğu gibi desteklemeyen araştırmalara da rastlanmaktadır. Annelerin ebeveynlik öz yeterlik algıları ile gelişimi risk altında olan bebeklerin gelişimi arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok araştırmayı ele alan Aksoy ve Diken (2009), annelerin ebeveyn öz yeterliklerinin sosyo-ekonomik düzey tarafından etkilendiğini ortaya koymuştur. Bu şekilde bir sonuç araştırmamızın bulgusunu destekler niteliktedir. Ancak bunun aksine Uyanık Balat ve ark. (2014), okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların annelerinin öz yeterlik ve öfke düzeylerini inceleyen araştırmalarında araştırmaya katılan annelerin öz yeterlik puan ortalamalarında ailenin gelir durumunun anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yine Uyanık Balat (2014) yaptığı bir başka araştırmada okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin öz yeterliğini ailenin gelir durumuna göre incelemiş ve gruplar arasında farkın anlamlı olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu noktada anne gelir düzeyinin anne öz yeterlik üzerindeki etkisinin farklılık gösterdiği gözlenmiştir. Bu araştırmanın verileri incelendiğinde; annenin gelire sahip olması onun çalışıyor olmasıyla ilişkilendirilebilir. Bu noktada İstanbul şartlarında çalışan bir annenin yoğun çalışma koşulları düşünöldüğünde; annenin içinden geriye kalan zamanında çocuğuna yeterli düzeyde ilgi gösteremeyeceği, bakımını karşılayamayacağı, çocuğunun eğitimine katılım sağlayamayacağı söylenebilir. Ancak bir anne için çocuğunun sağlıklı oluşu önemli bir durumdur. Bu noktada gelir düzeyine sahip bir annenin anne öz yeterlik boyutunda sağlık düzeyine etki ettiği söylenebilir. Aynı zamanda elde edilen bu bulguya yönelik gelir düzeyi düşük annelerin çocuklarını sağlık kuruluşlarına götürmede yaşadığı olanaksızlıklar da bu sonucu etkilemiş olabilir. alışan bir annenin zamanında kalkma, işe gitme, belli bir saatte içten dönme, işleri vaktinde yetiştirme gibi belli bir rutini olduğu düşünöldüğünde; annenin bu iş disiplinini çocuğuna da yansıttığı ifade edilebilir. Bu noktada gelir düzeyine sahip bir annenin anne öz yeterlik boyutunda disiplin düzeyine etki ettiği söylenebilir.

BÖLÜM VI

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. SONUÇLAR

Bu araştırmada elde edilen sonuçlar araştırmada çözümlenmeye çalışılan problemlerin doğrultusunda belirtilmiştir.

- Araştırmanın temel problemi olan, 60-66 aylık çocuğun kendilik algısı ile annelerinin öz yeterliği arasındaki ilişkinin anlamlı bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, anne öz yeterliğinin 60-66 aylık çocukların kendilik algısı alt boyutları olan akademik, fiziksel, sosyal yeterlik, anne kabulü ve kendilik algısı genel arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.
- 60-66 aylık çocukların kendilik algıları ve annelerin öz yeterliğinin tüm alt boyutlarının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
- Annenin yaşına göre, annelerin öz yeterlik alt boyutu olan bakımda anlamlı bir farklılık olduğu görölmektedir. Araştırma sonuçları, annenin yaş aralığı arttıka öz yeterlik alt boyutu olan bakım düzeyinin arttığını göstermektedir. Aynı zamanda annenin yaşına göre, çocukların kendilik algıları arasında anlamlı bir farklılık görölmemektedir.
- Annenin öğrenim düzeyine göre, annelerin öz yeterlik alt boyutu olan bakım, ilgi, disiplin sağlık ve katılımda anlamlı bir farklılık olduğu görölmektedir. Araştırma sonuçları, çocukların annelerinin öğrenim durumuna göre kendilik algısı alt boyutları olan akademik, fiziksel, sosyal yeterlik, anne kabulü ve çocukların kendilik algıları genel puanları arasında anlamlı bir farklılık görölmemektedir.
- Annenin sahip olduğu çocuk sayısına göre anne öz yeterlik alt boyutu olan ilgi, bakım, sağlık ve katılım anlamlı bir farklılık gösterirken; anne öz yeterlik alt boyutu olan disiplin ve öz yeterlik genel puanları annenin sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı farklılık göstermektedir. Daha az sayıda çocuğa sahip annelerin ilgi, bakım, sağlık ve katılım düzeyleri çocuk sayısı çok olan annelerin

ilgi, bakım, sağlık ve katılım düzeylerinden daha yüksektir. Aynı zamanda çocukların kendilik algıları annenin sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

- 60-66 aylık çocuğun doğum sırasına göre anne öz yeterlik alt boyutu olan ilgi ve katılımında anlamlı bir farklılık göstermektedir. Kardeşlerine göre daha önce doğmuş çocuğu olan annelerin öz yeterlik alt boyutundan ilgi düzeyleri daha yüksekken; kardeşlerine göre daha sonra doğmuş çocuğu olan annelerin öz yeterlik alt boyutundan katılım düzeyleri daha yüksektir. Aynı zamanda çocukların kendilik algıları çocuğun doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
- Annenin meslek sahibi olma durumuna göre, anne öz yeterlik alt boyutu olan ilgi bakım, katılım, disiplin, sağlık ve öz yeterlik genelde anlamlı farklılık grlmektedir. Meslek sahibi olan annelerin öz yeterlik alt boyutu olan ilgi, bakım, katılım düzeyleri daha yüksekken; meslek sahibi olmayan annelerin öz yeterlik alt boyutları olan disiplin, sağlık ve öz yeterlik genel düzeyleri daha yüksektir. Meslek sahibi annelerin çocuklarının fiziksel yeterlik, akademik yeterlik, sosyal yeterlik ve anne kabulü düzeyleri daha yüksektir.
- Annenin alışma durumuna göre, anne öz yeterlik alt boyutu olan disiplin, sağlık, öz yeterlik genel puanda anlamlı bir farklılık grlmektedir. Çalışmayan annelerin öz yeterlik alt boyutu olan disiplin, sağlık ve öz yeterlik genel puanları çalışan annelerin disiplin, sağlık ve öz yeterlik genel puanlarından daha yüksektir. Aynı zamanda çocukların kendilik algıları annenin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
- Annenin gelir düzeyine göre, anne öz yeterlik alt boyutu olan sağlık ve disiplinde anlamlı bir farklılık görülürken; ilgi, bakım ve öz yeterlik genelde anlamlı bir farklılık grlmemektedir. Aynı zamanda çocukların kendilik algıları annenin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

6.2. ÖNERİLER

60-66 aylık çocukların kendilik algıları ile annelerinin öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin ve çocukların kendilik algıları ile anne öz yeterliklerinin bazı değişkenlere göre incelendiği bu çalışmada elde edilen bulgulara dayalı olarak aileler, araştırmacılar ve uygulamacılara yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur:

- Bu çalışmada ilgili literatür çerçevesinde ifade edildiği gibi, çocukların davranışlarının şekillenmesinde aile büyük bir öneme sahiptir. Bu sebeple, çocuğun sağlıklı benlik kavramı oluşumu için ebeveynlerin özellikle annelerin kendi davranışlarının önemini farkına varması gerekmektedir. Bu bağlamda çocuğun yakın çevresi, çocuğun olumlu kendilik algısı geliştirebilmesi için sergilediği davranışları destekleyerek ona rehber olmalı, çocuğun bir birey olduğunun farkına vararak bireysel özelliklerine göre değerlendirmeli, sevgi, şefkat ve güven dolu bir ortamda yetişmesini sağlamalıdır.
- Anne baba ve öğretmenlerin çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemine yönelik gereksinimlerine karşı duyarlı olabilmesi ve bu ihtiyaçları uygun şekilde giderebilmesi amacıyla anne baba ve öğretmenlere, çocukların gelişim dönemleri ve gelişim özellikleriyle ilgili eğitim merkezlerinde hizmet içi eğitim ve seminerler verilebilir. Bu eğitimlerin sürekliliği sağlanarak kitaplar ve broşürlerle etkililiği artırılabilir.
- Özellikle bebek sahibi olan annelere, özellikle bebek sahibi olmamış ya da olmak üzere olan anne adaylarına bebek bakımı bilgi ve becerileri kazanımı için sağlık kuruluşlarında uygulamalı eğitimler verilebilir. Bu eğitimlere babaların katılımı da sağlanabilmelidir..
- Annenin kendisini yeterli hissedebileceği çocuk yetiştirme bilgi ve becerilerini artırmaya yönelik eğitim merkezlerinde seminerler verilebilir. Çocuğun kendilik algılarının çocuğun kişilik gelişimini ömür boyu etkilediği düşünüldüğünde bu konuda aileleri bilinçlendirmeye ve farkındalığı arttırmaya yönelik MEB ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından konferans ve seminerler düzenlenebilir. Bu seminerlere aile katılımlarının artırılması sağlanabilir.
- Çocukların kişilik gelişimi üzerine okullarda rehberlik servisleri tarafından velilerle bilgi toplantıları yapıp ailelere konu ile ilgili broşürler dağıtılabilir.

- Çocukların olumlu kendilik gelişiminde risk oluşturan, sosyo ekonomik yönden yetersiz bölgelerde yaşayan ailelere eğitim programları hazırlanarak bu ailelere yönelik uygulamalı etkinlikler planlanabilir.
- Televizyon ve internet gibi medya araçlarının toplumu bilinçlendirme amaçlı en güçlü araçlar olduğu düşünülürse; bu kanallar aracılığıyla çocuk gelişimi, kişilik gelişimi, bağlanma stilleri ve önemi, anne baba tutumu, çocuk bakımı ve eğitimi, anne ve baba olarak çocuk yetiştirme bilgi ve becerileri gibi çocuğun sağlıklı gelişim göstermesini sağlayacak programlarla uzmanlar tarafından çalışmalar yapılabilir.
- Farklı kültürlerde büyüyen, dezavantajlı (terör, deprem, afet gibi) bölgelerde yaşayan ve özellikle parçalanmış aileler içinde yetişen çocukların kendilik algılarının anne öz yeterliklerine göre etkisini ortaya koyan birçok çalışma yürütülebilir.
- Anne öz yeterlik algısına yönelik kültüre özgü çocuk bakım ve yetiştirme uygulamalarını derinlemesine inceleyen sistemli gözlemlerin kullanıldığı araştırmalar gerçekleştirilebilir.
- İlgili literatür tarandığında ülkemizde okul öncesi dönem çocuklarının kendilik algıları ile ilgili çalışmaların yetersiz olduğu gözlenmiştir. Çocukların kendilik algıları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların sayısı arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aydın, S., Demir Atalay T. (2015). *Öz-Düzenlemeli Öğrenme*. (s 16-24). Ankara: Pegem Akademi
- Adak Özdemir, A. (2016). Medya Ve Teknoloji. R. Zembat (Ed.), *Okul Öncesi Eğitime Giriş*. (2. Baskı). (s.251-268) Ankara: Hedef
- Aksoy, V., Diken, İ. H. (2009). Annelerin Ebeveynlik Öz Yeterlik Algıları ile Gelişimi Risk Altında Olan Bebeklerin Gelişimleri Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalara Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 10(1), 59-68.
- Akşin, E. (2013). *60-72 Aylık Çocukların Benlik Algıları İle İlköğretime Hazır Bulunuşlukları Arasındaki İlişkinin Ve İlköğretime Hazır Bulunuşluk İle Benlik Algılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Akşin, E. vd., (2016). Annelerin Çocuğunu Kabul Düzeyi İle Çocukların Benlik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 1065-1081.
- Arı, M. (2003). Türkiye’de Erken Çocukluk Eğitimi Ve Kalitenin Önemi. M. Sevinç (Der), *Erken Çocuklukta Gelişim Ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. (s.30-35). İstanbul: Morpa Kültür.
- Arseven, A. (2016). Öz Yeterlik: Bir Kavram Analizi. *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(19), 63-80.
- Arslan, Ü. (2015). Okul Öncesi Eğitimde Temel Becerilerin Ve Sosyal Davranışların Kazandırılması. G. Haktanır (Der.), *Okul Öncesi Eğitime Giriş*. (s. 201-222). Ankara: Anı.
- Atay, M. (2009). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim 1*. Ankara: Kök
- Atay, M. (2014). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (2. Baskı)*. Ankara: Kök

- Aydın, O. (2003). Okul Öncesi Dönem Çocuğun Gelişim Özellikleri. M. Sevinç (Der), *Erken Çocuklukta Gelişim Ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. (s.132-141). İstanbul: Morpa Kültür
- Aydoğan, Y. Ve Koçak N. (2003). Okul Öncesi Çocukların Dil Gelişimlerine Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, (159).
- Bacanlı, H. (2014). *Sosyal Beceri Eğitimi* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Baltaş, Z. (2001). Temel İhtiyaçların Kazanılmasında Ailenin Rolü. *Ana-Baba Okulu*. (9. Basım). (s 39-51). İstanbul: Remzi
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37(2), 122 – 147.
- Bandura, A. (1986). Social foundations of Thought of Action: A social cognitive theory. *EnglewoCliffs*, NJ: Prentice-Hall. Ss 391.
- Bayhan, P. S. ve Artan, İ. (2009). *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi* (s. 237-239). İstanbul: Morpa Kültür
- Bayhan, P.S. ve Artan, İ. (2004). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. Morpa: İstanbul
- Baymur, F. (1990). *Genel Psikoloji* (9.Baskı). İstanbul: İnkılâp
- Bodnovich, K. L. (2002). The Relationship Between Preschoolers Academic SelfEsteem And The Quality Of Their Child Care Center. Master Thesis, Morgantown: West Virginia University.
- Bohlin, G. & Hagekull, B. (1987). “Good mothering”: Maternal attitudes and mother-infant interaction. *Infant Mental Health Journal*, 8(4), 352 – 363.
- Buşuş, M. ve Samur, A.Ö. (2017), Beş-Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Duygusal Uyumunu Yordamada Ebeveyn Benlik Saygısı, Temel İhtiyaçları ve Öz Yeterliğin Rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (41): 105-119
- Büyüköztürk vd. (2016), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (s. 85-86). Ankara: Pegem

- Büyüktaşkapu, S. (2012), Annelerin Öz yeterlik Algıları İle 1-3 Yaş Arasındaki Çocuklarının Gelişimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1(1), 18-30
- Canlı, Y. (2017). *Anne- Babası Boşanmış 12-15 Yaşındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne –Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı Ve Depresyon Düzeylerinin Karşılaştırılması*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Cavkaytar, A. , Aksoy V., Ardiç, A. (2014). Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışmasının Güncellenmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 4(1).
- Celep, C. (2010). Eğitimin Toplumsal İşlevi. C. Celep (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* (3. Baskı). (s 206-215).Ankara: Anı
- Cevher, F. N., Buluş, M. (2006). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarında Akademik Benlik Saygısı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*. 20: 20-39
- Coleman, P. K. (1998). Maternal self-efficacy beliefs as predictors of parenting competence and toddlers' emotional, social, and cognitive development. Unpublished doctoral dissertation, the Eberly College of Arts and Sciences. West Virginia University, Morgantown.
- Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mother of school-age children: conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relation*, 49, 13-24.
- Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (2003). Maternal self-efficacy beliefs, competence in parenting, and toddlers' behavior and developmental status. *Infant Mental Health Journal*, 24(2), 126 – 148
- Coleman, P. K., Karraker, K. H. (2003). Maternal self-efficacy beliefs, competence in parenting, and toddlers' behavior and developmental status. *Infant Mental Health Journal*, 24(2), 126–148.

- Coleman, P. K., ve Karraker, K. H. (2000) Parenting self-efficacy among mother of school-age children: conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relation*, vol. 49: 13-24.
- Coşkun, A.B. (2018). *Ergenlerin Öz Yeterlik Düzeyleri İle Öz Bakım Gücü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Anabilim Dalı. Mersin.
- Cüceloğlu, D. (1993). Dıştan Denetimli Kişi. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 30(4),
- Çakılcıoğlu, İ. (2016). *Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları İle Benlik Saygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Nişantaşı Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Çebi, Ş. (2017). *60-72 Aylık Çocukların Davranış Sorunlarını Ve Kendilik Algılarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Okan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- Çelik, A. (1994). *Ssk Ankara Hastanesi Çocuk Psikiyatri Servisine Başvuran 9-14 Yaş Arasındaki Çocukların Benlik Kavramlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Damar, M. (2009). Okul Öncesi Eğitimde Dil Etkinlikleri. *Milli Eğitim Dergisi*, (182)
- Denham, S. A., Renwick, S., ve Holt, R. (1991). Working and playing together: Prediction of preschool social–emotional competence from mother–child interaction. *Child Development*, 62, 242–249.
- Diken, İ. H. (2018). *Erken Çocukluk Eğitimi* (5. Baskı). Ankara: Pegem
- Dikici, A. (1998). Cassidy Kukla Görüşme Formu'nun Beş- Altı yaş çocuklarına uyarlanması ve öz saygı düzeylerinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi /Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara

- Dilek, H. (2007). *Farklı Eğitim Programlarına Devam Eden Lise II Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı İle Annebabalarının Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Dündar, B. (2010). *Okulöncesi Dönem 6 Yaş Çocuklarının Benlik Algıları İle Bilişsel Performansları Arasındaki İlişki*. (Yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- Erbil, N., Divan, Z., Önder, P. (2006). Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerinin Tutum ve Davranışlarının Etkisi. *Aile ve Toplum Dergisi*. 3(1), 7-15
- Erden, M., Akman, Y. (1997). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim Öğrenme-Öğretm* (5. Baskı). Ankara: Arkadaş
- Evirgen Geniş, N. (2017). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Bağlanma Ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*.(Yüksek lisans tezi.) Karabük Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük
- Frisby, C.L., & Tucker, C.M. (1993) Black children's perceptions of self: Implications for educators. *The Educational Forum*. 57(2), 146-156
- Gander, M.J.,Gardiner, H.(2004). Çocuk ve Ergen Gelişimi. A. Dönmez, N. Çelen (Çev.), (5. Baskı). Ankara: İmge Kitapevi
- Gander.J. and Gardiner,H.(1993).*Çocuk ve Egen Gelişimi*. Ankara; İmg
- Gordon, T. (2017). Çocukların Öteki Ebeveynleri. D. Tekin ve N. Özkan (Ed.), *Etkili Ana Baba Eğitimi*. (13. Baskı). (s335-362). İstanbul: Profil Kitap.
- Göker, E. (2017). *Anne Babası Boşanmış Ve Tam Aileye Sahip 15-18 Yaş Dönemi Ergenlerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin Karşılaştırılması*. (Yüksek lisans tezi). Aydın Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul

- Gülay Ogelman, H. ve Çiftçi Topaloğlu, Z. (2015). 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık, Kaygı Düzeyleri İle Anne Babalarının Ebeveyn Öz Yeterliği Algısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 18(4), 241-271
- Gülay Ogelman, H. ve Çiftçi Topaloğlu, Z., (2014). *4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık, Kaygı Düzeyleri İle Annebabalarının Ebeveyn Özyeterliği Algısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Pamukkale Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Pamukkale
- Gülay, H. (2009). Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12(22), 82-93
- Güler, T. (2012). Ailenin Tanımı, Tarihsel Gelişimi Ve Aile Çeşitleri. T. Güler (Ed.), *anne Baba Eğitimi*. (2. Baskı). (s1-14). Ankara: Pegem Akademi
- Gültekin Akduman, G. (2007). Suça Karışan 12-15 Yaş Grubundaki Çocuklarda Akran İstismarı Ve Kendilik Algısının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Gün E. (2006). *Spor Yapanlarda ve Spor Yapmayan Ergenlerde Benlik Saygısı*. (Yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Günalp, A. (2007). *Farklı Anne Baba Tutumlarının Okul Öncesi Eğitim Çağındaki Çocukların Özgüven Duygusunun Gelişimine Etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gündoğdu, H. (2010). Eğitimin Psikolojik Temelleri. A. Tanrıöğen, R.Sarpkaya (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* (2. Baskı). Ankara: Anı
- Güngör Aytar, A. , (2015). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. A. Ulusoy (Ed.). (8. Baskı). Ankara: Anı
- Güngörmüş Özkardeş, O. (2006). Kişilik Gelişimi/Ahlaki Gelişim/Uyum Ve Davranış Sorunları. *Baba ve Çocuk*. Morpa:Ankara.
- Güven, G. (2018). Erken çocukluk eğitimi ve okul öncesi eğitim. İ.H. Diken (Der.), *Erken çocukluk eğitimi* (s. 2-50). Ankara: Pegem

- Haktanır, G ve Yaşare A. (1994). 3-4 Yaş Çocuklarının Motor Gelişim Özelliklerinin İncelenmesi. *10. Yapa Okul Öncesi Eğitimi Ve Yaygınlaştırılması Semineri*. Ankara: Yapa
- Haktanır, G. (1994). Çocuğun Ruh Sağlığında Aile ve Okulun Önemi. *Okul Öncesi Eğitimi Dergisi*, 26(47), 9-14.
- İkiz, H. (2009). *6 Yaş Grubundaki Çocukların Benlik Algıları İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin İncelemesi*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- İnanç, B. Y. ,Bilgin, M. ve Atıcı, M. K., (2009). Gelişim Psikolojisi Ergen Ve Çocuk Gelişimi. *Toplumsal Gelişim* (5. Baskı). (s 187-215). Ankara: Pegem Akademi.
- Jennings, J. L. ve DiPrete, T. A. (2010). Teachers effects on social and behavioral skills in early elementary school. *Sociology of Education*, 82, 135-159.
- Johnston, C. & Mash, E. J. (1989). A measure of parenting satisfaction and efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology*, 18(2), 167 – 175.
- Kandır, A. 2001, Çocuk Gelişiminde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Yeri Ve Önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 151. Ankara: Milli Eğitim
- Kandır, A. ve Alpan, Y. (2008). Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişime Anne-Baba Davranışlarının Etkisi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*. 10(4)
- Karaca, N. H., (2011). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının sosyal davranışlarının incelenmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim*, 4 (2), 65-76
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Kavramlar, Teknikler ve İlkeler*. (27. Basım). Ankara: Nobel
- Kıldan, O. (2012). Aile İçi İlişkiler Ve Özel Durumlarda Aile. T. Güler (Ed.), *Anne Baba Eğitimi*. (2. Baskı). (s.55-70). Ankara: Pegem Akademi

- Kılıçaslan, Y. (2012). *Okul Öncesine Devam Eden 5–6 Yaş Gurubu Öğrencilerin Benlik Kavramlarının Annelerinin Yaşam Doyumları Bağlamında İncelenmesi*. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul
- Kotil, Ç. (2010). Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Yeni Başlayan 5 Yaş Çocukların Sosyalduygusal Uyum Düzeylerine Annenin Ebeveyn Öz Yeterlik Algısı İle Okul Beklentilerine Uyum Düzeyinin Etkisi. (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Kürkçüoğlu, B. Ü. (2018). 0-6 Yaş Arası Çocukların Temel Gelişimsel Özellikleri: Bilişsel Gelişim Ve Dil Gelişimi. İ.H. Diken (Der.), *Erken Çocukluk Eğitimi*. Ankara: Pegem
- Lee, J.; Super, M. C.; Harkness, S. (2003). Self-Perception of Competence in Korean Children: Age, Sex and Home Influences. *Asian Journal of Social Psychology* 6: page:133–147.
- Luebering, A. (1995). The relationship between perceived parental self-efficacy and childrearing beliefs among first-time mothers of infant. Paper presented at the biennial meeting of the society for research in child development. Indianapolis, IN, March 30April 2.
- Martin, M. and Greenwood. C.W.(2000). *Çocuğunuzun Okulla ilgili Sorunlarını Çözebilirsiniz, Amerikan Okul Psikologları Birliği*. Zengin Dağıdır, F. (Çev.) İstanbul: Sistem
- MEGEP, (2009). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. Çocuğun Gelişimi*. Ankara.[Online]: http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Geli%C5%9Fim.pdf
- MEGEP, (2013). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. Dil Gelişimi*. Ankara. [Online]: http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Dil%20Geli%C5%9Fimi.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı, (2013)

- Okday A. (1999). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon
- Okday, A. (2014). Eğitimin Temel Kavramları Ve Eğitim Düşüncesinin Tarihsel Gelişim. A. Okday (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş*. (7. Baskı). (s. 2-23).Ankara: Pegem Akademi
- Onur, B. (2001). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: İmge
- Orçan, M. (2016). Sosyal Gelişim. E. Deniz (Ed.), *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim* (4. Baskı). (ss 129-181)Ankara: Maya Akademi
- Ott, M., ve Pozzi, F. (2012). Digital Games As Creativity Enablers For Children. *Behaviour ve Information Technology*, 31(10), 1011-1019.
- Ottekin, N. (2009). *Ailelerinden ayrı olarak öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Öngider, N. (2013). Anne-Baba ile okul öncesi Çocuk Arasındaki İlişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 5(4), 420-440
- Özbek, M. (2007). *Dünden Bugüne İnsan* (2.Baskı). Ankara: İmge
- Özcan, Ç. (2012). *Okul öncesinde aile katılımı ile çocukların akademik benlik saygısı düzeyi arasındaki ilişkinin anne-baba görüşlerine göre incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi) Abant İzzet Baysal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu
- Özgün, Ö. (2015). Ebeveynlikle İlgili Kuramlar Ve Araştırmalar. Z. F. Temel (Ed.), *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları*. (s 72-103). Ankara: Anı
- Özkan, H.K. (2015). *Annelerin Duygu Sosyalleştirme Davranışları İle Çocukların Benlik Algısı Ve Sosyal Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Özkara, Y. (2014). İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Benlik Algısı Düzeyinin İncelenmesi. *International Journal of Human Sciences*. 11(1)
- Öztürk, A. (2005). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Anadili Etkinlikleri* (s. 10-56). Ankara: Nobel

- Palut, B. (2003). Sosyal Gelişim Ve Arkadaşlık İlişkileri. M. Sevinç (Der), *Erken Çocuklukta Gelişim Ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*.(s. 311-318). İstanbul: Morpa Kültür.
- Rodker, J.D. (2013). Promoting social-emotional development of children during kindergarten: A Zippy's Friends program evaluation. (Yayınlanmamış doktora tezi). Pace University Psikoloji Bölümü, New York, ABD.
- Rubin, K. H., Bukowski, W. Ve Parker, J. G. (1998). Peer interactions, relations-hips, and groups. Damon, W. Ve R. M. Lerner (Ed.). Handbook of child psychology: Cilt 3 Social,emotional, and Personality Development Sixth edition.New York: John Wiley and Sons. (ss. 619-700).
- Saarni, C.(2001). Cognition, context, andbgoals: Significant components in social-emotion effectiveness. *Social development*. Sonoma State University. 10(1), 125-127.
- Santrock, J. W. (2003). *Children*. (7th Ed.). Boston: McGrawHill
- Schunk, D. H.; Gunn, T.P. (1986). *Self-Efficacy and Skill Development: Influence of Task Strategies and Attributions*. *Journal of Educational Research*, Mar/Apr., Vol. 79 Issue 4, 238-244. 35. Williams-Daugerty, Y.(2003). *Classroom Racial Composition and Perceived Self- Efficacy of African American Sutudent*. Unpublished doctoral dissertation. The University of Mississippi United States – Mississipp
- Schwarzer, R. (1993). Measurement of perceived self-efficacy – Psychometric Scales For Cross-Cultural Research. Berlin: Freien Universitat.
- Schwarzer, R. (1993). Measurement of perceived self-efficacy – Psychometric scales for cross-cultural research. Berlin: Freien Universitat.
- Selçuk, Z., (2007). *Eğitim Psikolojisi* (15. Basım). İstanbul: Milli Eğitim
- Senemoğlu, N. (1994). Okulöncesi Eğitim Programı Hangi Yeterlikleri Kazandırmalıdır? *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 21–30

- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya* (26.Baskı). Ankara: Anı
- Sevinç, M. (2003). Dil Gelişimi Ve İlköğretime Hazırlık. M. Sevinç (Der), *Erken Çocuklukta Gelişim Ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*.(s.169-176). İstanbul: Morpa Kültür.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *Tüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. 7(1), 1-19
- Soysal, A. ř. ,Bodur, ř. , İşeri, E. ,şenol, S. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. *Klinik Psikiyatri*. (s. 88-99).
- Sucuoğlu, B., Çiftçi, İ. (2012). *Sosyal Beceri Öğretimi* (8. Baskı). Ankara: Kök
- Swick, K. J., & Hassell, T. (1990). Parental efficacy and the developmant of social competence in young children. *Journal of Instructional Psychology*, 17, 24 – 31
- şahin, S. (2018). 0-6 yaş arası çocukların temel gelişimsel özellikleri: fiziksel ve sosyal –duygusal gelişim. İ.H. Diken (Der.), *Erken çocukluk eğitimi* (s. 169-208). Ankara: Pegem
- şen, M. (2018). Erken Çocukluk Eğitiminde Oyun Ve Önemi. İ.H. Diken (Der.), *Erken Çocukluk Eğitimi* (s. 404-431). Ankara: Pegem
- şen, M., (2012). Ev Ve Ev Dışındaki Ortamlarda Öğrenme Etkinlikleri. T. Güler (Ed.), *Anne Baba Eğitimi*. (2. Baskı). (s.187-209). Ankara: Pegem Akademi
- şeremet, E.Ö. (2006). Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının (5 – 6 Yaş) Kendilik Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- Tanhan, F. (2009). Eğitimin Psikolojik Temelleri. H. B. Memeduhoğlu, Kürşad Yılmaz (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* (s. 98-119). Ankara: Pegem Akademi

- Teti, D. M., & Gelfand, D. M. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: the meditational role of maternal self-efficacy. *Child Development*, 62, 918-929.
- Trawick Smith J. (2014). *Early Childhood Development*. Akman B. (Çev.). Ankara: Nobel, s.168-183.
- Turaş, N., Zembat, R. (2013). 6 Yaş Grubu Çocuklarda “Benlik Algısını Desteklemeye Yönelik Sosyal-Duygusal Hazırlık Programı” nın Etkililiğinin İncelenmesi. *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2(2), 1-16.
- Türk Dil Kurumu, (2018). *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr> a dresinden edinilmiştir (Erişim tarihi 18.11.2018)
- Türkmen, S. (2019). *60-72 aylık çocuklar çalışarak çocukların motivasyon düzeyleri ile duygusal zeka ve benlik alguları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Türkmen, S. (2019). *60-72 Aylık Çocukların Motivasyon Düzeyleri İle Duygusal Zeka Ve Benlik Alguları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Uyanık Balat, G. (2003). Çocuklukta Benlik Saygısının Gelişimi Ve Önemi. M. Sevinç (Der), *Erken Çocuklukta Gelişim Ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*.(s. 330-336). İstanbul: Morpa Kültür.
- Uyanık Balat, G. (2014). Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Annelerin Öz Yeterlik Ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi. *International Journal Oof Huöam Sciences*. 11(2).
- Uyanık Balat, G., Zembat, R. ve Acar, M. (2010). Berkeley parenting self- efficacy scale- second grade version: Reliability-validity studies among Turkish families. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2. 2166–2170.
- Uyanık Balat, G., Sezer, T., Tunçeli, H. İ. (2012). Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Annelerinin Öz Yeterlik Ve Öfke Düzeylerinin İncelenmesi. *KKEFD*. Sayı:29.

- Verschueren, K., Doumen, S., & Buyse, E. (2012). Relationships with mother, teacher, and peers: Unique and joint effects on young children's self-concept. *Attachment & Human Development*, 14(3), 233-248.
- Verschueren, K., Marcoen, A., and Schoefs, V.(1996). The International working model of the self attachment and competence in five years old child development, 67 page:2493-2511.
- Warash, B. G. and Markstrom, C. A. (2001). Parental perceptions of parenting styles in relation to academic self-esteem of preschoolers. *Academic Search Premier*, 121, 3.
- Weber D.A. (2003). A Comparison Of Individual Psychology And Attachment Theory. *Journal of Individual Psychology*, vol.59, no.3, p.246-262.
- Yaşar, Ş. (2000). Okul Öncesi Eğitimde Temel Alışkanlıklar Ve Sosyal Davranışların Kazandırılması. Ş. Yaşar (Ed.), *Okul Öncesi Eğitimin İlke Ve Yöntemleri*. (ss86-98). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk Psikolojisi* (17. Baskı). İstanbul: Remzi
- Yavuzer, H. (2001). *Çocuğun İlk 6 Yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yavuzer, H. (2002). Aile Dışı Çevrede Çocuk. *Ana-Baba Ve Çocuk* (15.Basım). İstanbul: Remzi
- Yavuzer, H. (2002). *Aile İçindeki Çocuk*. Ana-baba ve çocuk (15. Basım). İstanbul: Remzi s. 40
- Yazıcı, P. (2018). Algılanan Ebeveynlik Biçimleri Ve Obsesif Kompulsif Belirtiler Arasındaki İlişki: Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolü. Yüksek lisans tezi). Okan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Yıldırım Kurtuluş, H. (2016). *Okul Öncesi Kuruma Devam Eden 4-5 Yaş Grubu Öğrencilerin Benlik Kavramı Ve Bağlanma Stilllerinin Anne Davranışları Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10. Baskı). İstanbul: Seçki

- Yıldırım, H. (2015). *Gebe Kadınların Ebeveynlik Öz-Yeterliklerinin Prenatal Uyumlarına Etkisi*. (Yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi / Hemşirelik Anabilim Dalı, Malatya.
- Yıldız, G. (2015). Okul Öncesi Eğitimde Ailenin Önemi Ve Okul Aile İşbirliği. G. Haktanır (Der.), *Okul Öncesi Eğitime Giriş*. (s. -----). Ankara: Anı.
- Yörükoğlu, A. , (2006). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür
- Yukay Yüksel, M ve Yıldırım Kurtuluş, H. (2016). Okul Öncesi Dönemdeki 4-5 Yaş Grubu Öğrencilerin Benlik Kavramı Ve Bağlanma Stilllerinin Anne Davranışları Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 5(2)
- Yürük Bal, E. (2015). *Spor Yapmanın Ergenlerin Benlik Saygısı Ve Öz Yeterliklerine Etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin
- Zembat, R., Uyanık Balat, G., Çinko, M., Önkol, L. ve Acar, M. (2009). Anasınıfındaki çocukların ailelerinin öz yeterlik düzeylerinin incelenmesi. B. Özer, H. Yaratan ve H. Caner (Der.), *International Conferences on Educational Science*, 3 (s. 2074 – 2084). Kıbrıs (ICES'08).
- Zembat, R.; Polat Unutkan, Ö. (2001). *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Yeri*. İstanbul: Ya- Pa

EKLER

(EK-1)

PURDUE Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği Kullanım İzni

CK

Cigdem Kotil <cigdemkotil@yahoo.com>

Reply |

Today, 9:21 AM

You

Merhaba Havva,

Türkçe'ye uyarlama çalışmasını gerçekleştirdiğim **Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği**'ni tez çalışman kapsamında kullanabilirsin.

Cigdem Kotil

(EK-2)

Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Kullanım İzni

CK

Cigdem Kotil <cigdemkotil@yahoo.com>

Reply |

Today, 9:17 AM

You

Merhaba Havva,

Geliştirmiş olduğum Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği'ni tezin kapsamındaki araştırman amacıyla kullanabilirsin.

Cigdem Kotil

(EK-3)

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-44-E.22143307
Konu: Anket ve Araştırma İzni

22.12.2017

Sayın: Havva KURNAZ

İlgi: a) 13.12.2017 tarihli ve 21408169 Gelen Evrak No'lu dilekçe.
b) Valilik Makamı'nın 21/12/2017 tarih ve 22059970 Sayılı Olur'u.

"60-66 Aylık Okul Öncesi Eğitimi Almakta Olan Çocukların Kendilik Algıları ile Öz-Yeterlilik Algı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu teziniz hakkındaki ilgi (a) dilekçe ve ekleri, ilgi (b) Valilik Onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve söz konusu talebiniz; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılması, okul idarecilerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda uygulanması ve işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini rica ederim.

Timur TUĞRAL
Müdür a.
Müdür Yardımcısı V.

EK:1- Valilik Onayı
2- Ölçekler

(EK-4)

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Çocuğunuzun Doğum Tarihi: / /

Çocuğunuzun Cinsiyeti: 1. Kız 2. Erkek

Anne Yaş Aralığı:

20 Yaş ve Altı: 21 -25Yaş: 26 -30 Yaş:

31 -35 Yaş: 36 -40 Yaş: 41 -45 Yaş:

46 Yaş ve Üstü:

Anne Öğrenim Düzeyi:

1. Okuryazar:

2. İlkokul Mezunu:

3. Ortaokul Mezunu:

4. Lise Mezunu:

5. Üniversite Mezunu:

6. Yüksek Lisans / Doktora Mezunu:

Annenin Çocuk Sayısı:

1 Çocuk: 2 Çocuk: 3 Çocuk: 4 Çocuk ve Üstü:

Çocuğın Doğum Sırası:

Birinci Çocuk: İkinci Çocuk:

Üçüncü Çocuk: Dördüncü Çocuk ve Sonrası:

Annenin Mesleğe Sahip Olma Durumu:

1. Mesleğe Sahip: 2. Mesleğe Sahip Değil:

Annenin Çalışma Durumu: 1. Çalışıyor: 2. Çalışmıyor:

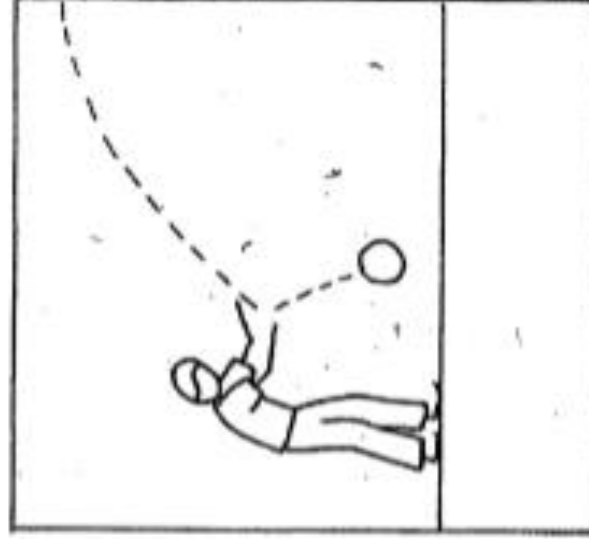
Annenin Gelir Düzeyi:

1500 TL ve Altı: 1501 TL-2500 TL: 2501 TL-3500 TL:

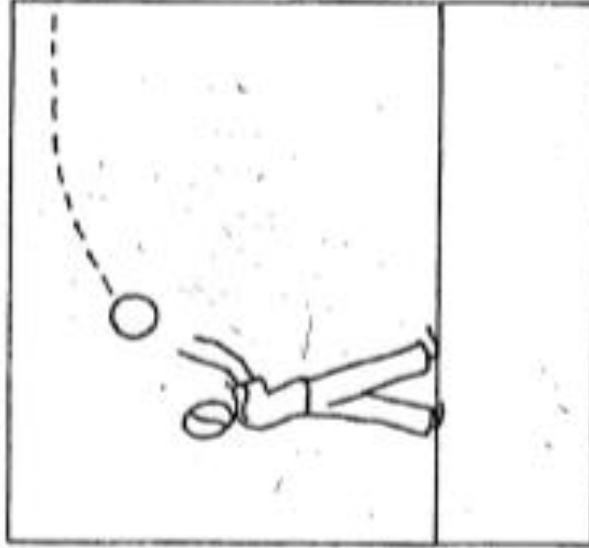
3501 TL-4500 TL: 4501 TL- 5500 TL: 5501 TL ve Üstü:

(EK-5)

PURDUE Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği Örneği

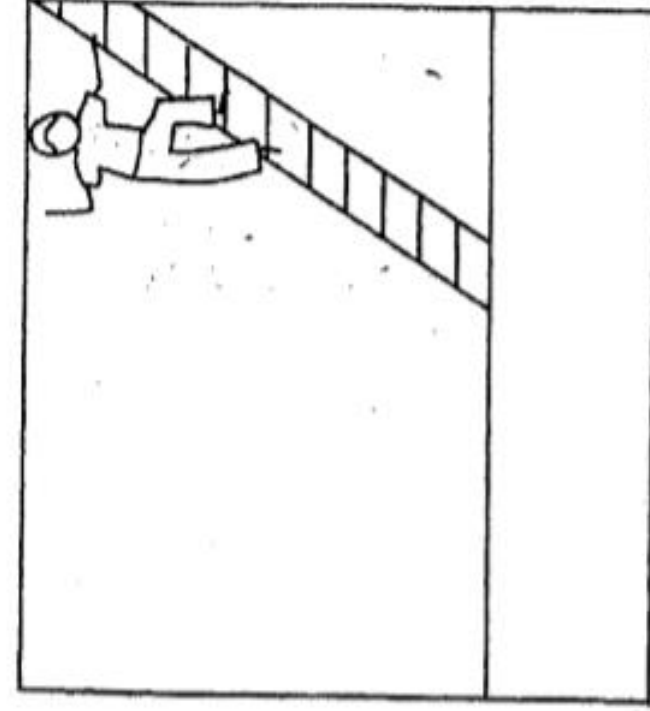

Bu çocuk, bir topu çok iyi yakalayamaz.

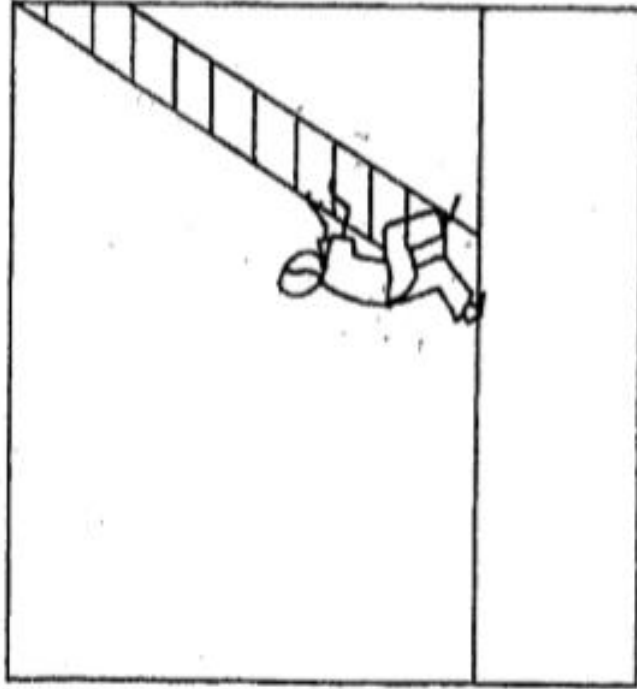

Bu çocuk, bir topu çok iyi yakalayabilir.

(1)

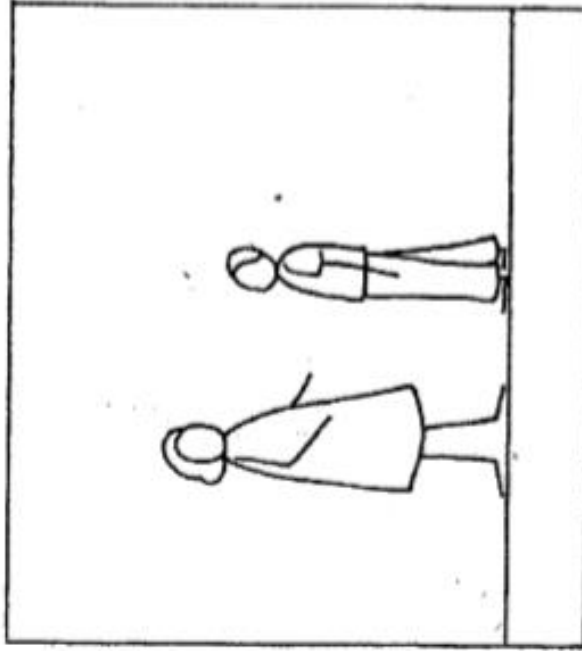

Bu çocuk yükseğe tırmanabilir.

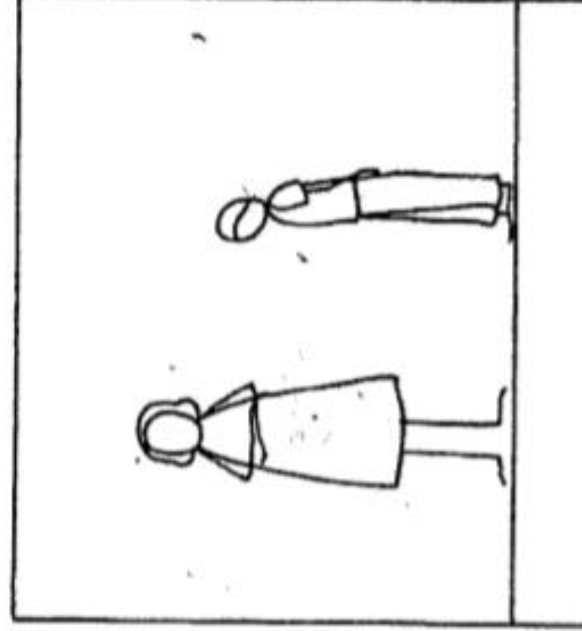

Bu çocuk fazla yükseğe tırmanamaz.

(3)

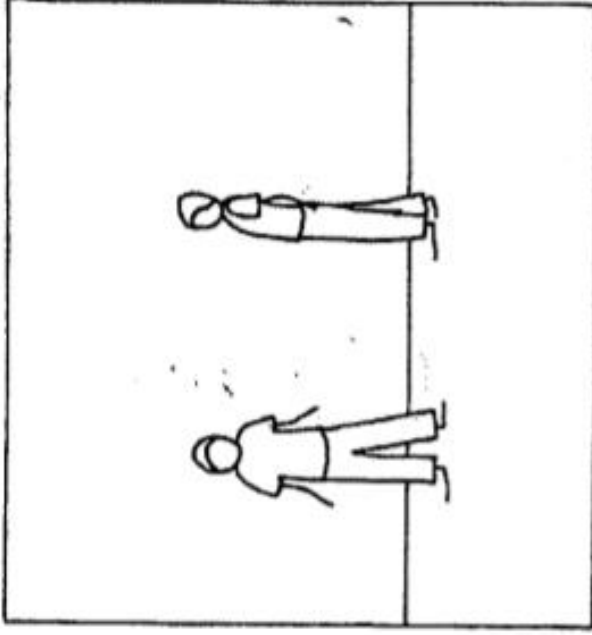

Bu çocuğun annesi ona, iyi bir çocuk olduğunu söyler.

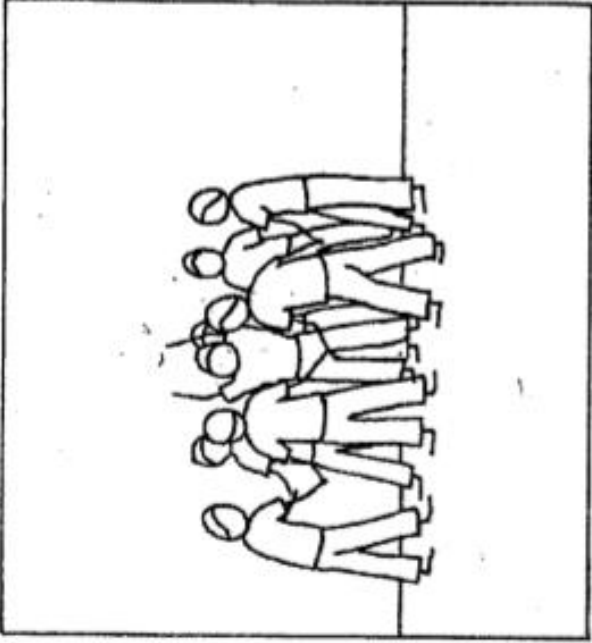

Bu çocuğun annesi ona, iyi bir çocuk olduğunu söylemez.

(6)

Bu çocuğun oyununa, çok az erkek ve kız katılır.

Bu çocuğun oyununa, birçok erkek ve kız katılır.

(10)

NOT: Etik kurallar gereğince ölçeğin tamamı burada mevcut değildir.

EBEVEYN ÖZ YETERLİK ÖLÇEĞİ

Madde No	Madde İçeriği	Yeterlilik Dereceleri					
		Tamamen Kabulmüyorum	Kabulmüyorum	Kısmen Kabulmüyorum	Kısmen Kabuluyorum	Kabuluyorum	Tamamen Kabuluyorum
1.	Çocuğumun okul eğitimiyle olabildiğince ilgiliyim.						
2.	Çocuğumun arkadaşları ile oynayabileceği uygun ortamlar hazırlayabilen bir anne / babayım.						
3.	Çocuğum için hangi kuralların uygun olduğunu belirlemekte güçlük çekiyorum.						
4.	Çocuğumun serbest zaman etkinliklerine katılmam.						
5.	Çocuğumun sağlıklı alışkanlıklar edinmesini teşvik etmek için çok gayret ederim.						
6.	Duygusal açıdan çocuğum bana ihtiyaç duyduğunda yeterince yanında olmadığımı düşünüyorum.						
7.	Çocuğumun fiziksel sağlığı ile ilgilenme konusunda iyi bir anne / babayım.						
8.	Çocuğuma yeterince disiplin sağlayabilen biriyim.						
9.	Çocuğuma oyun oynayabileceği olanaklar yaratmakta kendimi yeterli buluyorum.						
10.	Çocuğumun eğitimi ile yapmam gerektiğini düşündüğüm kadar ilgilenmiyorum.						
11.	Çocuğum bir arkadaşı ile oynamak istediğinde, buna olanak sağlamak için elimden geleni yaparım.						
12.	Çocuğumun ihtiyacı olduğu anda tıbbi yardım almasını sağlarım.						
13.	Çocuğumdan bir şey yapmasını istediğimde beni hiç dinlemediğini hissediyorum.						
14.	Çocuğumun hoşça vakit geçirmesini sağlamak için yeterince uğraşmıyorum.						
15.	Çocuğuma disiplin sağlamakta etkili olmayan çabalarla çok zaman harcıyorum.						
16.	Çocuğumun sağlığı ile yeterince ilgilenmediğimi biliyorum.						
17.	Disiplin kurmakta anne / babalığın diğer görevlerine göre daha fazla sıkıntı yaşıyorum.						
18.	Çocuğum hasta olduğunda ona bakmakta çok becerikli değilimdir.						
19.	Çocuğumun hasta olacağını gösteren belirtiler gördüğümde geçeceğini umarak bu belirtileri gözardı ederim.						
20.	Ben kesinlikle çocuğuma yeterince şefkatle bakan bir anne / babayım.						

Veli Olur Formu

MUVAFAKATNAME

“60-66 Ay Çocukların Kendilik Algısı ile Annelerin Öz Yeterlilikleri Arasındaki İlişki” konulu araştırma kapsamında sürdürülen ‘PURDUE Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı’ ölçeğinin Şehit Öğretmen Nuriye Ak Anaokulunda okul öncesi öğretmeni olarak görev yapan Havva KURNAZ tarafından çocuğuma uygulanmasına,

İzin Veriyorum:

İzin Vermiyorum:

Çocuğun Adı Soyadı:

Tarih:

Velinin Adı Soyadı:

İmza:

MUVAFAKATNAME

“60-66 Ay Çocukların Kendilik Algısı ile Annelerin Öz Yeterlilikleri Arasındaki İlişki” konulu araştırma kapsamında sürdürülen ‘PURDUE Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı’ ölçeğinin Şehit Öğretmen Nuriye Ak Anaokulunda okul öncesi öğretmeni olarak görev yapan Havva KURNAZ tarafından çocuğuma uygulanmasına,

İzin Veriyorum:

İzin Vermiyorum:

Çocuğun Adı Soyadı:

Tarih:

Velinin Adı Soyadı:

İmza: